

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi (ADEA)

TAKDİM

Saygıdeğer Bilim İnsanları,

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi (ADEA), dil eğitimi ve öğretimi, dil araştırmaları, dilbilim, alanlarında elektronik olarak yayımlanan, açık erişimli ve hakemli bir dergi olup 2017 yılından itibaren Güz ve Bahar dönemi olarak yılda iki kez okuyucularıyla buluşmayı hedeflemektedir. Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi (ADEA), dil ana ekseninde Türkçe başta olmak üzere dil eğitim öğretim faaliyetleri, Türk dili üzerine yapılan araştırmalar ve dilbilim çalışmalarını özgünlük ve bilimsellik çerçevesinde geliştirip alanyazına katkı sağlamayı, araştırmacılara ve lisanüstü öğrenim gören öğrencilere yol göstermeyi amaç edinmektedir. Yayın kurulu olarak bizler, 2019 yılında 5. sayımızı siz okuyuculara ulaştırmış olmanın heyecanını ve mutluluğunu yaşıyoruz. Gelecek sayılarımız için siz değerli araştırmacıların alana katkı sağlayacağını düşündüğü çalışmalarını dergimize göndermenizi bekliyoruz.

Prof. Dr. Musa Çıfci

Editör

Doç. Dr. Erol Duran

Editör Yardımcısı

Doç. Dr. Zekerya Batur

Editör Yardımcısı

Sahibi

Prof. Dr. Musa ifci

Editör

Prof. Dr. Musa ifci

2019/1 (4. Sayı) Editörü

Doç. Dr. Zekerya Batur

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Erol Duran

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Akataş

Prof. Dr. Musa ifci

Prof. Dr. Talip Yıldırım

Doç. Dr. Cem Erdem

Doç. Dr. Erol Duran

Doç. Dr. Erol Sakallı

Doç. Dr. Gızılül Abdullayeva

Doç. Dr. Marija Djndic

Doç. Dr. Zekerya Batur

Dr. Marlen Adilov

Danıřma Kurulu

Prof. Dr. Celal Demir

Prof. Dr. Gürer Gülsevin

Prof. Dr. Sedat Sever

Prof. Dr. Zehra Göre

Doç. Dr. Kemalettin Deniz

Doç. Dr. Mehmet Kurudayıoğlu

Redaksiyon

Gülbike Keşaplı

Düzenleme ve Koordinasyon

Gülbike Keşaplı

Owner

Prof. Dr. Musa ifci

Editor

Musa ifci

2019/1 (4. Issue) Editor

Doç. Dr. Zekerya Batur

Vice Editors

Doç. Dr. Erol Duran

Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet Akataş

Prof. Dr. Musa ifci

Prof. Dr. Talip Yıldırım

Doç. Dr. Cem Erdem

Doç. Dr. Erol Duran

Doç. Dr. Erol Sakallı

Doç. Dr. Gızılöl Abdullayeva

Doç. Dr. Marija Djndic

Doç. Dr. Zekerya Batur

Dr. Marlen Adilov

Advisory Board

Prof. Dr. Celal Demir

Prof. Dr. Gürer Gülsevin

Prof. Dr. Sedat Sever

Prof. Dr. Zehra Göre

Doç. Dr. Kemalettin Deniz

Doç. Dr. Mehmet Kurudayıoğlu

Redaction

Gülbike Keşaplı

Editing and Coordination

Gülbike Keşaplı

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi 2019 3(2) Hakemleri

Prof. Dr. Celal DEMİR – Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN – Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. İsmet ÇETİN – Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Cüneyt AKIN – Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç. Dr. Erol SAKALLI – Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet KARA – Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Murat HİŞMANOĞLU – Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Zekerya BATUR – Uşak Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Said KIYMAZ – Adıyaman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tolga KARGIN – Uşak Üniversitesi

İçindekiler/Content

Mustafa ULUTAŞ	İzlenimciliğin Romantik Metinlerdeki Uygulama Biçimleri <i>Implementation Of Impressionism In Romantic Texts</i>	1-16
Cüneyt AKIN Sinan SARAÇLI	Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Bölümü Öğrencilerinin, Türk Lehçe Ve Edebiyatlarına Karşı Tutum Ve Davranışlarının İncelenmesi (Azerbaycan Edebiyatı Örneği) <i>Examination Of Modern Turkish Dialects And Literatures Students' Attitudes And Behaviours Towards Turkish Dialects And Literatures (Example Of Azerbaijan Literature)</i>	17-28
Selcen ÇİFTÇİ Serkan TEKE	Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Yapılmış Makale Çalışmalarının Yıllara Göre İncelenmesi <i>Investigation Of The Articles Of Turkish Language Science Teaching By Years</i>	29-58
Önder SEZER Eyüp Alper DURMUŞ	Teke Kızı Tatyana Romanında "Ya" Bağlacının Kullanımı <i>Using Of "Ya" Teke Kızı Tatyana Novel</i>	59-67
Ali PULAT Muhammet Ali BULUT	Mustafa Kutlu'nun Sır İsimli Öyküsünün Göstergibilim Yöntemi İle İncelenmesi <i>The Investigation Of Mustafa Kutlu's Sır Story By The Semi-Method</i>	68-85

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/ader>

ISSN 2651 – 5067

İZLENİMCİLİĞİN ROMANTİK METİNLERDEKİ UYGULAMA BİÇİMLERİ

IMPLEMENTATION OF IMPRESSIONISM IN ROMANTIC TEXTS

Mustafa ULUTAŞ*

*Dr., Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi
Bölümü, mustafaulutas@gmail.com

Referans: Ulutaş, M. (2019). İzlenimciliğin Romantik Metinlerdeki Uygulama Biçimleri. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-15.

Gönderilme Tarihi: 19.06.2019

Kabul Tarihi :26.12.2019

Özet: Bir metne yaklaşmak, bir metnin yüzeysel yapısı ile derin yapısını incelemeye yönelik anlayış ve arayışlar, metin çözümleme yöntemlerinin temelini oluşturmaktadır. Edebî eserin meydana geldiği süreçte çok farklı değişkenlerin bir arada rol aldığı söylemek mümkündür. Bir eserin çözülmesi ve çeşitli boyutlarıyla ele alınmasında, o esere farklı bakış açılarıyla bakabilmek birtakım çıkarımlar yapabilmek açısından önemli görülmektedir. Bu çalışmada, Namık Kemal'in İntibah ve Cezmi adlı iki romantik eserinin izlenimci bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Betimsel bir nitelik taşıyan çalışmada, doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Namık Kemal'in bu iki eseri izlenimcilik akımının ortaya koyduğu ölçütler açısından ele alınmış ve eserlerdeki örnekler yorumlanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle izlenimcilik akımına ilişkin unsurların her iki eserde de yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazarın bilhassa kahramanlarla ilgili verdiği bilgilerde ve romanların işleyişinde duygularını da anlatımına katmış olduğu, eserlerinin kendi beğenilerinden ve düşüncelerinden

izler taşıdığı tespit edilmiştir. Gerçekçiliğin ağır bastığı bilinmekle birlikte tabiat tasvirlerinde de yine yazarın beğenilerinden izler bulunduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Metin inceleme, izlenimcilik, romantizm

Abstract: The basis of text analysis methods is the search for examining the superficial and deep structure of a text. It is possible to say that many different variables take part in the process of literary work. In analyzing and analyzing a work with its various dimensions, it is seen that it is important to look at that work from different perspectives and to make some inferences. In this study, it is aimed to examine two romantic works of Namık Kemal named İntibah and Cezmi from an impressionistic perspective. In this descriptive study, document analysis was used. These two works of Namık Kemal were discussed in terms of the criteria set by the impressionism movement and the examples in the works were tried to be interpreted. Based on the findings, it was concluded that the elements related to the impressionism movement were included in both works. It was found that the author added his emotions to his narration, especially in the information he gave about the heroes and the works of the novels, and his works carried traces from his own tastes and thoughts. Although it is known that realism predominates, it is seen that there are traces of the author's tastes in the descriptions of nature.

Keywords: Text analysis, impressionism, romanticism

1. Giriş

Bilimsel çalışmaların ve bu çalışmaların sonucunda elde edilen buluşların insan hayatını, insanın hayata bakış açısını, yönelimlerini her geçen gün değiştirdiği; önceleri mutlak doğru olarak kabul edilen bilgilerin her gün kendini yenilediği dünyamızda, her alanda olduğu gibi edebiyat sahasında da yeni anlayışları ve buna bağlı olarak edebî devirleri beraberinde getirdiği bir gerçektir. Ortak veya farklı fikirler ve düşünceler felsefi ve edebî yaklaşımları, anlayışları oluşturmuştur. Her dönemde sanatçılar, kendilerinden önce ortaya çıkmış bir edebî akımın etkisinde kalarak veya bu akımlara karşı çıkıp kendi tarzlarını ortaya koyarak eserlerini vücuda getirmişlerdir. Böylelikle her çağda o çağın anlayışını, yaşayışını, bakış açısını ortaya koyan eserler meydana gelmiş ve bunlardan yetkin olanları günümüz edebiyat dünyasında hâlâ kendilerinden söz ettirmeyi başarabilmişlerdir. İnsanlık tarihinin bilinen en eski dönemlerinden beri bu edebî eserler var olmuş ve bunların üzerinde konuşulmuş, tartışılmıştır. Edebî anlayışlar yukarıda da değinildiği gibi zamana, toplumsal ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak değişse de eserlerin ele alınışında her zaman beğeni esas olmuştur (Aytaş, 2008).

Duygu ve düşüncelerin var oluşunun insanın var oluşuyla ortaya çıktığı kabul edildiğinde metinlerin de insanlık tarihiyle birlikte var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İnsanla birlikte ortaya çıkan metinlere yaklaşım, onları tanımak ve anlamak şeklinde olmuştur. Tanımak ve anlamak, metin incelemelerinin birinci amacı, ardından diğer insanların metni anlamalarına zemin hazırlamak ise ikinci amacı olmuştur. İncelemeci kendisi dışındaki insanları metinden haberdar edecek kişi

olduğuna göre işini titizlikle yapmalı; metnin beslediği kaynakların yansıttığı teorileri, yazarın etkisi altında kaldığı dış etkenleri doğru tespit etmelidir.

Bu çalışmada 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan izlenimcilik anlayışının romantik metinlerdeki uygulama biçimlerine örnekler sunmak amaçlanmaktadır. Bu amaçtan hareketle çalışmanın başında öncelikle bu kavramlarla ilgili bilgilere yer verilecektir. Böylelikle incelenecek olan eserin müellifinin etkilendiği edebiyat akımı ile bu akımın ortaya çıkış nedenleri ve amaçları okuyucuya yansıtılacak ve aktarılan kavramlarla incelemeye temel oluşturan bilgilere yer verilecektir.

Romantizm

Tabiatın sınırlarına tamamen akla dayalı bilimsel yöntemlerle ulaşamayacağını, bu sınırlara ulaşmak için yaratıcı coşkuya da ihtiyaç duyulduğunu öne süren romantizm (Ayyıldız ve Birgören, 2009) kavramının kökeni ile ilgili olarak Çetişli (2008, s. 67), şu bilgileri vermektedir:

“Romantizm” kavramı, köken olarak “romance” kelimesinden gelmektedir. “Romance”, Roma İmparatorluğu’nda halkın konuştuğu ve Lâtinçe’nin bozulmuş hâli olan konuşma dilidir. Halk, ilk dili olan asıl Lâtinçe’yi bilmez. Zamanla “romance”, halkın ilgi duyduğu olağanüstülüklerle dolu, tabiat güzelliklerinin anlatıldığı şiir ve nesir türü eserlerin bu niteliğini belirten sıfat olmuş ve söz konusu nitelikler için kullanılmaya başlanmıştır.

Kendisinden önceki klasisizme tepki olarak Fransa’da doğmuş olan, 18. yüzyılın sonunda ortaya çıkıp 19. yüzyılın ortalarına kadar etkisini sürdüren romantizm, Victor Hugo’yla (1802-1885) birlikte büyük ün kazanmıştır. Hugo’nun 1830 yılında kaleme aldığı *Hernania* adlı eseriyle başarısı kesinleşen akımın başlangıcının Jean-Jacques Rousseau’ya kadar uzandığını söylemek mümkündür (Yücel, 1981). Bu akımın doğuşunda Avrupa’yı sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan önemli ölçüde etkileyen Fransız Devrimi’nin (1789) önemli bir rolü olduğu bilinmektedir (Kefeli, 2009).

Romantizm, insanın yaratma özgürlüğünü engelleyen her şeye karşı çıkmış, klasisizmin katı ve idealize edilmiş anlatım biçiminden içten ve doğal anlatım biçimine kaymıştır (Macit ve Soldan, 2008). Kişisel duyguların ön plana çıkmasına öncülük eden romantikler, insanın içgüdüsünün derinliklerinden gelen duygularını, düş gücünü hayata geçirmesini savunurlar. Romantiklerin ucu bucağı olmayan, bitmez tükenmez ilham kaynağı tabiattır. Millî konulara dönülmesini, mahallî renge önem verilmesini isteyen romantik edebiyat, güzelliği ve çirkinliği soyut bir fikir gibi değil, somut bir varlık gibi tasvir eder (Yetkin, 1967).

Sanatçının yaratıcılığının, ortaya koyduğu ürünün katı kurallar ve geleneksel uygulamalardan çok daha önemli olduğu kabul edilen romantizmde birey kavramının geliştiği ve bireyin merkeze alındığı görülmektedir (Olçay, 2008). Romantik sanatçı, klasisizmin akılcılığı ve maddeciliğine tepki olarak bireye, bireyselliğe, düş gücüne, sınırları zorlayıp kendini aşmaya önem verir (Macit ve Soldan, 2008).

19. yüzyıl Türk edebiyatının Batılılaşma akımına paralel olarak geliştiği, edebiyatımızın Batı düşüncesinin temel alınması sonucunda değişim gösterdiği bilinmektedir. “Batıyla ilişkiler, aydınların bir batı dilini öğrenmeleri, batı yazınından yapılan çeviriler, batıdaki siyasal eğilimlerle, ideolojilerle tanışma bir uygarlık değişimini de gerektirmiştir. Başka deyişle doğunun yerini batı almıştır.” (Özkırımlı, 1981, s. 416). Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonraki süreçte meydana getirilen ve Fransız edebiyatını örnek alan Tanzimat edebiyatının en fazla etkilendiği akımlardan biri de romantizmdir. Bu durumun oluşmasında romantizmin o çağın en belirgin edebiyat akımı olmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

Tanzimat Dönemi sanatçıları klasisizme karşı çıkan Fransız romantiklerinin etkisinde kalarak Divan edebiyatımıza karşı çıkmışlardır. Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hamit Tarhan gibi edebiyatçıların Divan edebiyatının kesin ve katı kurallarından kurtulmaya çalıştıkları; yine Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi ve Recaizade Mahmut Ekrem'in bunu eserlerine açık bir biçimde yansıttıkları görülmektedir (Ayyıldız ve Birgören, 2009).

Edebiyatımızdaki ilk etkileri çeviri romanlarla kendini gösteren romantizmin daha sonra da Batı'daki orijinallerine benzetilmeye çalışılan örneklerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan “Telemak”la başlayan çeviri çalışmalarını Şemsettin Sami, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Abdülhak Hamit Tarhan ve Recaizade Mahmut Ekrem gibi edebiyatçıların ortaya koyduğu eserler takip etmektedir.

İzlenimcilik

Dış dünyayı doğrudan doğruya tasvir etmek yerine, onun sanatçıda bıraktığı izlenimleri yansıtmayı amaçlayan izlenimcilik (empresyonizm) 19. yüzyılın sonlarına doğru Fransa'da ortaya çıkmış ve oradan diğer ülkelere yayılmıştır (Macit ve Soldan, 2008). İzlenimciliğin ilk etkileri resimde görülmüştür ve bu anlayışın öncüsü resimlerinde fırça darbeleriyle oluşturduğu değişik renklerdeki noktalarla istediği izlenimi uyandıracak renk ve ışık etkisini yaratmayı başarmış olan Claude Monet'tir (1840-1926). İzlenim (impression) kelimesini ilk olarak Claude Monet'nin “İzlenim” (İmpresyon-İzlenim/Gün Doğumu, 1872) adlı eserinin de sergilendiği bir resim sergisi (1874) hakkında yazdığı yazıda gazeteci Louis Leroy kullanmıştır (Çetışli, 2008).

İzlenimcilikte bireysellik ön plan çıkmış, beğeni bireyin beğenisiyle eşleştirilmiştir. Sanatçıların izlenimleri birbirinden farklı olduğundan, ortaya çıkan sanat eseri onu meydana getiren bireyin kişiliğinden izler taşımaktadır (Ertem, 1994).

Bu yaklaşımda meseleye sadece sanatçının kendi beğenileri çerçevesinde yaklaşmış ve buna bilimsel bir değer biçilmiştir. İzlenimcilere göre, dış dünya sanatçılara heyecan ve ruhî dalgalanmalar veren bir uyarıcıdır. İzlenimcilikte sanatçının iç dünyasında açılan pencereden görülen dış dünya, yani onda uyanan çağrışımlar konu edilmiştir (Ayyıldız ve Birgören, 2009). Belirli anların ve belirli durumların tespiti esas olmuştur (Kefeli, 2009).

Batıda izlenimciliğin izleri görünen isimlere İngiliz edebiyatından James Joyce, Alman edebiyatından Rainer Maria Rilke, Fransız edebiyatından Paul Verlaine ve Arthur

Rimbaud'u; Türk edebiyatından ise Cenap Şahabettin, Ahmet Haşim ve Ahmet Muhip Dıranas'ı örnek göstermek mümkündür. Bunun yanında A. Hamdi Tanpınar, Türk edebiyatında asıl empresyonist şairdir (Ayyıldız ve Birgören, 2009).

Romantizmin sanat ve edebiyattaki ilkeleri; hürriyet, insan ve gerçek, sanat veya edebiyatın amacı, duygu, melânkoli, ferdiyetçilik, tabiat, millîlik, Hristiyanlık duygusu, tasvir, dil ve üslûptur. Burada, sanatçının yaratıcı gücüne ve duygularına kısıtlama getirilmemesi gerektiği anlamını taşıyan *hürriyet*; insanı evrenin merkezine alan, insanın duygu ve ihtiraslarının ferdî ve sanatçıya ait olduğunu belirten *insan ve gerçek*; merkeze kendini koyan sanatçının tecrübelerini, yeni değerleri sunmasını, gerçek hayatın vermediği dünyayı keşfetmesi ve okuyucuya keşfettirmesi gibi amaçları içeren *edebiyatın amacı*; romantizmdeki duygunun herkese ait genel bir duygu değil, sanatçıya ait özel bir duygu olduğunu vurgulayan *duygu*; eserdeki duyguların sanatçının sahip olduğu özellikleri yansıttığı *ferdiyetçilik* (Çetişli, 2008) ilkelerinin, izlenimcilik akımının kabul ettiği ilkelerle benzerlik gösterdiğini söylemek mümkün görünmektedir. Zira izlenimcilikte de asıl olan sanatçının kendi benliği ve hürriyetidir; eserdeki duygular, sanatçının kendine has özelliklerinden izler taşır ve onu diğer sanatçılardan ayırır; izlenimcilik dış dünyayı, onun sanatçıda bıraktığı intibalar çerçevesinde ele alması ve bunu yansıtmamasını esas alır ve sanatçı için objektiflikten çok dış dünyadaki gerçekliğin kendi özelinde uyandırdığı çağrışımlar önem taşımaktadır.

Romantizm ve izlenimcilik akımları birlikte ele alındığında -yukarıda da değinildiği gibi- birbirleriyle örtüşen yönlerinin olduğu göze çarpmaktadır. Öncelikle her iki akımın da katı kuralların temel alındığı bir anlayışa karşı çıktığını söylemek mümkündür. Önemli olan sanatçının ne hissettiği ve ne düşündüğüdür. Burada sanatçının özgürlüğü ve sübjektifliği ön plana çıkmaktadır. Zira her iki akımda da sanatçının kendisini kısıtlamadan kendi düşüncelerini ve üslubunu öne çıkardığı, taklitten ve gerçekçilikten çok duyguların aktarıldığı görülmektedir. Örneğin, romantizm veya izlenimcilik akımından etkilenmiş bir yazarın yazdığı bir romanda kahramanlara ilişkin tasvirlerine, onlarla ilgili bilgilerin verilmiş biçimine (ifade şekli) ve bu kahramanların başına gelen olaylara bakıldığında bu yazarın duygu dünyasına, hayat felsefesine, belli konularla ilgili düşüncelerine ulaşmak mümkündür. Çünkü romantik ve izlenimci yazarlar, bilhassa tabiat ve kahramanlarla ilgili tasvirlerinde öznellikten kurtulamaz, eserlerinde kendi duygu ve düşüncelerini de yansıtırılar şeklinde bir sonuca ulaşmak yanlış olmayacaktır.

19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış olan izlenimcilik akımının izlerini, 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış romantizm akımının etkisinde kaleme alınan eserlerde tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, Tanzimat Dönemi Türk edebiyatının önemli isimlerinden Namık Kemal'in "İntibah" ve "Cezmi" adlı eserleri ele alınmıştır. Çalışma betimsel nitelikte olup nitel bir araştırmadır. Çalışmanın verileri doküman incelemesinden yararlanarak toplanmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189). İncelenen eserlerde izlenimciliğe ait unsurlar tespit edilmiş ve bu unsurlara örnekler verilmiştir.

İntibah Romanında İzlenimciliğe Yönelik Unsurlar

Namık Kemal'in Kıbrıs'ta, Magosa Kalesi'nde sürgündeyken (1873-1876) kaleme aldığı *İntibah* romanında romantizm akımının etkisi görülmektedir. Yazarın esasen "*Son Pişmanlık*" adını koyduğu eser, Maarif Vekâleti tarafından bazı kısımları sansürlenerek ve adı *İntibah: Sergüzeşt-i Ali Bey* olarak değiştirilmiş ve öyle yayımlanmıştır.

Şiirlerinde biçim bakımından eski, içerik bakımından yeni; nesirlerinde ise Divan edebiyatının süslü yazı dilinin yerine halkın anlayabileceği daha sade bir üslubu benimseyen Namık Kemal'in bu eserin her bir bölümünün başında Divan edebiyatı şairlerinin bir beytine yer verildiği görülmektedir. Bu duruma şu iki beyit örnek gösterilebilir:

"Ey âlem-i misâlin seyyah-ı hûşyârı
Hiç kasr suretinde gördün mü nevbahârı?" (s. 17)
"Geldi sabah-ı rûz-i civâniye infilâk
Eyyâm-ı fitne erdi belâlar mübareği." (s. 21)

Romanda varlıklı bir ailenin çocuğu olarak iyi bir eğitim görmüş, ancak hayat tecrübesinden yoksun yirmi bir, yirmi iki yaşlarında bir genç olan Ali Bey'in dönemin seçkin gezinti yerlerinden Çamlıca'da gezerken gördüğü bir kadına âşık olması ve bu olay sonrasında yaşananlar konu edilmektedir. Yazarın romanda geçen olaylar ve mekânları gerçekçi bir üslupla ele aldığı görülmektedir.

"İlk kez karşılaştıkları durumlar karşısında kapsamlı bir araştırma yapmadan değerlendirmeler yapan insanlar, yanlış düşünebilirler ve bu yanlışlar onların hayatlarında büyük olumsuzluklara yol açabilir, daha sonra ne kadar pişman olsalar da fayda etmez." ana fikrinin verilmek istendiği metinde olaylar, Ali Bey'in çevresinde kurgulanmaktadır. Romanda, hayat tecrübesinden yoksun bir genç olan Ali Bey'in verdiği kararların ve davranışlarının hayatını tümüyle değiştirdiği ve değişen hayatının onu pişmanlığa sürüklediği görülmektedir.

Yazarın Ali Bey'i okuyucusuna tanıttığı yerlere bakıldığında, romanın başlarında bu karaktere yaklaşımındaki olumlu yönler sezilmektedir.

"Ali Bey, zengin bir ailenin tek çocuğuydu. Yirmi bir, yirmi iki yaşlarındaydı. Annesi de, babası da çok titrerlerdi üzerine. Özellikle babası, çocuğun değerini çok iyi bilen insanlardandı.

...Ünlü yazarlar çocuğu çok beğeniyorlardı. Küçük Ali'nin kültür alanında oldukça yetenekli olduğunu ileri sürüyorlardı.

Küçük Ali, babasının, ülkemizde az görülen yumuşaklığı ve yakın ilgisi sayesinde çok terbiyeli bir çocuk görünümündeydi. Zaten yaradılışında da var olan güzel davranışlarını görenler, kendisini bir melek sanırlardı."(s. 21)

Yukarıdaki bölümde Namık Kemal'in Ali Bey'i tanıttıktan sonra ona ilişkin olumlu düşüncelerini de okuyucuya aksettirmeye çalıştığı dikkat çekmektedir. Yazar, burada Ali Bey'e ilişkin düşünceleriyle aslında onun idealindeki "terbiyeli çocuk" olduğunun da ipuçlarını vermektedir.

Babasının ölümünden sonra annesinin de teşvikiyle Çamlıca'da vakit geçirmeye başlayan ve tek eğlencesi burada yaptığı gezintiler olan Ali Bey'in bir gün burada gördüğü Mahpeyker adlı hayat kadınına âşık olması ve bu aşkın onu felaketlere sürüklemesiyle sonuçlanan romanda yazarın bu iki sevgilinin tanıştığı gün için kullandığı ifadeler de ana kahramana bakış açısını yansıtmaya bakımından önemlidir. *"Ama zavallı çocuğun hiçbir günahı yoktu, çünkü arkadaşlarıyla birlikte Çamlıca'ya gittiği o gün mezarı orada kazılmıştı."*(s. 28) cümlesi, Namık Kemal'in romanda geçen olayları anlatmasının yanı sıra Ali Bey'in başına gelenlere karşı hissettiklerini de gözler önüne sermektedir. Yazar, burada Ali Bey'e karşı duyduğu acıma hissini ve yaşanacak olaylar için bu tecrübesiz gencin suçlanmaması gerektiğini okuyucusuna açık bir biçimde belirtmektedir.

Romanda, annesine yalan söyleyecek olmaktan büyük bir üzüntü duyan Ali Bey'in yazarın gözünde ne kadar dürüst olduğunun ifade edildiği bölümleri okuyanların bu gence acımaması ve hak vermemesi mümkün değildir. Zira yazar, Ali Bey'e ilişkin duygu ve düşünceleriyle okuyucuda bu intibayı uyandırmaktadır:

"İçini dolduran sıkıntı ise, kendisini o günlere gelinceye dek çektiği acıların tümünden daha çok üzüyordu. Çünkü o güne dek, hiç kimseye tek bir sözle de olsa, yalan söylememişti. Tüm yaşamı boyunca ilk kez yalan söylemek ve özellikle de bu yalanıyla, dünyada en çok sevdiği kişi olan annesini aldatmaya kalkışmak, onun için ölümden de beter bir üzüntüydü."

Ama ne yapacaktı ki zavallı? Doğduğu günden bu yana, bağlı olduğu utanma duygusunu bir yana atarak, bu saygın kadına gerçeği nasıl söyleyebilirdi?"(s. 33)

Yazar, metinde Ali Bey'in iş ahlâkıyla ilgili bölümlere de yer vermekte ve Ali Bey'le ilgili bilgiler üzerinden bu konuya ilişkin kendi anlayışını da bir bakıma yansıtmaktadır. Fatma Hanım'ın oğlunun mesleğinde yükselmesi için ettiği dualardan sonra Ali Bey'in bu duruma ilişkin görüşleri Namık Kemal'in "ikbal" ile ilgili düşüncelerinden izler taşımaktadır:

"Yeni bir düşünceydi bu, Ali Bey için, Çünkü o işini bir görev olarak ve üstelik seve seve yapardı. Büyük adam olmayı, ikbale kavuşmayı aklından bile geçirmemişti."

Ali Bey, o güne dek verilen her ödevi başarıyla yapmış ve titizlikle çalıştığı için çevresi içinde, gerçekten insan gibi yetişmiş bir kişiydi."(s. 34-35)

Yazara göre "sanatının ehli" olan Mahpeyker'in Ali Bey'i kandırıp tuzağına düşürdükten ve bu gencin masum sevgisinden yararlanarak hevesi geçinceye kadar onu kullanmaya karar verdikten sonra bu saf gençte yaşanan değişiklikler annesi Fatma Hanım'ı bir hayli üzmüştür. Fatma Hanım, durumun iç yüzünü öğrenince oğlunun ayağını Mahpeyker'in evinden kesmek ve ondan kurtarmak için Dilâşûb adındaki güzel cariyeyi oğlunun dikkatini çekmek üzere eve alır. Ancak bu düşüncelerini gerçekleştiremeyen, oğlunun Dilâşûb'a ilgisiz kalması üzerine hayal kırıklığına uğrayan Fatma Hanım, Mahpeyker hakkında kötü sözler söyleyince Ali Bey de annesine saygısızca davranır ve evi terk eder. Buradan sonra yazarın Ali Bey'e bakışında ve ona ilişkin düşüncelerinde değişme olduğu; olumlu duyguların olumsuzla doğru döndüğü görülmektedir:

“...Ne bilsin kadıncağız, bütün ömrünü kendisine adayan annesini bir fahişenin yabancı gülümseyişlerine feda edecek denli şehvet düşkün olsun.

Nankör evlât, annesinden bu sözleri duyduktan sonra, sanki hizmetçisini azarlar gibi bir sesle yanıt verdi...”(s. 98)

Ali Bey, annesine saygısızlık yaptığı o gün Mahpeyker’in nasıl bir kadın olduğunu anlayıp evine geri döner ve annesinden af diler. Annesi tarafından affedilen Ali Bey, onun kendisi için satın aldığı güzel cariye Dilâşûb ile evlenir ve hep birlikte mutlu bir hayat yaşamaya başlarlar. Ancak Mahpeyker, bu durumu kabullenemez ve planladığı alçakça bir oyunla Ali Bey’in Dilâşûb’tan nefret etmesini sağlar. Ali Bey, Dilâşûb’un kendisine ihanet ettiği düşüncesiyle yataklara düşer ve Dilâşûb da başka birine satılır. Ali Bey ve dağılan ailesi için asıl zorlu günler bundan sonra başlar.

Yazar, bundan sonraki bölümlerde olayların aslını öğrenmeden hüküm veren ve mutlu bir yuvayı dağıtan Ali Bey’in ne kadar utanmaz ve yüzüstü bir insan hâline geldiğini açık bir biçimde ortaya koyar. Örneğin, Ali Bey’in davet edildiği bir meclisteki hâlet-i ruhiyesini şu sözlerle ifade eder:

“İçki meclisi öylesine mükemmeldi ki, Ali Bey en iyi dönemlerinde bile böyle güzel bir masa görmemişti. Konukseverlikte arkadaşlarından çok daha aşağılarda kaldığı halde, bir damla utanç bile duymadı. Oysa, yeni arkadaşının gösterdiği konukseverlik karşısında, “Meğer ben neymişim?” gibilerden övünç bile duyuyordu...

...Ama Ali Bey, eski Ali Bey değildi. O acemi delikanlılık dönemleri geride kalmıştı. Şimdi artık bir hovardaydı...”(s. 151)

Yazar romanın başında, yaşanacaklardan ötürü Ali Bey’in hiçbir suçunun olmadığını, onun acemiliğinin kurbanı bir genç olduğunu ifade etmektedir. Ancak eserin sonlarına doğru yazarın kendisiyle çeliştiği, annesinin ve karısının ölümüne neden olan Ali Bey hakkındaki görüşlerinin değiştiği, atık onu “alçak” bir insan olarak nitelendirdiği dikkat çekmektedir. Bu bölümlerde Ali Bey’e ilişkin düşüncelerini ve hislerini açık bir biçimde ifade etmektedir:

“Ali Bey ise öylesine bozulmuştu ki, artık meyhanecileri dolandırıyor, kumar masalarından para çalıyordu. “ (s. 147)

“Ali Bey’in önünde bir alçaklık daha kalmıştı: O da Mahpeyker’le yeniden ilişki kurmaktı...

Ali Bey de kötülüğün son noktasına gelmişti artık. Zaman zaman Mahpeyker’le yeniden ilişkiye geçmeyi istiyordu, ama gururu buna engel oluyordu.” (s. 148)

Yazarın, romanın olumsuz davranışlar sergileyen kahramanı Mahpeyker’e ilişkin bilgilere yer verdiği bölümler, bu kadının kendisinde uyandırdığı duygu ve düşünceleri de net bir biçimde ortaya koymaktadır. Mahpeyker’i tanıtmaya başladığı 40. sayfadan itibaren yazar, bu kadınla ilgili tek kelime iyi bir söz söylemez, kahramanın tasvirinde sübjektiflikten kurtulamaz; bir bakıma Mahpeyker’in nezdinde bu tür kadınlara ilişkin görüşlerini okuyucuya yansıtır.

“Böylesi kadınların yaşmaklarını, mesire yerlerinde süs olarak kullandıklarını herkes bilir. Görevi yüzü örtmekten çok, gizlemektir. Özelliği de gizlenmesi istenen şeyleri ortaya koymaktır.” (s. 40)

“Kadının adı Mahpeyker’di. Ahlâk bakımından Ali Beyin tamamen tersiydi. İçinde yetiştiği ailesi yüzünden daha on, on beş yaşındayken rezaletin her türlüünü öğrenmişti. Kendisini yetiştirenleri çoktan geride bırakmıştı...”

...Zekâsı çok gelişmişti. Periler gibi güzel, zalimlerin zalimi bir şeytan yaratılmış olsaydı, belki o bile bu kadın gibi istediği adamı ele geçirip, onu istediğince elinde oynatmayı beceremezdi...

...Güzel erkekleri çok severdi, tıpkı bir yılanın çiçeği sevişi gibi. Yılan adama nasıl sarılırsa, bu kadın da öyle sarılırdı. Ve bir mezar içine alırsa bir vücudu, bu kadın da aynı şekilde kucaklardı onu...”(s. 43)

Yukarıdaki bölümlerde de görüldüğü gibi yazar, her ne kadar Mahpeyker’in aslında yetiştiği ortam yüzünden böyle bir insan olduğunu ifade etse de bu kahramanın kendi istek ve becerisiyle yilandan ve hatta şeytandan daha beter bir mahlûkat olduğunu da belirtmekten kaçınmamaktadır.

Yazar, rezil bir hayat yaşamasına rağmen Ali Bey’e namuslu bir kadın gibi görünmeye çalışan ve öyle davranan Mahpeyker’le dalga geçmekten de geri kalmamaktadır:

“...Bana niçin böyle asılıyorsunuz? Gelip geçici bir heves uğruna benim gibi namuslu bir kadını (Maşallah, anasının kuzusu...) lekelemekten ne kazanacaksınız?” (s. 44)

Mahpeyker’le bir olup onun Ali Bey’in hayatını mahvetmesine yardımcı olan Abdullah Efendi ile ilgili olarak verilen bilgiler de yine yazarın bu tür insanların kendinde bıraktığı izlenimlerden izler taşımaktadır:

“Mahpeyker’e âşık olan bu adam Suriye’nin belki de en ahlâksız, en aşağılık adamıydı. Ortak olduğu bazı tüccarları hile ile batırarak çok para kazanmış ve özellikle Mısır’la yapılan ticaret sayesinde servetini kat be kat arttırmıştı.

Yaşı yetmiş geçtiği hâlde ve yüzüne bakılmayacak derecede çirkin ve suratsız bir adam olmasına karşın, hâlâ kadınların, kızların peşinde koşmaktan kendisini alamıyordu...

Bu adî ve iğrenç adama, en bayağı kadınlar bile para karşılığında katlanamıyordu... Bunun da yolunu bulmuştu adam, onlara bol miktarda altın veriyor ve istedikleri zaman istedikleri erkekle buluşmalarına göz yumuyordu... ‘Deyyus’ sözcüğüyle bile andlandırılmayacak kadar pis bir adamdı.”

Yazar, Ali Bey’in Mahpeyker’den vazgeçmesi için Fatma Hanım’ın çok uğraşarak ve para harcayarak eve getirdiği cariye Dilâşûb’u Mahpeyker’den çok daha genç ve güzel bir kız olarak tanıtmaktadır. Dilâşûb’un romanın kötü kadını Mahpeyker’e karşılık iyilik timsali bir kahraman olarak okuyucunun karşısına çıkarıldığını söylemek mümkün görünmektedir. Yazar, ona yüklediği sorumluluklarla Mahpeyker’in tam zıttı; örnek bir kadın, bir sevgili, bir eş portresi çizmektedir. Bu kötü kadının karalamaları sonucu Ali Bey tarafından dövülen Dilâşûb’un müşfik ve fedakâr kişiliği yazar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

“Öte yandan zavallı kız, aldığı ilaçlarla biraz iyileşince, yaralarının verdiği acıları düşünmeden, beyfendinin hizmetine koştu. Sevdiği adamın bir an önce iyileşmesi için Allah’a yakarıyordu durmaksızın.” (s. 131)

Nitekim yazarın da beğenisini saklamadığı Dilâşûb, Ali Bey’i Mahpeyker’in kurduğu tuzaktan kurtarmak için kendi canını feda etmekten kaçınmaz.

Yazarın, roman boyunca kendisinden bahsederken duygularını gizlemediği bir başka kahraman da Ali Bey’in annesi Fatma Hanım’dır. Namık Kemal’in, oğlu yüzünden türlü sıkıntılar ve acılar yaşayan ancak yine onu sevmekten bir an olsun vazgeçmeyen bu cefakâr anneye acıdığı gözlerden kaçmamaktadır:

“Yalnız annesi çok üzgündü, oğlunun böyle sık sık evden uzaklaşma isteğiyle karşılaştıkça. Son günlerdeki tutumu neydi acaba? Annesini görmeyecek denli içki ve sefahate düştüğünü bir türlü aklına getiremiyordu kadıncağız...”

... Zavallı kadın günlerce aklını yordu, oğlundaki bu değişikliği sezmeye çalıştı. Ama nedenini bulamadı.” (s. 89)

“Zavallı kadıncağız, oğlu evi bırakıp gittiğinin gecesini, sabaha kadar nöbetler içinde yattı. Bir dakika olsun, gözünü kırpmadı. Kalbi kırıldığı hâlde, oğluna beddua etmeye dili varmıyordu.” (s. 107)

“Zavallı kadın hemen hemen ayda bir karşılaşıyordu oğluyla. Ona öğüt vermeye kalkıştıkça da, Mesut Bey yüzünden bu kızı eve aldığı için annesine ağır sözler söylüyordu.” (s. 144)

“Hain evlât, içki ve kumar masasından ayrılıp, annesinin cenazesine bile gitmemiştir. Talihsiz kadının cenazesi, bir iki komşusunun yardımıyla, belediye tarafından kaldırıldı...”

Fatma Hanım ölürken bile, tüm olanların suçunu kendi üzerine almış ve oğluna hayır duaları etmişti...” (s. 146)

Roman, Ali Bey ile Dilâşûb’u ayıran, bu cariyeyi satın alarak olmadık işkenceler yapmasına rağmen intikam ateşi sönmeyen Mahpeyker’in, Ali Bey’i öldürmek için yaptığı plan sonucunda Dilâşûb’un sırf Ali Bey’i korumak adına kendini feda etmesi, bunu gören Ali Bey’in de Mahpeyker’i öldürmesi ve hapse girip altı ay sonra burada ölmesi ve tüm yaşananlardan pişman olmasının hiçbir şeyi geri getirmeyeceği mesajının verilmesiyle sona ermektedir.

Romandaki karakterlerin özelliklerinin olduğu gibi, bire bir yansıtılmadığı; yazarın karakter tasvirlerine kendi izlenimlerini, beğenilerini de kattığı görülmektedir. Karakter tasvirlerine bakıldığında, onun bu romandaki kahramanların özelliklerine sahip insanlara bakış açısından da izler bulmak ve bu hususta yazarın düşüncelerine ulaşmak mümkündür.

Romantizmin etkisinde kalarak kaleme aldığı bu eserinde Namık Kemal, karakter tasvirleri yaparken öznellikten kurtulamamakta; karakterleri, kendi iç dünyası ve ruh hâline göre yansıtmaktadır. Karakterlerin her birinden bahsederken niteleme sıfatlarına yer veren yazar, aktarımlarına duygularını da katmaktan kaçınmamaktadır.

Karakter tasvirlerindeki öznellik, tabiat tasvirlerinde de kendini göstermektedir. Yazar, tabiatın kendisinde bıraktığı izlenimleri okuyucuya yansıtmakta ve bu tasvirlerde yazarın kendi beğenileri ön plana çıkmaktadır:

“Mayıs ayının başlarında, bir çarşamba günüydü. Zümrütten yapılmış bir aynaya benzeyen gökyüzünü, bir örtü gibi beyaz bir bulut kaplamıştı. Güneşin ışınları, kibar ve nazlı bir yosmanın güzelliğinin parıltıları gibi her yeri aydınlatıyor, ama yakmıyordu. Sık yapraklı ağaçların gölgeliklerine yaslanıp uzanan çimlerin, çevrelerini küçümser gibi bir duruşları vardı. Rüzgâr süt emme çağındaki yavrusunun uykusunu izleyen bir annenin nefesinden bile daha hafif esmekteydi.” (s. 24)

“Bilmiyorum gecelere hiç dikkat ettiniz mi? Yeryüzüne bir kez çökünce karanlıklar ve evin, odanın kapıları, pencereleri kapanınca kişinin içine ürkütücü karanlıklar dolar. Varlıkla yokluk arasında bir fark kalmaz. Nereye bakılırsa bakılsın bir şey görünmez, ses duyulmaz. Hatta dostla düşman ayırt edilmez.” (s. 37)

“Kara sevdalıların düşüncesi gibi karanlıktı gece. Bulutların arasından zaman zaman yıldızlar görünüp kayboluyordu. Bu karanlıkta ağaçlar bile garip şekiller alıyordu.” (s. 70)

Yukarıdaki örneklerden hareketle yazarın bahar aylarının güneşli günlerine ve gecelere ilişkin düşünce ve duygularına ulaşmak mümkün görünmektedir. Yazarın güneşli bahar günlerine olumlu ve bunun tam tersi olarak gecelere, bilhassa karanlık gecelere karşı olumsuz düşünceleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Romanın hemen başında yazarın Çamlıca’yı tasvir ettiği bölümlere bakıldığında, onun bu mekânı çok iyi gözlemediği dikkat çekmektedir. Mekânların yansıtılmasında her ne kadar gerçekçi bir üslûbun kullanıldığını daha önce ifade etmişsek de yazarın bilhassa Çamlıca tasvirlerinde buraya ilişkin kendi düşünce ve beğenilerine de yer verdiği göze çarpmaktadır.

“Güzellikler topluluğu olan İstanbul’un tüm güzelliklerini görebileceğimiz tek yer vardır, orası da Çamlıca’dır. Boğaziçi kıyılarına serpilmiş hangi büyük orman ya da körfez olsun ki, Çamlıca tepesinden görülmesin? İstanbul’un Beyoğlu gibi Galata gibi, Beyazıt gibi Babiâli gibi hangi bayındır bölgesi bu Çamlıca’dan kendisini gizleyebilsin? Ve İstanbul’un eski yapıtlarından, binalarından hangisi Çamlıca’nın bakışlarından kendini kaçırabilsin?

Çamlıca, öylesine bir yerdir ki, çeşmesinin yanına gelip şöyle bir bakarsa çevresine, binlerce çeşit güzelliklerle karşılaşılabilir. İnsanın göz bebekleri o güzellikler evrenini içine alan muhteşem bir haritaya döner...

...Çamlıca’ya “Cennet-i âlâ”nın yeryüzündeki parçası denilse yanlış olmaz. Tanrı, “Ab-ı hayat”ı yeryüzünde herhangi bir yere vermeyi isteseydi, herhâlde bu yer Çamlıca olurdu, Çamlıca’nın suyuna verirdi.”(s. 17-18)

Yukarıda Çamlıca ile ilgili tasvirlere yer verilen bölümlerde Namık Kemal’in bu mekânın özelliklerini anlattığı ve bu anlatımında tasvirin yanında mekânın kendisinde bıraktığı izleri, bu mekâna ilişkin beğenileri ve duyguları da yansıttığı görülmektedir.

Cezmi Romanında İzlenimciliğe Yönelik Unsurlar

Namık Kemal'in kaleme aldığı ve ilk baskısı 1880 yılında yapılmış olan "Cezmi" romanı, Türk edebiyatının ilk tarihî romanı olma özelliği taşımaktadır. İstanbul'da başlayıp Azerbaycan'da, İran'da sürüp giden ve Tebriz Sarayı'nda sona eren olaylar 16. yüzyılda geçmekte ve roman Osmanlı-Safevi mücadelesini konu edinmektedir. Romanın önemli kahramanları Âdil Giray, Cezmi, Perihan ve Şehriyar'dır.

Tıpkı "İntibah" romanında olduğu gibi Namık Kemal'in bu romanda da karakter tasvirleri yaparken kendi beğenilerini yansıttığı, romantizmin de etkisiyle öznellikten kurtulamadığı görülmektedir. Romanda konu edilen dönemin sadrazamı, Sokullu Mehmet Paşa'dır. Yazarın sadrazam için sarf ettiği sözler onun bu şahsiyete olan beğenisini gözler önüne sermektedir:

"O devrin en büyük devlet adamı ise, Kanunî'nin en son sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa'ydı ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kanunî zamanındaki azamet ve ihtişamından canlı bir örnek halinde, gelecek padişahlara armağan kalmıştı.

Güneş battıktan sonra ışınlarını bir dereceye kadar sürdüren ay gibi, Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra onun ikbal ziyasını Sokullu korumakta ve etrafa yaymakta devam ediyordu.

-Rahat durmazsanız iki hududun ortasında bir geçilmez yol peyda eder ve şerrinizden emin olurum! Tehdidiyle Avrupa'yı dehşetle titreten yine aynı Sokullu'ydu.

Hazar denizi yoluyla Asya içlerine doğru hükmünü yürütebilmek için Volga ve Don nehirlerini bir kanalla birleştirerek Yavuz Sultan Selim'in büyük ülküsü olan İslâm birliğine o yönden bir ulaşma yolu açmaya çalışan yine aynı büyük adamdır." (s. 17)

Yazarın romanın geçtiği devrin sadrazamıyla ilgili verdiği bilgiler, onun içinde bulunduğu ruh hâlini de açık bir şekilde ortaya koymaktır. Zira yaşadığı dönemde Osmanlı Devleti'nin uluslararası platformdaki durumu içi açıcı olmayan yazarla ilgili, "verdiği örnekler ve değindiği konularla kendisini de oldukça etkileyen bu durumu bastırmaya çalışmaktadır" şeklinde bir çıkarıma varmak yanlış olmayacaktır.

Yazar, Sokullu öldürüldükten sonra onun yerine göreve gelen Ahmet Paşa ile ilgili düşüncelerini de şu şekilde ifade etmektedir:

"İmparatorluğun bükülmez kolu, eğilmez başı olan koca Sokullu, hain bir bıçağın darbeleriyle hayata gözlerini yumduktan sonra, yerine getirilen Ahmet Paşa, şahsiyetsiz, silik ve iradesiz bir adamdı; Sokullu'nun bıraktığı boşluğu doldurmak şöyle dursun, onun gölgesi kadar bile hasiyet sahibi değildi." (s. 166)

Âdil Giray'ı okuyucuya tanıtmadan ve Osmanlı Devleti'ne ne kadar bağlı biri olduğunu belirtmeden önce onun ağabeyi Kırım Han'ı Mehmet Giray ile ilgili bilgiler veren yazarın burada da kişisel duygu ve düşüncelerini yansıttığı, yine kendi ruh hâline paralel olarak duygusal yorumlara başvurduğu dikkat çekmektedir.

"...Semin (Semiz) Mehmet Giray, vücutça kanı su kesilmiş, karnı su toplamış gibi, aşırı derecede şişko bir şeydi. Bundan başka âdeta bozulmuş, şişip kabarmış kötü bir kalbi

vardı. Cengiz töresinin yenilenmesini İslâm birliğinden, kendi istibdadını Halifeliğin devamından üstün tutardı.” (s. 19)

Namık Kemal’in romandaki kahramanları kendi beğenisi, düşünceleri ve dünya görüşüne göre okuyucuya yansıttığı; Osmanlı Devleti’nin bekası için canlarını feda etmeye hazır olan ana kahramanlara yardımcı olan şahısları olumlu özelliklere sahip iyi insanlar olarak tanıttığı; bunun tam zıttı olan şahısları ise kötü insanlar olarak tanıtarak okuyucuyu onlar hakkında olumsuz şeyler düşünmeye yönlendirdiği görülmektedir. Romanda bu duruma örnek gösterilecek birçok bölüm bulunmaktadır, bu bölümlerden ana karakterlerle ilgili bölümleri örnekledirmenin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Yazarın Osmanlı Devleti ile İran arasında başlayan savaşa kardeşi Gazi Giray ile Osmanlılara yardım için katılan ve bu savaşta İranlılara esir düşen Kırım Kalgay’ı Âdil Giray ile ilgili kitabın başında verdiği bilgiler şöyledir:

“Âdil Giray, doğuştan şair olduğu kadar da asker yaradılışlıydı. Vicdanı temiz, kültürü kuvvetli, dindar ve hamiyetli bir insandı. Halifelik merkezi olan İstanbul’u dayanak noktası bilir; bağlı bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu’nun devamını kendi hayatından üstün tutardı.” (s. 21)

Âdil Giray, İran Şahı’na karşı yapılan savaşta Mirahur Ferhat Ağa’nın yardımcılarıyla savaşa katılan Cezmi ile tanışır ve bu iki kahraman çok iyi dost olurlar. Yazar, bu iki dostun fitraten birbirlerine olan benzerliklerini şu şekilde ifade etmektedir:

“...daima hüznü, daima sevdalı hayallere dalmış gibi düşünceli duran Âdil Giray ile düşüncesi hayalinden daima üstün ve yaradılışı icabı, dünyadaki olaylara daima gülünç tarafından bakmağa alışık olan Cezmi’nin karakteri arasında, ilk bakışta belki bir ayrılık ve karşıtlık görülebilirdi. Fakat ikisinin de yüksek özelliklerinden olan kültürseverlik ve âdilikten nefret duygusu –seslerin uyuşmazlığından meydana gelen müzik ahengi gibi- dostluklarına başka güzellik, başka bir ruhanilik veriyordu.”(s. 81)

Yazar, Âdil Giray’a ilişkin müspet duygu ve düşüncelerini eserin tamamında okuyucuya hissettirmektedir. Diğer ana karakterlerden biri ve Âdil Giray’ın dostu olan Cezmi ile ilgili yorumlara da metnin birçok yerinde rastlanmaktadır. Eserde, cirit oyunundaki başarısıyla takdir toplayan Cezmi’nin bu başarısıyla devlete ereceğini söyleyenlere karşı sarf ettiği sözler, “İntibah” romanındaki Ali Bey örneğinde olduğu gibi Namık Kemal’in “ikbal”e ilişkin düşüncelerinden izler taşımakta ve Cezmi’nin kişiliğine ilişkin bilgiler sunmaktadır:

“Eğer geçen günkü cirit oyunu benim için gerçekten yükselme vasıtası olacaksa, hem kendime hem devletin haline acırım. Gösterdiğimiz marifet nedir ki, devlet katında yükselmemizi gerektire? Bir kılıç tımarım var, o nimetin hakkını ne zaman ödedim ki, başka bir devlet arzusuna düşeyim? Benim inancıma göre, hak etmeden yükselme, haklı mahrumiyetten bin kat fenadır. Kendi kendisini bulunduğu mertebeye lâıyk görmeyen adam, halkın gözünde ne kadar küçüleceğini düşünürse utancından yerlere geçer... Tanrı bana yükselme nasip ettiyse, o yükselmeye lâıyk olduğumu ispatlayarak kısmet etsin!...” (s. 45-46)

Yine Cezmi'nin makam, mevkide gözü olmadığını, tek gayesinin devleti, milleti için mücadele etmek olduğunu vurgulandığı bir bölüm şu şekildedir:

"...Fakat bu gibi şeyler Cezmi için önemli değildi; onun parada, pulda, mevkide gözü yoktu. Biricik isteği, başlamak üzere olan İran savaşına katılabilmek için bir tavsiye mektubu elde etmekten ibaretti."(s. 50)

Romanda, fikir ve eylemleriyle yazarın beğenisini kazanmış ve okuyucuya olumlu özellikleri ön plana çıkan bir şahsiyet olarak sunulan bir diğer karakter de Perihan'dır. Âdil Giray'ın esir düştüğü İran Şahı'nın kardeşi olan Perihan, devlet yönetiminde etkili bir kişiliktir. Gözlerine mil çekilmiş bir âmâ olan ağabeyinin etkisiz kaldığı yönetimde onun karısı Şehriyar ile söz sahibi olan Perihan cesareti, savaşçılığı ve güzelliğiyle tanınmaktadır.

Şah'ın karısı Şehriyar ise kırkına gelmiş, ancak içindeki şehveti söndürememiş ve yazarın bolca hakaretlerine uğrayan bir kadındır.

"Şehriyar, şehveti için her fenalığı, her rezaleti, her alçaklığı göze alacak kadar azgın bir kadındı..." (s. 161)

"... Bazı kötü kişilerin geberdikten sonra cadı oldukları söylenir. Bu melûn kadın ise, daha sağlığında, cadılar gibi can yakmaya, kan içmeye susamış bir canavardı..." (s. 186)

"Alçak kadının en çok güvendiği şey, kocası üzerindeki nüfuzuydu..." (s. 232)

Âdil Giray'ın esir düşmesinden sonra onun yakışıklılığı ve gençliğinin etkisi altında kalan Şehriyar, bu gence âşık olur. Âdil Giray'ı gözünün önünden ayırmak istemeyen Şehriyar onu sarayda tutarken esir düşen kardeşi Gazi Giray'ı Kahkaha Kalesi'ne sürgüne göndertir. Âdil Giray'la anlaşmak için müzakere edilmesi gerektiğine kocasını inandırarak bu genç Kırımlyı sık sık ve serbestçe ziyaret eder. Bu ziyaretlerinin hiçbirinde anlaşma üzerine konuşulmaz. Şehriyar'ın bir ilerleme kaydedemediğini sezen Perihan da bu toplantılara katılmak isteyince planlarının ortaya çıkmasından korkan Şehriyar, Âdil Giray'a karşı hislerini açık eder ve ondan karşılık görmez. Toplantılara katılmaya başlayan Perihan ile Âdil Giray ilk görüşte birbirlerine âşık olurlar. Uzun bir zaman aşklarını gizlice yaşayan bu gençlerin durumunu öğrenen Şehriyar, kurduğu haince tuzakla bu iki genci öldürmek ister. Âdil Giray'ı esaretten kurtarmak için saraya sızan Cezmi, kurulan bu tuzaktan onu ve Perihan'ı kurtaramaz. Böylelikle Âdil Giray ile aslında Sünni olan Perihan'ın birleşerek İran'ı toprağı yapma idealleri gerçekleşmemiş olur. Bununla birlikte Şehriyar da kendi kurduğu tuzağın kurbanı olmaktan kurtulamaz. Yazar onun ölümünü de şöyle ifade eder:

"Şehriyar, dünyada yaptığı kötülüklerin cezasını ölmeden önce çekmiş, beş, on dakika içinde belâsını bularak cehennemini yolunu tutmuştu." (s. 269)

Yukarıda anlatıldığı gibi hazin bir şekilde biten metnin son bölümlerinde yazarın milliyetçilik duygularını yine açık bir biçimde eserine yansıttığı görülmektedir. İlgili bölümde yazar, düşmanın hain tuzağına kahramanca karşılık vererek canlarını teslim eden Âdil Giray ve Perihan'ın beraber gömülmelerini şöyle ifade etmektedir:

“... Cezmi, her ikisinin de başlarını, birinin yüzünde, diğerinin çenesinde kalan beyazlıkla, ay-yıldız teşkil edecek şekilde, birbirlerine yaklaştırdı; Perihan’ın uzun ve kanlı saçlarını, bir dikdörtgen teşkil edecek şekilde bu ay-yıldızın etrafına yaydı. Sonra Abbas’a dönerek:

-Bak, dedi, uçları yaralı Türk bayrağı gibi dalgalanmıyor mu? Tanrı, tek vücut olarak yarattığı bu iki sevdalı şehidin yüzlerinde hizmet ettikleri ve uğrunda can verdikleri yüksek maksadın ne güzel bir nişanesini tasvir etmiş...” (s. 281)

Namık Kemal’in ikinci romanı olan eserde bilhassa karakter tasvirlerinde, bu karakterlerin kendisinde bıraktığı izlenimler, beğeniler, duygular ve düşünceler ile onlara ilişkin tespitlerinde kendi ruh hâli ve dünya görüşünden izler bulunduğu görülmektedir. Yazar, karakterler ve olayların anlatımında romantizm akımının da etkisiyle öznellikten kurtulamamıştır. Bu durum, izlenimcilğe ait unsurların bu eserde de romantizmle kesişen kümeler oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç

Tanzimat Dönemi’nin en önemli düşünce, sanat ve siyaset adamlarından birisi olan Namık Kemal’in kaleme aldığı ve romantizm akımının etkisinin görüldüğü önemli eserleri “İntibah” ve “Cezmi” romanlarında izlenimcilik (empresyonizm) akımına ait unsurları tespit etmek amacıyla yapılan incelemede bilhassa kahraman tasvirlerinde öznel yargılara rastlanmıştır. Yazarın kahramanlarla ilgili verdiği bilgilerde ve romanların işleyişinde duygularını da anlatımına katmış olduğu, eserlerinin kendi beğenilerinden ve düşüncelerinden izler taşıdığı tespit edilmiştir.

İntibah romanında çok fazla yer verilmemekle birlikte, tabiat tasvirlerinde de yine yazarın beğenilerinden izler bulunduğu görülmektedir. Genelde gerçekçi mekân tasvirlerinin yapıldığı bilinmekte, ancak Çamlıca’yla ilgili bölümlerde yazarın kendi beğeni ve zevklerinin de devreye girdiği dikkat çekmektedir. Yapılan incelemede, romantik metinler olan İntibah ve Cezmi’de, izlenimcilik akımıyla bağdaşan unsurların bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle romantizm akımının etkisinde yazılmış eserlerin farklı bakış açılarıyla ele alınarak incelenmesinin, yazar ve içerik ile ilgili çeşitli çıkarımlar yapılabilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Benzer inceleme ve çözümlenmelerin edebî eserin okuyucu tarafından nasıl algılanması ve anlamlandırılması gerektiğine yönelik önemli katkılar yapacağını söylemek mümkün görünmektedir. Bu bakımdan Türk ve dünya edebiyatının önemli şahsiyetleri ve eserlerinin ele alındığı dersler önem arz etmektedir. Bilhassa öğretmen yetiştirme programlarında yer alan konuya ilişkin derslerde, edebî eserlerin vücuda geldiği süreçte edebiyatçıların yönelimlerinin tespit edilerek hem yazar hem de eserin dönemsel özellikleri kolaylıkla çözümlenebilir. Elde edilen bilgiler ışığında, yazar ve eserlerin okuyucular tarafından en doğru şekilde anlaşılmasına olanak sağlanır.

Kaynakça

- Aytaş, G. (2008). *Çağdaş gelişmeler ışığında şiir tahlilleri*. Ankara: Akçağ.
- Ayyıldız, M. ve Birgören, H. (2009). *Edebiyat bilgi ve kuramları*. Ankara: Akçağ.
- Çetişli, İ. (2008). *Batı edebiyatında edebî akımlar*. Ankara: Akçağ.
- Ertem, R. (1994). *Edebiyatımızda batılı akımlar*. İstanbul: Deniz.
- Kefeli, E. (2009). *Metinlerle batı edebiyatı akımları*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Kemal, N. (2007). *İntibah (Sergüzeşt-i Ali Bey)*. İstanbul: Morpa.
- Kemal, N. (2009). *Cezmi*. İstanbul: İnkılâp.
- Macit, M. ve Soldan, U. (2008). *Edebiyat bilgi ve teorileri*. Ankara: Grafiker.
- Olca, T. (2008). 19. yy. Rus edebiyatında romantizm üzerine, *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 17, 367-381.
- Özkırımlı, A. (1981). Türk yazın tarihinde akımlar. *Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı*, 42 (349), 411-435.
- Yetkin, S. K. (1967). *Edebiyatta akımlar*. İstanbul: Remzi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yücel, T. (1981) Coşumculuk (romantizm): Fransız coşumculuğu. *Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı*, 42 (349), 59-68.

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/ader>

ISSN 2651 - 5067

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN, TÜRK LEHÇE VE EDEBİYATLARINA KARŞI TUTUM VE DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ (AZERBAJCAN EDEBİYATI ÖRNEĞİ)¹

EXAMINATION OF MODERN TURKISH DIALECTS AND LITERATURES STUDENTS' ATTITUDES AND BEHAVIOURS TOWARDS TURKISH DIALECTS AND LITERATURES (EXAMPLE OF AZERBAIJAN LITERATURE)

Cüneyt AKIN*

*Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk
Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, cuneytakin@hotmail.com

Sinan SARAÇLI**

**Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü,
ssaracli@aku.edu.tr

Referans: Akın, C., Saraçlı, S. (2019). Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğrencilerinin, Türk Lehçe ve Edebiyatlarına Karşı Tutum ve Davranışlarının İncelenmesi. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 17-28.

Gönderilme Tarihi: 01.11.2019

Kabul Tarihi : 26.12..2019

Özet: Azerbaycan, Sovyetler birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığını ilan eden Türk Cumhuriyetlerinden biridir. Türk edebiyatının kollarından biri olan Azerbaycan edebiyatı ise, Sovyetler birliği yıkıldıktan sonra, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi ve Gazi Üniversitelerinde 1992 yılı itibarıyla eğitim-öğretime başlayan Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümleriyle birlikte müfredatlara alınan bir ders

¹ Bu makale, 17.FENED.06 numaralı AKÜ-BAP projesinden üretilmiştir.

olmuştur. Bu dersin öğretiminde bize yardımcı olması için, 2017 yılında bir BAP projesi olarak sunulan söz konusu anket çalışmasıyla birlikte, dersin öğretimindeki yol haritası ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan tabloda ise, Azerbaycan edebiyatı dersini alan öğrencilerin, genel itibariyle derse karşı olumlu tutum ve davranışlar içinde oldukları görülmüştür. Bu olumlu tutum ve davranışlar, birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar artış eğilimi göstermiş, cinsiyet bakımından değerlendirildiğinde ise, derse karşı kadın öğrencilerin, erkek öğrencilere oranla daha olumlu tutum ve davranışlarda oldukları görülmüştür. Ayrıca, *OZ1 Azerbaycan edebiyatı konularını öğrenmek istemem*, *OZ3 Azerbaycan Edebiyatıyla ilgili programlara katılmak istemem* ve *OZ5 Azerbaycan Edebiyatı konularını öğrenmek gereksizdir* maddeleri 0,97 ortalamayla en yüksek orana sahip olumsuz maddeler olarak dikkati çekmektedir. *O1 Azerbaycan edebiyatı dersini almak benim için büyük zevk* maddesi, 0,94 değer ile olumlu maddeler içinde en yüksek orana sahip maddeler olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları, Azerbaycan edebiyatı, tutum ve davranış

Abstract: Azerbaijan is one of the Turkish Republics that declared independence after the collapse of the Soviet Union. Azerbaijani literature, which is one of the branches of Turkish literature, was a course taken into the curricula together with the departments of Modern Turkish Dialects and Literatures which started education in Ankara University Faculty of Language, History, Geography and Gazi Universities in 1992 after the collapse of the Soviet Union. In order to help us in the teaching of this course, in 2017, with the survey study presented as a BAP project, the road map in the teaching of the course was tried to be put forward. As a result, it was seen that the students who took Azerbaijan literature course had positive attitudes and behaviors towards the course in general. These positive attitudes and behaviors tended to increase from the first grade to the fourth grade. In addition, I do not want to learn OZ1 Azerbaijan literature, I do not want to participate in programs related to OZ3 Azerbaijani literature, and OZ5 Azerbaijani literature is unnecessary to learn the subjects of the items with the highest rate of 0.97 average negative items. It is a great pleasure for me to take the O1 Azerbaijani literature course, and it is seen as having the highest rate of positive items with a value of 0.94.

Keywords: Contemporary Turkish dialects and literatures, Azerbaijani literature, attitude and behavior.

1. Giriş

Sovyetler birliğinin dağılması neticesinde Türkiye'nin önüne, Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar geniş ufuklar açılmıştır. Türk Cumhuriyetlerinin birer birer bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte, Türkiye'de Türk Dünyası ülkelerine yönelik hızlanmış ve her alanda işbirliği ve etkileşim sağlanmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu durum, Türkiye'de Türk lehçelerinin öğretimini gerekli kılmıştır. Soydaş Türk topluluklarıyla olan ilişkilerin daha sağlam, sağlıklı zeminde yürütülmesi amacıyla ve Gaspiralı İsmail Bey'in 'Dilde, fikirde, işte birlik' düsturuyla kurulan Çağdaş Türk

Lehçeleri ve Edebiyatları bölümleri, öğrencilerini Türk dünyasıyla sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasî ilişkiler kurmaya hazırlamaktadır. Bu nedenlerle, söz konusu bölümlerde yürütülen derslerin ve özellikle öğretilen Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatlarının hangi yöntem ve aşamalarla öğretilmesi gerektiği, ayrıca önem taşımaktadır.

2. Amaç

Çalışmanın amacı, Türkiye'nin stratejik öneme sahip programlarından biri olan Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinin, hangi hususlara dikkat edilerek okutulursa daha verimli hale getirileceğinin tespit edilmesidir. Ayrıca, ilgili bölüm müfredatlarının daha yerinde ve verimli hazırlanmasına katkılar sunmak hedeflenmektedir.

3. Materyal ve Metot

Türkiye'de 1992 yılından itibaren eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde okutulan günümüz Türk lehçe ve edebiyatları derslerinde, öğrencilerin derslere karşı tutum ve davranışlarının bugüne kadar ele alınmadığı tespit edilmiştir. Bu tespitten hareketle, öğrenciler üzerinde Türk lehçe ve edebiyatlarına ilişkin tutum ve davranış anketleri hazırlanmıştır.

Araştırmada, veri toplama yöntemi olarak iki temel bölümden oluşacak anket kullanılmıştır. Anketin birinci bölümünde katılımcıların cinsiyetine ve kaçınıcı sınıfta olduklarına yer verilmiş olup, ikinci bölümde ise bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç boyutta Türk lehçe ve edebiyatlarına yönelik maddeler yer almıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye'deki Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinden öğrenciler oluşturmaktadır. Söz konusu bölümler, öğrencisi olanlar içinden rastgele seçilmiştir. Bu kapsamda, zaman, maliyet vb. kısıtlardan dolayı örneklem alınma yoluna gidilmiş, uygun örneklem yöntemi ve formül aracılığıyla hesaplanan minimum örneklem hacmi belirlenerek, anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, betimsel istatistiklerin yanı sıra geçerlik ve güvenilirlik analizleriyle incelenerek araştırmaya son hâli verilmiştir.

4. Uygulama

Çalışmanın uygulama kısmında ele alınan öğrencilerin demografik özelliklerinin yanında Azerbaycan Edebiyatı konularına karşı tutum ve davranışlarını ölçmek için 5'li Likert tarzında (1. Hiç katılmıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum) soruların içerildiği bir anket formu hazırlanarak veriler derlenmiştir. Anket soruları hazırlanırken Veyis'in çalışmasında (Veyis, 2015) yer alan sorulardan yararlanılmıştır. Hazırlanan ölçek 2017 Eğitim Öğretim Yılı güz döneminde Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim görmekte olan yaklaşık 1500 öğrenciye uygulanmıştır. Anket formlarında gözlemlenen doldurulmamış ve eksik bölümler çıkarıldıktan sonra analizler toplam 1364 öğrenci üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın analiz kısmında SPSS ve LISREL paket programlarından yararlanılmıştır.

Tablo 1. Azerbaycan Edebiyatı Ölçeğine ait AFA Sonuçları ve Cronbach's α değerleri.

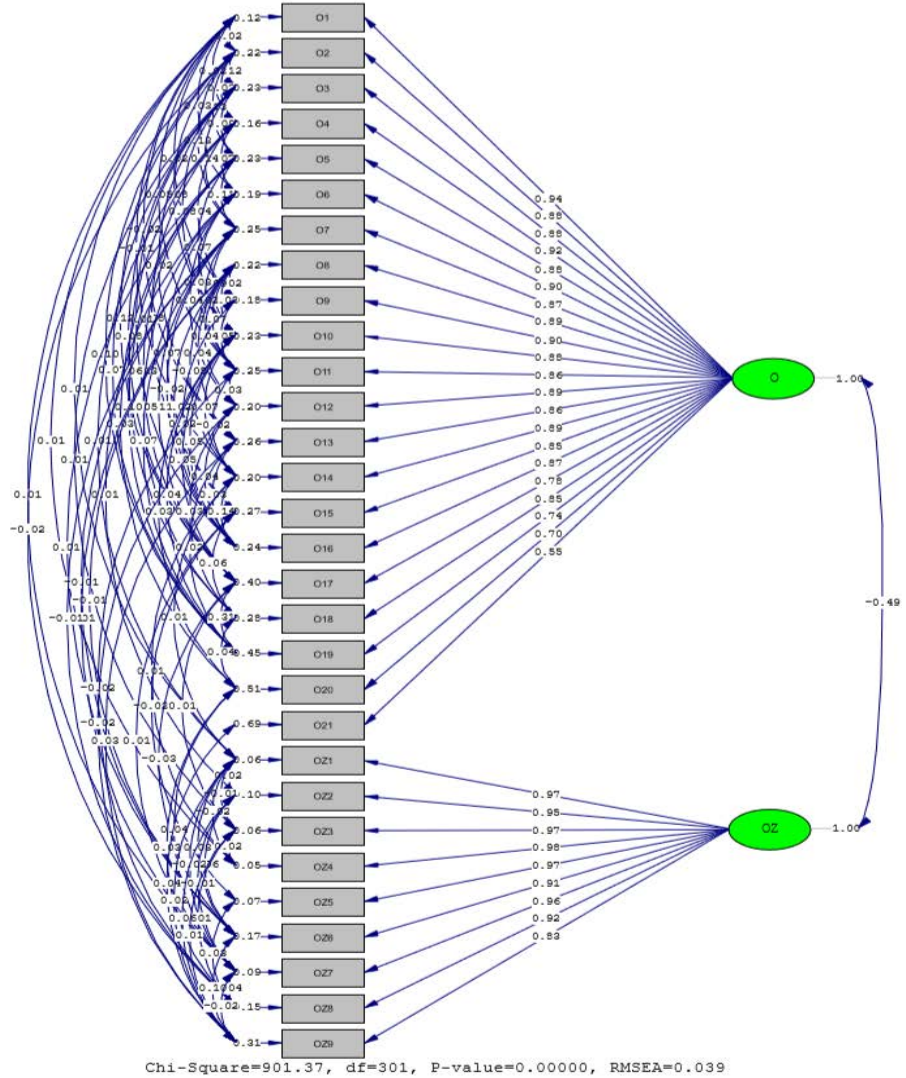
Faktörler/Maddeler	Faktör Yükü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	α
Olumlu				
O1. Azerbaycan Edebiyatı dersini almak benim için büyük zevk.	,905	15,305	51,017	0,979
O2. Azerbaycan Edebiyatı dersine çalışmak benim için kolaydır.	,889			
O3. Azerbaycan Edebiyatı ile ilgili araştırmalar yapmak hoşuma gidiyor.	,888			
O4. Proje ve ödev çalışmalarımı Azerbaycan Edebiyatı dersinden almayı tercih ederim.	,885			
O5. Azerbaycan Edebiyatı dersi, edebiyata yönelik bakış açımı geliştirdi.	,884			
O6. Azerbaycan Edebiyatı dersinin ders saatinin daha fazla olması gerektiğini düşünüyorum.	,879			
O7. Azerbaycan Edebiyatıyla ilgili kitaplar okumaktan hoşlanırım.	,877			
O8. Azerbaycan Edebiyatı dersi konularına çalışmaktan çok zevk alırım.	,872			
O9. Azerbaycan Edebiyatı dersini ipe çekerim.	,871			
O10. Azerbaycan Edebiyatı dersi seçmeli ders olsa seçerim.	,861			
O11. Azerbaycan Edebiyatı konularını evde tekrar ederim.	,859			
O12. Her ÇTLE öğrencisinin Azerbaycan Edebiyatı öğrenmesi gerektiğini düşünürüm.	,858			
O13. Azerbaycan Edebiyatına ait konuları öğrenmenin önemli olduğunu düşünürüm.	,848			
O14. Azerbaycan Edebiyatı dersi, benim için önemli bir derstir.	,844			
O15. Azerbaycan Edebiyatı dersi, Türk kültür hayatını öğrenmemde önemli bir yere sahiptir.	,839			

O16. Azerbaycan Edebiyatı dersi, yeni düşünceler üretebilme yeteneğimi geliştirdi.	,832			
O17. Azerbaycan Edebiyatı dersi bana estetik bakış açısı kazandırdı.	,827			
O18. Azerbaycan Edebiyatı dersini almak, bana Türk Edebiyatının farklı bir yönünü gösterdi.	,817			
O19. Azerbaycan Edebiyatı dersi almak, Türk Edebiyatlarını olan ilgimi arttırdı.	,800			
O20. Azerbaycan Edebiyatı dersi almak, Sovyet Rusyası Dönemini anlamama yardımcı oldu.	,691			
O21. Azerbaycan Edebiyatı dersi almak, Çarlık Rusyası Dönemini anlamama yardımcı oldu.	,550			
Faktörler/Maddeler	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	α
Olumsuz				
OZ1. Azerbaycan Edebiyatı konularını öğrenmek istemem.	,943	8,683	28,945	0,987
OZ2. Azerbaycan Edebiyatı anlatılırken dinlemem.	,941			
OZ3. Azerbaycan Edebiyatıyla ilgili programlara katılmak istemem.	,939			
OZ4. Azerbaycan Edebiyatı dersi benim için önemli değildir.	,937			
OZ5. Azerbaycan Edebiyatı konularını öğrenmek gereksizdir.	,934			
OZ6. Azerbaycan Edebiyatı konuları sıkıcıdır.	,922			
OZ7. Azerbaycan Edebiyatı konuları ilgimi çekmez.	,917			
OZ8. Azerbaycan Edebiyatı dersi olduğu gün okula gitmek istemem.	,908			
OZ9. Azerbaycan Edebiyatı dersinin müfredattan kaldırılması gerektiğini düşünürüm.	,872			

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin Azerbaycan Edebiyatı konuları hakkında olumlu düşünceleri 21 madde ile, Olumsuz düşünceleri ise 9 madde ile açıklanabilmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda bu iki faktör toplam varyansın %79,962'sini açıklamaktadır.

Faktörler içerisindeki yükleri bakımından Olumlu Düşünceler için 0.905'lik yük ile O1 değişkeni, Olumsuz düşünceler için ise 0.943'lük yük ile OZ1 değişkenleri en etkili değişkenler olduğu görülmektedir. Her bir faktöre ait özdeğerler, varyans açıklama oranları ve Cronbach's Alpha değerleri de Tablo 3'de görülebilir.

Öğrencilerin Azerbaycan Edebiyatı konuları hakkında Olumlu ve Olumsuz düşünceleri için yapılan DFA analizi sonuçları Şekil 1 ve Tablo 4'de verilmektedir.

Şekil 1. Azerbaycan edebiyatı konusuna ilişkin DFA analizi sonuçları

Azerbaycan Edebiyatı konuları hakkında öğrencilerin olumlu ve olumsuz düşüncelerine ilişkin Şekil 1'de verilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

incelendiğinde, ele alınan öğrencilerin olumlu düşünceleri üzerinde en etkili değişkenin 0.94'lük katsayı yükü ile O1 "Azerbaycan Dersinde Edebiyatı konuları anlatılırken mutlu olurum" değişkeni olduğu, olumsuz düşünceleri üzerinde en etkili değişkenin ise 0.98'lik katsayı yükü ile OZ4 "Azerbaycan Edebiyatı kurallarına uygun yazmak beni tedirgin eder" değişkeni olduğu görülmektedir.

Çalışmanın uygulama kısmında yer verilen DFA sonuçlarına ilişkin uyum kriterlerinin yer aldığı Tablo 4 incelendiğinde tüm uyum kriterlerin mükemmel uyum sınırları arasında yer aldığı, dolayısıyla modelin istatistiksel olarak anlamlı bir model olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2. Kurulan DFA modeli için uyum kriterlerine ait değerler

Uyum Kriterleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	MODEL
RMSEA	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	0.039
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1$	$0.90 < NFI \leq 0.95$	1.00
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	1.00
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	1.00
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.028
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.96
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.93

(Kaynak: Schermelleh-Engel et al., 2003).(RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation, NFI: Normed Fit Index, NNFI: Non-Normed Fit Index, CFI: Comparative Fit Index, SRMR: Standardized Root Mean Square Residual, GFI: Goodness of Fit Index, AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index)

Ele alınan öğrencilerin demografik özelliklerine ait betimleyici istatistikler Tablo 1.'de verilmektedir.

Azerbaycan edebiyatı, cinsiyet değişkeni için grup istatistikleri (Tablo 3)

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
Olumlu Ortalama	Kadın	1024	3,4653	,85933
	Erkek	312	3,4824	,78696
Olumsuz Ortalama	Kadın	1023	2,4040	1,01384
	Erkek	312	2,6446	1,02212

Azerbaycan edebiyatı, sınıf değişkeni için grup istatistikleri (Tablo 4)

	Sınıf	N	Ortalama	Standart Sapma
Olumlu Ortalama	1	304	3,2710	,71560
	2	367	3,3162	,71403
	3	341	3,5407	,89423
	4	276	3,8061	,91600
	5	38	3,6103	1,01317
	Toplam	1326	3,4740	,84079
Olumsuz Ortalama	1	304	2,6517	,91463
	2	367	2,4699	,92760
	3	341	2,4529	1,07186
	4	275	2,2259	1,12679
	5	38	2,5819	1,15800
	Toplam	1325	2,4598	1,02218

Sonuç

1. Çalışmanın beş üniversitenin (*Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*) Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim görmekte olan toplam 1500 öğrenciye uygulanmış olması, çalışmadan elde edilen verilerin çok sağlıklı ve sağlam olmasını sağlamaktadır kanaatindeyiz.

2. **Tablo 3** incelendiğinde; ankete katılan öğrencilerin çoğunluğunun kadın olduğu ve bu öğrencilerin Azerbaycan edebiyatı hakkındaki olumlu düşünceleri için ortalama puanları 3,4653 iken, bu değer erkek öğrenciler için 3.4824 olarak tespit edilmiştir. Bu sonucu yorumladığımızda, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla Azerbaycan edebiyatı konularıyla ilgili olumlu tutum ve davranışlarının yaklaşık 0,02 daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Cinsiyet açısından oluşan bu durum, çalışmanın sonuçlarında cinsiyetin belirleyici bir etken olmadığını göstermiştir.

3. **Tablo 3** incelendiğinde; olumsuz düşünceler için ise kadın öğrencilerin ortalaması 2.4040 iken erkek öğrenciler için bu değer 2.6446 olarak hesaplanmıştır. Buradan çıkarabileceğimiz sonuç ise, olumlu görüşleri arasında yaklaşık 0,02'lik bir oran olan kadın ve erkek öğrencilerin, olumsuz görüşler söz konusu olduğunda bu oranın tersi istikamette daha büyük bir oranla yaklaşık 0,24 oranında farkın oluştuğunu görmekteyiz. Şu hâlde, erkek öğrencilerin Azerbaycan Edebiyatı'na karşı daha baskın olumsuz tutum ve davranış içerisinde oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır.

4. **Tablo 4**'de sınıf dağılımlarına göre verilmiş olan ortalamalara bakıldığında, Azerbaycan edebiyatı dersleri hakkında olumsuz düşünceye sahip öğrenciler için en

yüksek ortalama değer 2.6517 ile 1. sınıf öğrencilerine ait iken, en az olumsuz düşünceye sahip öğrencilerin 2.2259 ortalama değerle 4. sınıftaki öğrenciler olduğu görülmektedir. Bu tespitlerden anlaşılmaktadır ki, başlangıçta Azerbaycan edebiyatı konularına karşı görülen olumsuz bakış, 4. sınıf da dahil olmak üzere, azalma eğilimi göstererek daha düşük olumsuz değere sahip görülmektedir. Bu tabloda verilen olumsuz değerlerden anlaşıldığına göre, öğrenci mezun olma durumuna, yani 4. sınıfa geldiğinde, Azerbaycan Edebiyatı'na yönelik tutum ve davranışlarının olumsuzluk düzeyi azalmaktadır. 5. sınıfa uzatan öğrenciler için ise, genel başarısızlığın etkilediğini düşündüğümüz bir olumsuzluk gözlenmekte ve 2,5819 ile 1. sınıflardaki olumsuzluk değerlerine yaklaşmaktadır.

5. Tablo 4'teki olumlu değerler incelendiğinde ise, öğrencilerin aynı tablodaki olumsuzluk verileriyle neredeyse tamamen paralellik göstermektedir. 1. Sınıftan 4. sınıfa kadar öğrencilerin tutum ve davranışları olumlu yönde düzenli bir artış göstermekte iken, 5. sınıfa geldiğinde, olumsuzluk tablosunda olduğu gibi, birden 0,21 oranında düşüş göstermektedir. Demek oluyor ki, öğrenciler Azerbaycan edebiyatı dersini aldıklarında, almadan önceki duruma oranla, çok anlamlı bir olumlu tutum ve davranışa sahip oluyorlar. Dolayısıyla, olumluluk düzeyinin bu şekildeki artışı, öğrencilere doğru öğretimin uygulanması durumunda, olumlu dönüşlerin mümkün olabileceğini göstermiştir kanaatindeyiz. 5. sınıfta gözlenen ani düşüşün sebebini ise, genel başarısızlığın doğurduğunu düşünebiliriz.

6. Azerbaycan edebiyatı konuları hakkında olumlu ve olumsuz düşünen öğrenciler genel itibariyle değerlendirildiğinde ise, olumlu düşünen öğrencilerin bu düşüncelerinin, olumsuz düşünen öğrencilerden daha yüksek bir ortalamada olduğu dikkat çekici bir sonuç olmuştur.

7. O1 Azerbaycan edebiyatı dersini almak benim için büyük zevk maddesi, 0,94 değer ile olumlu maddeler içinde en yüksek orana sahip maddeler olarak görülmektedir. Buradan şu anlaşılmaktadır ki; Azerbaycan edebiyatı dersleri, bu derslere karşı olumlu tutum ve davranışlar içerisinde olan öğrenciler için, belki kendi diyalektlerinin de bir Oğuz diyalekti olan Türkiye Türkçesi olmasının ve bu edebiyatın çok sayıda ismine aşına olmalarının getirdiği dersi anlama kolaylığı sayesinde, bu derslerden büyük zevk duymaktadırlar kanaatindeyiz.

8. OZ1 Azerbaycan edebiyatı konularını öğrenmek istemem, OZ3 Azerbaycan Edebiyatıyla ilgili programlara katılmak istemem ve OZ5 Azerbaycan Edebiyatı konularını öğrenmek gereksizdir maddeleri 0,97 ortalamayla en yüksek orana sahip olumsuz maddeler olarak dikkati çekmektedir. Bu sonuçlar yorumlandığında, bu maddelerin yüksek oranda olumsuz değerlendirilmesi, Azerbaycan edebiyatı dersinin öneminin anlaşılmasına dönük bir sorun yaşandığı gözlenmektedir. Bu önemin kavratılmasına yönelik olarak, dersin önem ve gerekliliği, ikna edici bir şekilde ortaya konulmalıdır kanaatindeyiz. Ayrıca, Azerbaycan edebiyatının Türkiye edebiyatına komşu ve tanıdık çok sayıda şair ve yazarı barındırmasıyla birlikte, gerekli görülmemesi konusunda bir eğilim oluşmuş olabilir düşüncesindeyiz.

Kaynakça

- Çolakođlu, Ö. ve Büyükekşi, C. (2014) Açımlyıcı Faktör Analiz Sürecini Etkileyen Unsurların Değerlendirilmesi, Karaelmas Journal of Educational Sciences, (2) 58: 64 36.
- Kalaycı, Ş. (2006). Faktör analizi. SPSS uygulamalı çok değerşkenli istatistik teknikleri. Şeref Kalaycı (Ed.). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., and Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.
- Veyis, F., (2015) Türk Edebiyatı Dersine Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/11, p. 1609-1620.

EXAMINATION OF MODERN TURKISH DIALECTS AND LITERATURES STUDENTS' ATTITUDES AND BEHAVIOURS TOWARDS TURKISH DIALECTS AND LITERATURES (EXAMPLE OF AZERBAIJAN LITERATURE)

The aim of the study is to reveal the attitudes and behaviors of the students towards the lessons in the teaching of Turkish dialects and literature. In addition, it is aimed to contribute to the more appropriate and efficient preparation of the relevant department curricula. Continuing its educating and training activities since 1992 in Turkey, Contemporary Turkish Dialects and taught in the literature section of contemporary Turkish dialects and literature courses, students' attitudes and behavior towards courses have been found to be dealt with so far. Based on this determination, attitude and behavior questionnaires were prepared on the students. In order to measure the students' attitudes and behaviors towards the subjects of Azerbaijani literature as well as the demographic characteristics of the students discussed in the application part of the study, a questionnaire form containing 5-point Likert style (1. Never agree, 5. I totally agree) was prepared and the data were collected. While preparing the questionnaire questions, the questions included in Veyis's study (Veyis, 2015) were used. The scale was applied to approximately 1500 students studying at the departments of Modern Turkish Dialects and Literatures in Afyon Kocatepe University, Usak University, Pamukkale University, Nevsehir Haci Bektas Veli University and Mugla Sitki Kocman University. After completing the incomplete and missing sections observed in the questionnaires, The questionnaires were applied to 1364 students. In the research, a questionnaire consisting of two main parts was used as data collection method. In the first part of the questionnaire, the gender and the grade of the participants were given, and in the second part, items related to Turkish dialect and literature in three dimensions, cognitive, affective and behavioral were included. The universe of study, students are composed of Contemporary Turkish Dialects and Literatures department in Turkey. These departments were chosen randomly among the students. In this context, time, cost and so on. The sample size was calculated due to the constraints, and the minimum sample size calculated through the appropriate sampling method and formula was determined and a questionnaire was applied. The obtained data were analyzed with validity and reliability analyzes as well as descriptive statistics and the research was finalized. While the average scores of the students who participated in the survey were female and the positive opinions of these students about Azerbaijani literature were 3,4653, this value was determined as 3,4483 for male students. When we interpret this result, it is seen that male students have about 0.02 more positive attitudes and behaviors related to Azerbaijani literature than female students. For negative thoughts, mean value of female students was 2.4040, whereas it was 2.6446 for male students. The conclusion that we can draw from this is that approximately 0.24% of the positive opinions of male and female students, which have a ratio of approximately 0.02, occur in the opposite direction with a larger ratio in the opposite direction. Therefore, it is seen that male students have more dominant negative attitudes and behaviors towards Azerbaijani literature. When the averages given according to the class distributions are examined, it is seen that the highest average value for the students with negative thoughts about the Azerbaijani literature courses

belongs to the first grade students with 2.6517 and the lowest negative students are the fourth grade students with the average value of 2.2259. From these findings, it is understood that the negative view of the Azerbaijani literature at the beginning, including the 4th grade, tends to decrease and has a lower negative value. As it is understood from the negative values given in this table, the negative level of attitudes and behaviors towards the Azerbaijani literature decreases when the student reaches the graduation status, ie 4th grade. For the students who extend to the 5th grade, there is a negativity which we think affects the general failure and it approaches the negativity values in the first and second grades. When the positive values are examined, it is almost completely parallel to the negative data of the students in the same table. While attitudes and behaviors of students from 1st to 4th grade showed a steady increase in positive direction, when they reached 5th grade, as in the negativity table, it decreased by 0.21. That is to say, when students take the Azerbaijani literature course, they have a very meaningful positive attitude and behavior compared to the situation before they took it. Therefore, this increase in the level of positivity has shown that positive feedback is possible if correct instruction is applied to the students. The reason for the sudden decline observed in the fifth grade is the general failure. When the students who think positively and negatively about the subjects of Azerbaijani literature are evaluated in general, it is remarkable that these thoughts of the students who think positively are higher than those who think negatively. It is a great pleasure for me to take the O1 Azerbaijani literature course, and it is seen as having the highest rate of positive items with 0.94 value. It is understood that; Azerbaijan literature courses, for students who are in the positive attitudes and behaviors towards these courses, perhaps thanks to a Oguz dialect with the ease of understanding the lessons brought by Turkey of being Turkish and be familiar with the literature of many name their own dialect, we think they feel great pleasure from these courses. I do not want to learn OZ1Azerbaijan literature, I do not want to participate in programs related to OZ3 Azerbaijani literature, and it is unnecessary to learn the subjects of OZ5 Azerbaijani literature. When these results are interpreted, it is observed that there is a problem regarding the high negative evaluation of these items and the lack of understanding of the importance of Azerbaijani literature. In order to comprehend this importance, we believe that the importance and necessity of the course should be demonstrated in a convincing manner. Moreover, the neighbor of Azerbaijan literature and literature in Turkey together with the host of familiar numerous poets and writers, we believe may have been an inclination to me necessary.

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/ader>

ISSN 2651 – 5067

TÜRKÇE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ ÜZERİNE YAPILMIŞ MAKALE ÇALIŞMALARININ YILLARA GÖRE İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE ARTICLES OF TURKISH LANGUAGE SCIENCE TEACHING BY YEARS

Selcen ÇİFTÇİ*

* Doç. Dr. Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana
Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, selcen.ciftci@usak.edu.tr

Serkan TEKE**

** Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

Referans: Çiftçi, S., Teke, S. (2019).Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Yapılmış Makale Çalışmalarının
Yıllara Göre İncelenmesi. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 29-58.

Gönderilme Tarihi: 22.11.2019

Kabul Tarihi : 26.12.2019

Özet: Bu çalışmada, Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılmış akademik makalelerin yıllara göre durumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma 1968-2018 yılları arasında, Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılmış Türkiye’de yayınlanan makalelerle sınırlandırılmıştır. Araştırma, nitel yaklaşım ve betimsel bir çalışma olarak desenlenmiş olup tarama modeliyle yürütülmüş, genel tarama modellerinden tekil tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın dokümanı Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılmış olan akademik makale çalışmalarıdır. Araştırmada veri toplama sürecinde, ilk önce belirlenmiş tarama kodlarıyla veri tabanlarından

tarama yapılmış ve elektronik olarak ulaşılabilen kaynaklar incelenmiştir. Elektronik olarak ulaşılamayan kaynakların basılı olanlarına ulaşılmış ve araştırma materyali olarak kullanılmıştır. Bütün bu veri toplama süreci sonucunda Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılmış 298 makaleye ulaşılmıştır. Ulaşılan makaleler bulgular bölümünde yazar adına göre alfabetik sıralanmış ve makalelerin yıllara göre yayınlanma oranları ele alınmıştır. Çalışmada, Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılan akademik makale künyelerinin liste şeklinde sunulmasının, alanda çalışma yapanlara alanyazını tanımada kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Yıllara göre makalelerin yazılma oranı üzerine yapılan inceleme sonucunda, Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine en çok 48 makale ile 2015 yılında yayın yapıldığı görülmektedir. 1968, 1970, 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1984, 1985, 1989, 1990, 1992, 1993, 1996 yıllarında ise Türkçe dil bilgisi öğretimi ile ilgili akademik makaleye rastlanmamıştır.

Çalışma, “Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tasvirî (Açıklamalı) Bibliyografyası” başlıklı devam eden bir lisansüstü tez çalışmasından türetilmiştir. Adı geçen tez çalışmasında, Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılmış kitap, tez ve makaleler; yıllara, ele aldıkları konulara, kullanılan yöntemlere ve anahtar kelimelere göre incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe dil bilgisi öğretimi, Türkçe gramer öğretimi, bibliyografya.

Abstract: In this study, it is aimed to reveal the status of academic articles written on teaching Turkish grammar by years. Study was limited to the articles written on teaching Turkish grammar and published in Turkey between 1968-2018. The research is a qualitative study, which adopts descriptive approach, and uses single screening model. The document of the study is academic articles, which were written on teaching Turkish grammar. During the data collection process, firstly, the determined scanning codes were searched in the databases, and the sources that could be accessed electronically were examined. Printed sources of electronically unavailable sources were reached and used as research material. As a result of this data collection process, 298 articles on teaching Turkish grammar were determined. The reached articles were listed alphabetically according to the author's last name in the findings section and the publication rates of the articles by years were examined. In this study, it is thought that presenting the list of the identification tags of the academic articles written on teaching Turkish grammar will help those who are working in the field to recognize the literature.

As a result of the analysis on the rate of publication of the articles by years, it was seen that there were 48 articles published on teaching Turkish grammar in 2015. In 1968, 1970, 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1984, 1985, 1989, 1990, 1992, 1993, 1996, no academic articles on teaching Turkish grammar were found.

The study was derived from an ongoing masters thesis entitled “Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tasvirî (Açıklamalı) Bibliyografyası – Descriptive Bibliography of Teaching Turkish Grammar”. In this thesis, books, thesis and articles on teaching

Turkish grammar were examined by the years, topics they deal with, methods, and their keywords.

Keywords: Teaching Turkish grammar, bibliography.

1. Giriş

Dil, insanların anlaşmak için kullandıkları en etkili iletişim aracıdır. Bu en etkili iletişim aracı, farklı coğrafyalarda, farklı insanlar tarafından çok farklı formlarda kullanılmaktadır. Genel özelliklerine bakarak dünyadaki 5 bine yakın dili, 6-7 tane “dil ailesi” çatısı altında toptasak da aslında her dil kendine özgü kuralları barındırır. Bu kendine has kurallar, “dil bilgisi” bilgi alanının içinde, belli bir dönemde veya zamanda ses bilgisi, biçim bilgisi, kelime bilgisi, cümle bilgisi alt bilgi alanlarında incelenir ve o dilin kuralları belirlenmeye çalışılır. Dilâçar (1971), dil bilgisini “*Biçim, söyleniş, cümle yapısı, anlam ve sözcük tarihi bakımından belirli bir düzenlilik gösteren sistemli sözcük gruplamalarından meydana gelen dilin, bu yönden incelenmesi.*” şeklinde tanımlar.

Bakış ve kullanım bakımından iki tip dil bilgisinden bahsedilebilir. Dili, inceleme ve araştırma amacı güden “bilim dil bilgisi” ve çeşitli eğitim kademelerinde öğretimi yapılan “okul dil bilgisi”. Okul dil bilgisi, öğrencilere, öğretim amaçlı oluşturulmuş özel bir dil bilgisi alanıdır ve bu alanın öğretimine yönelik yapılan çalışmalar “dil bilgisi öğretimi” başlığı altında incelenir.

“Dil bilgisi” ile “dil bilgisi öğretimi” birbiriyle iç içe, fakat farklı iki disiplindir. Her ikisinin de konusu dildir. Dil bilgisi dilin kurallarını, işleyişini saptamaya odaklanırken dil bilgisi öğretimi, bu kuralların nasıl öğretilmesiyle konusuyla ilgilenir.

Dil bilgisi, anlama ve anlatma becerisi için gerekli görülmekte ve okuma yazma öğretimiyle birlikte dil bilgisi öğretimine de başlanmaktadır (Güneş, 2013, 78). Ortaokul Türkçe öğretiminde, dil yapısını bilmenin, öğrencilerin dinleme ve okuma becerilerini geliştirmedeki pek çok işlevi bulunduğu tespit edilmiştir (Onan, 2005).

Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yapılan akademik çalışmaların durumunu ortaya koymak amacıyla 2018 yılında başlanan “Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tasvirî (Açıklamalı) Bibliyografyası” başlıklı lisansüstü tez çalışması bu alanda çalışma yapanlara alanyazını tanıtmada oldukça fayda sağlayacaktır. Bu makale, adı geçen tezin “Makaleler” bölümünde incelenen akademik makalelerin künyesini sunmak ve yıllara göre dağılımlarını vermek suretiyle alanyazına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Problem cümleleri

Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yapılmış makale çalışmalarının yazar soyadlarına göre alfabetik sıralı künyeleri nasıldır?

Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yapılmış makale çalışmalarının yıllara göre sayısal dağılımı nasıldır?

Araştırmanın önemi

Bu çalışmada, Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılan akademik makalelerin künye şeklinde alfabetik sunulması, alanda çalışma yapan araştırmacılara ilgili araştırmaları tespit etmede kolaylık sağlayacaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Araştırma, nitel yaklaşımlı, tarama modellenli ve genel tarama modellerinden tekil tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Betimsel araştırmalar; olayların, olguların, durumların, nesnelerin, bireylerin, grupların, fiziki ortamların, çeşitli değişkenlerin ne, ne zaman, nerede olduklarının, özelliklerinin ayrıntılı, tam, dikkatli bir şekilde incelenmesine dayalıdır (Bhattacharjee, 2012, s. 6,14; Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel; 2014, s. 22). Bu çalışmada, Türk dil bilgisi öğretimi üzerine yazılan akademik makaleler, alfabetik olarak sıralanmış ve yayımlandığı yıllara göre değerlendirilmiştir.

Araştırmanın dokümanı

Araştırmanın dokümanı 1968-2018 yılları arasında yayınlanmış, Türkçe dil bilgisi öğretimi içerikli makale çalışmalarıdır.

Araştırmanın veri toplama aracı ve süreci

Veriler, doküman incelemesi ile toplanmıştır.

Makaleler için birinci aşamada “tdk.gov.tr” adresine girilerek, belirlenen kodlarla TDK'nin “Yayınlar” başlığı altındaki “Sürelî Yayınlar Veri Tabanı” taranmış, bulunanlar elektronik ortamda depolanmıştır. Yine aynı başlık altında bulunan “Türk Dili Dergisi, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi ve Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten” sürelî yayınlarının bütün sayıları kod kullanılmadan, tek tek yayınlanan makalelerin içeriklerine bakılarak taranmıştır. TDK taramaları bittikten sonra ikinci aşamada sosyal bilimler alanında düzenli olarak yayınlanan dergilerden IJLA (International Journal of Language Academy), IJLET (International Journal of Languages' Education and Teaching), JASSS (Akademik Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi) ve Turkish Studies'in internet adreslerinde bulunan bütün sayıları yine kod kullanılmadan tek tek içerik bakımından taranmış ve ilgili bulunanlar elektronik ortamda depolanmıştır. Üçüncü aşamada “dergipark.org.tr” adresine girilerek “yayıncılar” başlığı altındaki tüm alt başlıklar kod yazılmadan taranmıştır. Dördüncü aşamada “Google” üzerinden diğer elektronik dergiler taranmıştır. Beşinci aşamada “mktup.gov.tr” adresinden Millî Kütüphane kodlarla taranmış ancak sitede sadece künyeler verildiği, makaleler indirilemediği için belirlenen makaleler daha sonra ulaşılmak üzere not edilmiştir. Altıncı aşamada “atif.sobiad.com” adresinden “sosyal” ve “içerik” başlıkları seçilerek kodlarla taranmıştır. Son aşamada ise ulaşılabilen tüm makalelerin kaynakça kısımları, gözden kaçmış olabileceği düşünülen makale veya dergiler için taranmıştır.

Tarama kodları aşağıda listelenmiştir. Listedenden de anlaşılacağı üzere dil bilgisi ile ilgili bütün terimler tarama kodu olarak kullanılmıştır. Tarama yapılarak elde edilen bütün makale ve tezler ikinci bir analize tabi tutulmuş ve içerik analizi yapılarak dil bilgisi öğretimi ile ilgili çalışmalar doküman olarak kullanılmıştır.

“dil bilgisi, dilbilgisi, dil bilgisi öğretimi, dilbilgisi öğretimi, dil bilgisi eğitimi, dilbilgisi eğitimi, gramer öğretimi, gramer eğitimi, Türkçe eğitimi, Türkçe öğretimi, dil öğretimi, dil eğitimi, ses bilgisi, fonoloji, ses olayı, ses olayları, ses türemesi, ünlü türemesi, ünsüz türemesi, ses düşmesi, hece düşmesi, ünlü düşmesi, ünsüz düşmesi, ses değişmesi, ünlü değişmesi, ünsüz değişmesi, ulama, ünlü uyumu, ünsüz uyumu, ünlü daralması, ünsüz yumuşaması, ünsüz benzeşmesi, ünsüz sertleşmesi, kaynaştırma, biçimbilgisi, biçim bilgisi, şekil bilgisi, morfoloji, yapı bilgisi, biçimbilim, biçim bilim, kelime bilgisi, sözcük bilgisi, kelime türleri, sözcük türleri, isim, ad, sıfat, ön ad, önad, zamir, adıl, belirteç, zarf, edat, ilgeç, bağlaç, ünlem, fiil, eylem, somut ad, somut isim, soyut ad, soyut isim, hareket adı, hareket ismi, özel ad, özel isim, cins ad, cins isim, tür ismi, tür adı, tekil isim, tekil ad, çoğul isim, çoğul ad, topluluk adı, topluluk ismi, çekim eki, çekim ekleri, işletme eki, işletme ekleri, isim çekim eki, ad çekim eki, isim işletme eki, ad işletme eki, isim çekim ekleri, ad çekim ekleri, isim işletme ekleri, ad işletme ekleri, hal eki, hâl eki, hal ekleri, hâl ekleri, durum eki, durum ekleri, yalın hal, yalın hâl, yalın durum, i eki, i hali, i hâli, i-hali, i-hâli, i durumu, i-durumu, belirtme hali, belirtme hâli, belirtme durumu, belirtme eki, belirtme ekleri, ilgi hali, ilgi hâli, ilgi eki, ilgi ekleri, ilgi durumu, yükleme eki, yükleme ekleri, yükleme hali, yükleme hâli, yükleme durumu, e durumu, e-durumu, e hali, e-hali, e hâli, e-hâli, e eki, e-eki, yönelme eki, yönelme ekleri, yönelme hali, yönelme hâli, yönelme durumu, bulunma hali, bulunma hâli, bulunma durumu, bulunma eki, bulunma ekleri, de eki, de ekleri, de hali, de hâli, de durumu, çıkma durumu, çıkma hali, çıkma hâli, çıkma eki, çıkma ekleri, ayrılma durumu, ayrılma hali, ayrılma hâli, ayrılma eki, ayrılma ekleri, den durumu, den-durumu, den hali, den-hali, den hâli, den-hâli, den eki, den-eki, vasita durumu, vasita hali, vasita hâli, vasita eki, vasita ekleri, eşitlik durumu, eşitlik hali, eşitlik hâli, eşitlik eki, eşitlik ekleri, ce durumu, ce-durumu, ce hali, ce-hali, ce hâli, ce-hâli, ce eki, ce-eki, tamlama eki, tamlama ekleri, çokluk eki, çokluk ekleri, çoğul eki, çoğul ekleri, iyelik durumu, iyelik hali, iyelik hâli, iyelik eki, iyelik ekleri, tamlayan eki, tamlayan ekleri, tamlanan eki, tamlanan ekleri, isim tamlaması, isim tamlamaları, ad tamlaması, ad tamlamaları, belirtili isim tamlaması, belirtili ad tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, takısız isim tamlaması, takısız ad tamlaması, zincirleme isim tamlaması, zincirleme ad tamlaması, sıfat tamlaması, iş fiilleri, iş eylemleri, kılış fiilleri, kılış eylemleri, durum fiilleri, durum eylemleri, oluş fiilleri, oluş eylemleri, basit fiil, basit eylem, türemiş fiil, türemiş eylem, birleşik fiil, birleşik eylem, kurallı birleşik fiil, kurallı birleşik eylem, yardımcı fiille kurulan birleşik fiil, yardımcı eylemle kurulan birleşik fiil, yardımcı eylemle kurulan birleşik eylem, yardımcı fiille kurulan birleşik eylem, yeterlik fiili, yeterlik eylemi, yeterlilik fiili, yeterlilik eylemi, tezlik fiili, tezlik eylemi, sürerlik fiili, sürerlik eylemi, sürerlilik fiili, sürerlilik eylemi, yaklaşma fiili, yaklaşma eylemi, fiil çekim eki, fiil çekim ekleri, eylem çekim eki, eylem çekim ekleri, fiil işletim eki, fiil işletim ekleri, eylem işletim eki, eylem işletim ekleri, kip, kip eki, kip ekleri, zaman, zaman eki, zaman ekleri, haber kipi, haber kipleri, bildirme kipi, bildirme kipleri, tasarlama kipi, tasarlama kipleri, istek kipi, dilek kipi, şart kipi, gereklilik kipi, geçmiş zaman, görülen geçmiş

zaman, di'li geçmiş zaman, di eki, di-eki, dı eki, dı-eki, duyulan geçmiş zaman, rivayet geçmiş zaman, miş'li geçmiş zaman, miş eki, miş-eki, miş eki, miş-eki, geniş zaman, ar eki, ar-eki, er eki, er-eki, gelecek zaman, ecek eki, ecek-eki, acak eki, acak-eki, şimdiki zaman, -iyor eki, iyor eki, -iyor eki, iyor eki, makta eki, mekte eki, şahıs eki, şahıs ekleri, kişi eki, kişi ekleri, birinci tekil şahıs, 1. tekil şahıs, birinci tekil kişi, 1. tekil kişi, ikinci tekil şahıs, 2. tekil şahıs, ikinci tekil kişi, 2. tekil kişi, üçüncü tekil şahıs, 3. tekil şahıs, üçüncü tekil kişi, 3. tekil kişi, birinci çoğul şahıs, 1. çoğul şahıs, birinci çoğul kişi, 1. çoğul kişi, ikinci çoğul şahıs, 2. çoğul şahıs, ikinci çoğul kişi, 2. çoğul kişi, üçüncü çoğul şahıs, 3. çoğul şahıs, üçüncü çoğul kişi, 3. çoğul kişi, çatı, etken, edilgen, dönüslü, işteş, ettirgen, oldurgan, geçişli, geçişsiz, kılınış, görünüş, fiilimsi, eylemsi, isim fiil, isim-fiil, ad eylem, ad-eylem, mastar, sıfat fiil, sıfat-fiil, sıfat eylem, sıfat-eylem, ortaç, zarf fiil, zarf-fiil, zarf eylem, zarf-eylem, ulaç, bağ fiil, bağ-fiil, bağ eylem, bağ-eylem, ek fiil, ek-fiil, ek eylem, ek-eylem, yapım eki, yapım ekleri, isim yapım eki, isim yapım ekleri, ad yapım eki, ad yapım ekleri, fiil yapım eki, fiil yapım ekleri, eylem yapım eki, eylem yapım ekleri, niteleme sıfatı, niteleme önadı, niteleme ön adı, belirtme sıfatı, belirtme önadı, belirtme ön adı, işaret sıfatı, işaret önadı, işaret ön adı, belgisiz sıfat, belgisiz önad, belgisiz ön ad, soru sıfatı, soru önadı, soru ön adı, sayı sıfatı, sayı önadı, sayı ön adı, asıl sayı sıfatı, asıl sayı önadı, asıl sayı ön adı, sıra sayı sıfatı, sıra sayı önadı, sıra sayı ön adı, üleştirme sıfatı, üleştirme önadı, üleştirme ön adı, kesir sayı sıfatı, kesir sayı önadı, kesir sayı ön adı, pekiştirme sıfatı, pekiştirme önadı, pekiştirme ön adı, adlaşmış sıfat, adlaşmış önad, adlaşmış ön ad, kişi zamiri, şahıs zamiri, kişi adlı, şahıs adlı, işaret zamiri, işaret adlı, gösterme zamiri, gösterme adlı, soru zamiri, soru adlı, belgisiz zamir, belgisiz adil, iyelik zamiri, iyelik adlı, aitlik zamiri, aitlik adlı, sahiplik zamiri, sahiplik adlı, ilgi zamiri, ilgi adlı, durum zarfı, durum belirteci, zaman zarfı, zaman belirteci, yer-yön zarfı, yer-yön belirteci, miktar zarfı, miktar belirteci, azlık-çokluk zarfı, azlık-çokluk belirteci, soru zarfı, soru belirteci, cümle bilgisi, sözdizimi, söz dizimi, sentaks, cümlelerin öğeleri, cümlelerin öğeleri, yüklem, özne, nesne, belirtili nesne, belirtisiz nesne, tümleş, yer tamlayıcısı, dolaylı tümleş, zarf tümleş, cümle türleri, basit cümle, birleşik cümle, bileşik cümle, sıralı cümle, eksilteli cümle, devrik cümle."

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmaya Türk dil bilgisi öğretimi hakkında yazılan akademik makale çalışmaları dahil edilmiştir.

Dil bilgisi öğretimi günümüzde örgün eğitim kurumlarında 4 temel dil becerisi ile birlikte verilmektedir. Okuma, dinleme, konuşma, yazma becerileri öğretilirken dil bilgisi de öğretime dahil edilmektedir. Bu sebeple, dil öğretimi ile ilgili yapılan akademik çalışmaların bazılarında, öğretim yöntemleri bütün bu alanlara uygulanmaktadır. Bu çalışmada ana konusu Türkçe dil bilgisi öğretimi olan makaleler çalışma materyali olarak kullanılmış, genel dil öğretimiyle ilgili makaleler araştırmaya alınmamıştır.

Araştırma, 1968-2018 yıllarıyla sınırlandırılmıştır. 1962 yılında taslağı hazırlanan ve 5 yıl süreyle pilot okullarda uygulanan 1968 programı (Beyaztaş vd., 2013), Türkçe ortaokul programını da içermesi sebebiyle başlangıç noktası olarak seçilmiş ve o tarihten günümüze kadarki 50 yıllık zaman dilimi araştırma aralığı olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya sadece Türkiye’de yapılmış çalışmalar alınmıştır. Yurt dışındaki Türkçe dil bilgisi öğretimiyle ilgili çalışmalar araştırmaya dahil edilmemiştir.

Veri toplama sürecinde, bazı akademik makalelerin, dil bilgisi öğretiminde kullanılmak üzere malzeme sunmak amacıyla yapıldığı görülmüştür. Bu tür çalışmalar dil bilgisi öğretimine yardımcı çalışmalar olarak görülmüş ve araştırmaya dahil edilmemiştir.

Yine veri toplama sürecinde, dil bilgisi unsurlarının farklı öğrenci gruplarındaki kullanım oranlarına bakan akademik makalelerle karşılaşılmıştır. Durum tespiti yapan bu makaleler de dil bilgisi öğretimi doğrudan ilgili olmadığı düşüncesiyle araştırma verisi olarak değerlendirilmemiştir.

Veriler toplanırken dil bilgisi öğretimi ile doğrudan ilişkili bulunmadığı düşüncesiyle noktalama işaretleri ve yazım kuralları ile ilgili akademik makaleler de çalışma kapsamının dışında tutulmuştur.

Söz varlığı unsurlarının öğretimi kapsamında yer alan, deyim, atasözü, ikileme, anlamca kaynaşmış birleşik fiiller gibi unsurlar, kelime öğretimi alanıyla ilgilidir. Bu yüzden bu konular da araştırmaya alınmamıştır.

Farklı iki dilin, dil bilgisi özellikleri bakımından karşılaştırıldığı akademik makaleler de dil bilgisi öğretimi ile doğrudan ilintili olmaması sebebiyle araştırmaya dahil edilmemiştir.

Bazı çalışmalar yurt dışında yapılmış bir dil bilgisi öğretimi çalışmasının Türkçeye çevirisiyle ilgilidir. Bu tür akademik makaleler de araştırmaya verisi olarak kullanılmamıştır.

Kitap tanıtımı ve değerlendirmesi yapan akademik makaleler de araştırmaya alınmamıştır.

Veri toplama sürecinde Türkçe dil bilgisi öğretimiyle ilgili olup da ulaşılamayan veya gözden kaçan akademik çalışmalar olmuştur. İlerde yapılacak akademik çalışmalarda bu eksikliğin giderilmesi mümkün olabilir.

BULGULAR VE YORUM

Bulgular bölümünde Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılmış akademik makaleler yazarın soyadına göre alfabetik sıralanmış ve sonrasında yıllara göre dağılımı incelenmiştir.

TÜRKÇE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ ÜZERİNE YAZILMIŞ MAKALELERİN BİBLİYOGRAFYASI

- Acar, Ü. (2014). 12.Sınıf Dil ve Anlatım Kitabındaki Dil Bilgisi Etkinlikleri ile Yükseköğretime Geçiş Sınavı Türkçe Sorularının Nicelik Bakımından Kıyaslanması. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 2 (2), 41-49.
- Adıgüzel, M. S. (2001). Yabancılara Türkçe Öğretimi ve Gramer-Tercüme Metodu. *Bilig*, (16), 25-45.

- Ağbaba Maclaren, G. (2012). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerde Bilgi Yapısı Görünümleri. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (158), 51-61.
- Ak Başoğlu, D., Oryaşın, U. ve Karagöz, M. (2016). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde -(l/A)R Biçimbiriminin Alışkanlık İşlevinin Öğretilmesine Yönelik İşe Dayalı Ders Malzemeleri. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 8 (1), 373-394.
- Akca, H. (2018). Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi Öğretiminde Eş Biçimli Biçim Birimlerin Karıştırılmasından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *International Journal of Language Academy*, 6 (1), 1-37.
- Akcaoğlu, C. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Hareketli Resimlerle A1 Düzeyinde Eylem Öğretimi. *International Journal of Language Academy*, 6 (5), 571-581.
- Akçay, A. ve Şahin, A. (2012). Dil Bilgisi Öğretimine Yönelik Bir Web Macerası Tasarımı. *Giresun Üniversitesi Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 25-36.
- Akçay, C. (2011). Arapların Türkçe Öğrenirken Yaptıkları Biçimbilimsel ve Sözdizimsel Yanlılıklar ve Sebepleri. *EKEV Akademi Dergisi*, (46), 421-434.
- Akgün, N. (2017). Sıfatların Öğretiminde Masal/Hikâye Anlatım Yönteminin Etkisi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5 (3), 662-671.
- Akın, E. (2015). Türkçe Çalışma Kitaplarındaki (6, 7 ve 8.Sınıflar) Dil Bilgisi Etkinliklerinin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10 (15), 19-34.
- Aköz, Y. ve Bulut, P. (2010). İlköğretim 5.Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Dil Bilgisi Etkinliklerinin İncelenmesi. *NWSA-Education Sciences*, 5 (4), 1897-1908.
- Altın, C. (2008). Okullarımızda Dilbilgisi Öğretimi. *İstanbul Kültür Üniversitesi Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, (97), 34-36.
- Altunkaya, H. ve Erdem, İ. (2013). Hükümlü ve Tutuklulara Sıfatlar Konusunun Dramatizasyon Yöntemi Kullanılarak Öğretimi. *Millî Eğitim Dergisi*, (198), 27-41.
- Alyılmaz, S. ve Şengül, K. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Öğrenme Stratejilerine Dayalı Etkinliklerin Dilbilgisine Yönelik Başarıya ve Kalıcılığa Etkisi. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (169.1), 67-110.
- Amanvermez, F. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Yazılı Anlatımda Adlaştırma Yapabilme Becerisinin İncelenmesi: -Dik ve -(y)AcAk. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 988-1000.
- Anılan, H. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14 (5), 1893-1924.
- Arı, G. (2014). Dil Bilgisi ve Sözcük Öğretiminde Alt Eylemler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (25), 191-201.
- Arıca Akkök, E. (2015). Sözcük Öğretiminde Bilişsel Yaklaşımlar. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 15-28.

- Arısoy, E. ve Kaya, M. A. (2015). 6.Sınıf Öğrencilerine İsimden İsim Yapan Eklerin Morfo-Semantik Yolla Öğretimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 825-854.
- Arslan, A. (2012). Sözcük Türleri Öğretiminde Jigsaw Tekniğinin Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (32), 157-168.
- Arslan, M. (2015). Türkçe ve Boşnakça İsimlerde Çokluğun Kullanımı ve Bunların Türkçe Öğretimine Etkileri. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (9), 169-187.
- Arslan, M. (2014). Öğrenenler Açısında Türkçenin Yapısal Özelliklerinin Yabancı Dil Olarak Öğrenimine Etkisi: Bosna Hersek Örneği. *Eğitim ve Bilim*, 39 (174), 189-200.
- Arslan, M. (2017). Ortaöğretim Türkçe Dersinde Dil Bilgisi Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Belirlenmesi. *Researcher: Social Science Studies*, 5 (10), 231-241.
- Atak, A. ve Çetin, B. (2016). Gazete Reklam Metinleri Yoluyla Tamlamaların Öğretimi. *International Journal of Language Academy*, 4 (1), 227-237.
- Atak, D. (2013). A Classification Study on the Problems of Lower Secondary School Students' Separating "The Parts of Sentence". *International Online Journal of Educational Sciences*, 5 (1), 143-159.
- Atasoy, G. (2017). Türkçede Görünüş Belirteçliklerinin Öğretimi: Görünüş ve Derlem Çalışması. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 1-18.
- Atay Genç, D., Kömürcüoğlu, E., Çetin, B. ve Günay, V. D. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin (-Dı) Geçmiş Zaman İçin Koşaç Yerine "Ol-" Eylemini Kullanma Eğilimleri. *International Journal of Language Academy*, 4 (4), 131-139.
- Avcı, İ. N., Tepeli, Y. ve Caner, M. (2017). B2 Düzeyinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Ortaç Kullanımları: Bir Durum Çalışması. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 19-39.
- Avcı, Y. ve Küçük, S. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi Öğretimi. *Turkish Studies*, 12 (35), 49-67.
- Aydın, İ. (2009). Anadili Dersinin Etkinlik Alanları ve Dilbilgisi. *Millî Eğitim Dergisi*, (181), 20-52.
- Aydın, Ö. (1997). Anadili Eğitimi, Yabancı Dil Öğretimi ve Evrensel Dilbilgisi. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (54), 23-30.
- Aydın, Ö. (1997). Türkçe'de Belirtme Durumu Ekinin Öğretimi Üzerine Bir Gözlem. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (52), 5-17.
- Aydın, Ö. (1999). İkinci Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türkçe Dilbilgisi Betimlemelerinin Görünümü. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, (137-138), 33-41.
- Aydın, Ö. (1999). Orta Okullarda Dilbilgisi Öğretimi Üzerine Öğretmen Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (81), 23-29.
- Aydın Yılmaz, Z. ve Mahiroğlu, A. (2004). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Geliştirilen Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine Etkililiği. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 109-123.

- Aytan, N. ve Kılıçarslan, R. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Müzik Klipleriyle Bazı Ünlem Kelimelerinin Öğretimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 2007-2018.
- Aytaş, G. ve Çeçen, M. A. (2010). Ana Dili Eğitiminde Dil Bilgisi Öğretiminin Yeri ve Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (27), 77-89.
- Bağcı Ayrancı, B. (2017). Sezdirme Yöntemi ile Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Türkçe Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5 (4), 145-164.
- Bahar, M. A. (2015). 11.Sınıf Dil ve Anlatım Ders Kitaplarının Dil Bilgisi Öğretimi Açısından İncelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 3 (1), 9-26.
- Bajramovic, I. ve Osmanbegović-Bakšić, S. (2018). Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri Yoluyla Yabancılar Sıfat Öğretimi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*,(81), 481-491.
- Balcı, A. ve Şenyüz, A. (2015). Ortaokul 6-8.Sınıflar Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Konu Sıralaması ve Konu Tekrarı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (31), 87-148.
- Balcı, M. (2015). Yabancılar İçin Özel Amaçlı Bir Dil Bilgisi Kitabı: A Grammar of the Turkish Language. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*,(11), 33-43.
- Balyemez, S. (2009). Dil Bilgisi Öğretiminde Diğer Derslerden Yararlanma. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, (365), 32-38.
- Balyemez, S. (2009). Sınavlara Hazırlık Kitaplarında İsim Tamlamalarının İşleniş Üzerine Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 97 (692), 112-123.
- Balyemez, S. (2017). Türkçe Öğretmenlerinin Fiilimsi Grupları Konusundaki Alan Yeterliliklerine İlişkin Bazı Değerlendirmeler. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5 (1), 562-587.
- Barın, E. ve Başar, U. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen İranlıların İsimleştirme Sorunları ve Çözüm Önerileri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*,4 (2), 329-342.
- Baskın, S. (2018). Dil Bilgisi Öğretirken Neden Sözlüklere Başvurmalıyız? *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21 (1), 30-40.
- Başar, U. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen İranlılar İçin Dil Bilgisi Konularının Sıralanmasına Yönelik Bir Öneri. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 9 (1), 233-253.
- Batur, Z., Erkek, G., Kaplan, K. ve Ercan, E. (2017). Ana Dili/Dil Bilgisi Öğretimine İlişkin Görüş ve Öneriler. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5 (4), 1049-1074.
- Bayram, B. (2018). The Views of the Teachers About the Factors That Affect the Success of the Students on Turkish Grammar Course. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10 (4), 233-250.
- Bayram, B. ve Kırbaşoğlu Kılıç, L. (2017). 5E Modelinin 6. Sınıf Dil Bilgisi Öğretiminde Başarıya ve Kalıcılığa Etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 1-20.
- Bayrav, S. (1987). Anadili ve Edebiyat Öğretiminde Tümceüstü Dilbilgisi. *İstanbul Üniversitesi Dilbilim Dergisi*,(7), 73-81.

- Benzer, A. (2010). İşleve Dayalı Dil Bilgisi: Türkçede Tahmin ve İhtimal Anlatımları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7 (3), 144-153.
- Beydoğan, H. Ö. ve Şahin, A. (2002). Türkçe Dil Bilgisi Öğretim Hedeflerine Ulaşma Düzeyi Açısından Kavram Haritaları ile Düz Metne Dayalı Öğretim Materyallerinin Karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E- Dergisi*, 1 (1).
- Bolulu, O. (1998). Dilbilgisi Öğretiminde Özne Konusuna Değişik Bir Yaklaşım Denemesi. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 11 (123), 12-24.
- Bölükbaş, F. (2014). Jigsaw-IV Tekniğinin Yabancı Öğrencilerin Türkçedeki Temel Zamanları Öğrenmeleri Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (3), 196-209.
- Börekçi, M. ([2003] 2001). Türkçe Öğretimi Bakımından Dil Bilgisi Terimi ve Kavram Olarak Olumluluk-Olumsuzluk. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1-2 (44), 45-61.
- Börekçi, M. ve Tepeli, Y. (2013). İşlevsel Dilbilim Yaklaşımıyla Türkçede Sözcük Türleri Üzerine. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (7), 93-102.
- Börekçi, M. ve Ekinci Çelikpazu, E. (2015). Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Türkçede Fiil Çatısı ile İlgili Kavram Yanılgıları. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 1790-1835.
- Bulut, M. (2014). Dil Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Kavram Kargaşasının Türkçe Öğretimine Etkisi. *Turkish Studies*, 9 (12), 43-55.
- Bulut, P. (2015). İlkokul Öğrencilerine Dil Bilgisi Öğretiminde Bir Yöntem Önerisi: Yaratıcı Drama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (37), 719-725.
- Bülbül, A. ve Güven, Z. Z. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dilbilgisel Kaynaklı Güçlüklerin Belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52), 83-91.
- Can Bakırlı, Ö. (2010). Anadili Türkçe Olan Öğrencilerde '–Seydi' ve '–Dıyşe' Koşul Tümcelerine Yönelik Bilinç Uyandırma Etkinlikleri Önerisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 73-87.
- Cem, A. (2005). Dilbilgisi Öğretiminde Biçim-Anlam-Kullanım Üçlüsü: Ders Malzemesi Hazırlama ve Uygulama Önerisi. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (128), 7-22(27).
- Cemiloğlu, İ. (2000). Cümle Tahlilinin Önemi ve Metot. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2000/2 (587), 478-482.
- Ceritoğlu, M. (2010). Dil Bilgisi Yöntemlerinden 'Yer Düzeni' ve Türkçede Yer Düzeni Yönteminin Kullanımı. *Dil Araştırmaları Dergisi*, (7), 125-129.
- Ceylan, İ. ve Mete, F. (2018). Türkçe Kuralsız (Devrik) Cümle Yapısının Graf Çizimler ile Gösterilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (3), 631-643.
- Cihan, N. (2014). Eğitsel Araç Olarak Çizgi Romanın İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Konularına Uyarlanması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 313-321.
- Çağlayan Dilber, N. (2017). Dilbilim Kavramları Işığında Türkçe Öğretimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5 (4), 777-786.

- Çakmak, M. C. ve Bulut, T. K. (2015). Ortaokul Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Dil Bilgisi Konu Etkinliklerinin Aşamalılık İlkesi Açısından Değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 1592-1604.
- Çangal, Ö. ve Başar, U. (2018). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Ad Durum Eklerinin Yan İşlevlerinin Öğretilmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (19), 155-189.
- Çeçen, M. A. ve Aytaş, G. (2008). Metne Dayalı Dil Bilgisi Öğretiminin Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Başarısına Etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 133-149.
- Çeçen, M. A. ve Mete, G. (2011). 6-8.Sınıflarda Dil Bilgisi Etkinliklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (5), 47-62.
- Çetin, B. (2017). İletişimsel Edinç ve Yabancı Dil Olarak Türkçede Dilbilgisi Öğretimi. *Turkish Studies*, 12 (6), 179-196.
- Çetintaş Yıldırım, F. (2009). Türkçede Zaman-Tarz-Neden-Sonuç İlişkilerinin Ulaş Ekleriyle Belirginleştirilmesi: Sıklık Yüzdeleri ve Uzman Uyumlarına Dayalı Anket Sonuçları. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (146), 25-39.
- Çifçi, S. ve Dereköy, A. (2016). Türkçe Dersinde Çoklu Zekâ Kuramı'nın Kullanılmasının Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Başarı Durumlarına Etkisi. *International Journal of Language Academy*, 4 (4), 140-154.
- Çıkla, S. (2008). Tepegözle Dilbilgisi Öğretimi. *Millî Eğitim Dergisi*, (179), 8-24.
- Çobanoğlu, E. O. ve Cirit Gül, A. (2017). İlkokul 4.Sınıf Müfredatında Yer Alan Cümlelerin Öğeleri Konusunun Sınıf Dışı (Outdoor) Etkinliklerle Desteklenerek Öğretilmesi. *Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (9), 521-531.
- Çotuksöken, Y. (1983). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Yabancıların Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Güçlükler ve Yaptıkları Yanlışlar. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 47 (379-380 Dil Öğretimi Özel Sayısı), 88-94.
- Çotuksöken, Y. (1988). Yabancılara Türkçe Yapım İşlevli Eklerin Öğretilmesinde Kullanılan Değişik Bir Yöntem Üzerine. *Dünyada Türkçe Öğretimi Yıl 1 (1)*, 64-68.
- Dağ Pestil, A. ve Kana, F. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Belaruslu Öğrencilerde Görülen Dil Aktarımları. *International Journal of Language Academy*, 5 (8), 426-435.
- Dağaşan, D. (1995). Tömer'de Türk Soylulara Türkçe Öğretimi ve "Türkçe Öğreniyoruz" Adlı Kitaplar Üzerine Bir İnceleme. *Bilge*, (3), 14-17.
- Dağistanlıoğlu, B. E. ve Karakoç Öztürk, B. (2013). Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Fiil Çekimlerindeki Birleşik Yapılar ve Kip Üzerine Görüşleri: Nitel Bir Araştırma. *Turkish Studies*, 8 (4), 543-562.
- Demir, C. (2003). Türkçe Öğretiminde Zarf Tümleçleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (13), 407-423.
- Demir, S. ve Erdogan, A. (2017). The Role of Teaching Grammar in First Language Education. *European Journal of Educational Research*, 7 (14), 87-101.

- Demir, T. (2013). Türkçe Derslerinde Dil Bilgisi Konuları Öğrenilirken Kullanılan Öğrenme Stratejileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 6 (Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı 11)*, 167-206.
- Demir, Ü. (2015). Türkçe Öğretiminde Zeki Öğretim Sistemi Eğitim Yazılımı Kullanımının Öğrenci Akademik Başarısına Etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, (4)*, 480-496.
- Demir, Ü., Şahin, A., Yığın, M. ve Akgün, Ö. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kavram Yanılgılarını Gidermeye Yönelik Zeki Öğretim Sistemi Yazılımı Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi (ÇOMÜ TÖMER Örneği). *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 2690-2703.
- Demircan, Ö. (2005). Dildışı Dilbilgisi Öğretimi mi? *Çağdaş Türk Dili Dergisi, 17 (209)*, 249-261.
- Demirci, M. ve Dinçaslan, M. F. (2016). The Use of Valence of Syrian Students Learning Turkish as a Foreign Language (Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Suriyeli Öğrencilerin Durum Ekli Tamlayıcıları Kullanımı). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi, 12 (5)*, 1011-1040.
- Demirel, M. V. ve Kerimoğlu, C. (2015). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Kip. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 4 (3)*, 1268-1289.
- Demirel, Ş. ve Çetinkaya, S. (2016). Senaryo Tabanlı Öğrenme Tekniğinin Dil Bilgisi Konularının (Kelime Bilgisi) Öğretimine Katkısı. *Turkish Studies, 11 (19)*, 267-282.
- Demirgüneş, S. (2017). Alanyazınında ve Türkçenin Öğretiminde Kiplik, Görünüş ve (Dilsel) Zaman: Bir Sınıflama Önerisi. *Turkish Studies, 12 (5)*, 123-136.
- Derman, S. (2011). Dil Bilgisi Öğretiminde Metin Seçimi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, (31)*, 297-319.
- Dilâçar, A. (1971). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 83-145.
- Dilek, İ. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçede İkileme Öğretimi: Örnek Alıştırmalar. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 1436-1452.
- Dolunay, S. K. (2010). Dil Bilgisi Öğretiminin Amacı ve Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, (27)*, 275-284.
- Dolunay, S. K. (2012). Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Yeri. *Gazi Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1 (10)*, 81-89.
- Dolunay, S. K. (2016). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Kullandıkları Zaman Ekleri Üzerine Bir İnceleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 4 (1)*, 119-133.
- Dolunay, S. K. ve Savaş, Ö. (2018). Çoklu Zekâ Kuramı Destekli Dil Bilgisi Öğretimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (3)*, 1433-1455.

- Doyumğaç, İ. ve Tezcan, A. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6 (4), 244-265.
- Duman, G. B. (2013). Kırgızların Türkiye Türkçesi Öğrenirken Ad Durum Biçimbirimleriyle İlgili Yaptıkları Hatalar ve Çözüm Önerileri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (5), 82-94.
- Durukan, E. (2010). Türkiye Türkçesinde Sözcük Grupları ve Öğretimi Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (43), 145-166.
- Durukan, E. (2011). İlköğretim 6.Sınıfta Bilgisayar Destekli Öğretimin Dil Bilgisi Başarısına ve Kavram Yanılgılarına Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 319-334.
- Durukan, E. (2012). Öğretim Yazılımlarının Farklı Aşamalarda Kullanımının Başarıya Etkisi: Dil Bilgisi Öğretimi Örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1 (4), 134-150.
- Efendioğlu, S. ve İşcan, A. (2010). Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (43), 121-143.
- Ekinci Çelikpazu, E. (2015). Ortaokul 5-8.Sınıf Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*, 10 (15), 333-360.
- Ekinci Çelikpazu, E. ve Börekçi, M. (2018). Orta Öğretim Onuncu Sınıf Öğrencilerinin Fiil Çatısı ile İlgili Kavram Yanılgıları. *Turkish Studies*, 13 (27), 661-702.
- Epçaçan, C. (2013). Functional Grammar in the Context of Linguistic Applications in Turkish Language Teaching. *Educational Research and Reviews*, 8 (12), 806-814.
- Epçaçan, C. (2013). Yapılandırmacı Anlayışa Göre Düzenlenmiş Ortaokul Türkçe Dil Bilgisi Öğrenme Alanındaki Konular ve Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (4), 409-430.
- Er, K. ve Topçuoğlu Ünal, F. (2016). Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Dil Bilgisi Tutum Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (40), 343-356.
- Erdem, C. (2016). Türk Dili Öğretimi Açısından "Materiały Do Praktycznej Nauki Języka Tureckiego". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5 (3), 1431-1447.
- Erdem, İ. (2008). Öğretmen Görüşlerine Göre Dil Bilgisi Konularının Öğretilme Güçlükleri. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 85-105.
- Erdem, İ. ve Başaran, M. (2010). Mezun Oldukları Bölümlerin Öğretmenlerin Dilbilgisi Öğretimine İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (27), 321-339.
- Erdem, İ. ve Çelik, M. (2011). Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler. *Turkish Studies*, 6 (1), 1030-1041.
- Erdem, M. D., Gün, M. ve Sever, P. (2015). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem Seçimi ve Alternatif Yöntemler. *Turkish Studies*, 10 (11), 549-566.

- Ergin, M. (1995). Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretimi. *Türk Kültürü Dergisi*, 33 (382), 65-67.
- Eroğlu, D. ve Sarar Kuzu, T. (2014). Türkçe Ders Kitaplarındaki Dilbilgisi Kazanımlarının ve Sorularının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi. *Başkent University Journal of Education*, 1 (1), 72-80.
- Eroğlu, S. ve Çağlayan, N. (2009). İlköğretim 6.Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Kelime Grupları ve Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 623-636.
- Erol, H. F. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde İstisnalar: Geniş Zaman Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi International Journal of Educational Studies*, 2 (1), 20-26.
- Ertane-Baydar, A. S. (2003). İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Dil Bilgisi Öğretimi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 86 (624), 779-783.
- Ertekinoglu, S. (2015). Türkçe Derslerinde Dil Bilgisi Öğretimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 2494-2513.
- Eyüp, B. (2012). The Effect of Computer Assisted Grammar Teaching on the Academic Success of Classroom Teacher Candidates. *Educational Research and Reviews*, 7 (13), 309-314.
- Fidan, D. (2016). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Ders Kitaplarındaki Dilbilgisi Konuları ve Öğretmen-Öğrenci Görüşleri. *Turkish Studies*, 11 (14), 257-276.
- Fidan, Ö. (2005). Dilbilgisi Öğretiminde Söylem-Dilbilgisi Yaklaşımı: Eski Köye Yeni Adet mi, Yoksa "Biz Bunu Zaten Yapıyoruz" mu? *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (128), 25-37.
- Gacsi İlhan, S. (2018). Üniversitelerde Kelime Gruplarının Öğretimi ve Kelime Gruplarının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*, 13 (4), 583-598.
- Gedik, S. ve Gedikoğlu, F. (2015). Yabancılar Türkçe Öğretiminde +Dan Hâl Ekinin Öğreniminde ve Öğretilmesinde Karşılaşılan Güçlükler. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 2356-2368.
- Ghaffari, R. (2017). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Gazete Metinlerinin Kullanımı. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2 (1), 34-48.
- Göçer, A. (2008). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Çözümleme Yönteminin Kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (10), 101-119.
- Göçer, A. (2015). Temel Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Dil Bilgisi Öğrenme Alanının Yeri, İşlevi ve Öğretimi: Bütünlük İlkesi ve Tümevarım Yöntemi Ekseninde Tematik Bir Yaklaşım. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 233-242.
- Göçer, A. ve Arslan, S. (2018). Türkiye'de Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Hazırlanan Lisansüstü Tezler Hakkında Bir Meta-Analiz Çalışması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 107-122.

- Göçer, A. ve Sayın, H. (2014). 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Kılavuz Kitaplarındaki Metinlerin Dil Bilgisi Öğretimindeki Yeterliliği ve Kullanım Durumlarının İncelenmesi. *Journal of European Education*, 4 (2), 11-28.
- Gökçebağ, D. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Yunanlıların Yaptıkları Dilbilgisel Hataların İncelenmesi. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 1 (2), 100-116.
- Gökduman, E., Yiğit, S. ve Ekmekçi, V. (2015). Ana Dili Arapça Olan Öğrencilerin A2 Konuşma Becerisi Sınavlarındaki Dil Bilgisiyle İlgili Ortak Hataların Tespiti. *Turkophone*, 2(1), 46-51.
- Göknel, Y. (1976). Üretici Dönüşümlü Dilbilgisi ve Türkçe Sözdizimi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 33 (295), 263-270.
- Güler, E. B. ve Eyüp, B. (2016). Hâl Eklerinin İkinci Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrenciler Tarafından Kullanılması. *Turkish Studies*, 11 (14), 295-312.
- Gülsevin, G. (1999). Türkçe Dilbilgisi Öğretiminde, Şartlandırılmış Yanlırların "Düşündürme-Sorgulama Soruları ile Düzeltmesi" Yöntemi Üzerine Bir Örnek. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 37-44.
- Gültekin, İ. (2016). 20. Yüzyıl Başlarında Afganistan Coğrafyasında Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Hazırlanan Bir Kitap: Sarf-ı Türkî. *Kesit Akademi Dergisi*, (6), 61-83.
- Gümüş, İ. (2016). Türkçede Emir-İstek Kipi ve Yabancılara Türkçe Öğretimi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 253-262.
- Gümüş, İ. ve Dağ, P. (2018). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yapısal Etkenlerin Rolüne Türkçe-İran Dilleri Özelinde Bir Bakış. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (Özel Sayı), 65-79.
- Gün, M. (2016). The Effects of Using Animations on Sixth Grade Students' Academic Success in Turkish Grammar Learning. *International Journal of Progressive Education*, 12 (1), 13-20.
- Gün, M. ve Ağırman, F. (2018). Öğretim Elemanlarının Türkçe Öğrenen Suriyeli Arap Öğrencilere Dil Bilgisi Öğretimine Yönelik Görüşleri. *Çukurova Araştırmaları*, 4 (2), 252-267.
- Güneş, F. (2013). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (7), 71-92.
- Güneş, F. (2013). Yapılandırmacı Yaklaşımla Dil Bilgisi Öğretimi. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 9 (3), 171-187.
- Güney, N., Aytan, T. ve Şengül, M. (2014). Müziksel-Ritmik Zekâya Yönelik Etkinliklerin Dil Bilgisi Öğretiminde Akademik Başarıya Etkisi. *NWSA-Education Sciences*, 9 (2), 120-134.
- Güven, A. Z. (2013). Dil Bilgisi Konularının Öğretim Sorunları. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 1-10.
- Hasırcı, S. (2018). Yabancılara Türkçe Öğretenlerin Son Çekim Edatlarının Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (Özel Sayı), 197-221.
- Hirik, S. (2018). Öğretmen Adaylarının Cümle Bilgisi Dersine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 90-111.

- Hunutlu, Ü. (2018). Ek Filin Öğretim Yöntemindeki Sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (1), 363-378.
- İnce, I. (1991). Türkçenin Çekirdek Tümcelerindeki Kurucu Yapılara Üretimsel-Dönüşümlü Dilbilgisi Açısından Bir Yaklaşım. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 43-49.
- İsiloğlu, S. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Nesne Durum Ekinin Kullanımı ile İlgili Yanlışlar ve Çözüm Önerileri. *Route Educational and Social Science Journal*, 1 (2), 101-115.
- İşcan, A. (2007). İşlevsel Dil Bilgisinin Türkçe Öğretimindeki Yeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 253-258.
- İşcan, A. ve Kolukısa, H. (2005). İlköğretim İkinci Kademe Dil Bilgisi Öğretiminin Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 299-308.
- Kahraman, T. (2002). Dilbilgisi Öğretiminde "Tekil" ve "Çoğul" Sözcükleri. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, (171), 153-157.
- Kahraman, T. (2003). Dilbilgisi Derslerinde "Ad Çekimleri"nin İşlenişi Üzerine. *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 16 (187), 308-309.
- Kahraman, T. (2010). Dilbilgisi Öğretiminin Durumu ve Sonuçları Üzerine Küçük Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27), 5-13.
- Kahraman, T. (2015). Dilbilgisi Öğretiminde Tanım Sorunu ve Ad Tanımı. *Turkish Studies*, 10 (3), 553-562.
- Kamadan, M. (1969). Ortaöğretimde Dilbilgisi Sorunu. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 20 (216), 746-751.
- Kansızoğlu, H. B. ve Sulak, S. E. (2018). Öğrenci Merkezli Dil Bilgisi Öğretim Uygulamalarının Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Doi: 10.16986/HUJE.2018038525.
- Karababa, Z. C. ve Saltık, O. (2012). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Buyrum ve İstek Kipinin Görünümü ve İşlevleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (3), 179-190.
- Karadağ, E. (2016). İlk Latin Abeceli Türk Dili Gramerinin Dil Bilgisi Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi 'Codex Cumanicus'un Latince Dil Bilgisi Yaprığı (64r, 64v)'. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (51), 191-204.
- Karadağ, Ö. ve Kurudayıoğlu, M. (2010). Türkçedeki Kelime Türetme Özelliğinin İlköğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarına Yansımaları. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (27), 437-455.
- Karademir, F. (2016). Türkçede Kapalı Biçim Birimlerin Öğretimi Üzerine. *Turkish Studies*, 11 (14), 371-410.
- Karademir, F. (2017). Türkçe Ses Bilgisinde "Ünsüz Benzeşmesi Olayı"nın Öğretimi Üzerine. *Turkish Studies*, 12 (25), 467-490.
- Karadoğan, A. ve Hirik, E. (2015). Türkçe Fiillerde Kılış Türlerinin Dil Öğretimindeki Yeri. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 48-59.

- Karadüz, A. (2006). İlköğretim Türkçe Dil Bilgisi Kitaplarının "Öğreticilik" Kavramı Bağlamında Eleştirisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (21)*, 13-31.
- Karagöz, B. (2015). Ortaokul 8.Sınıf Dil Bilgisi Eğitiminde Kazanım ve Kullanım Becerilerinin Sosyoekonomik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi: Muğla Örneği. *Turkish Studies, 10 (11)*, 909-926.
- Karagöz, M. ve Oryaşın, U. (2014). Türkçe Ders Kitaplarındaki Dil Bilgisi Etkinliklerinin Metinlerle İlişkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3 (2)*, 187-194.
- Karahan, L. (2009). Dil Bilgisi Öğretiminde Bütün-Parça İlişkinin Önemi. *Turkish Studies, 4 (8)*, 23-30.
- Karakoç Öztürk, B. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Öğreticilerin Yöntemlere Yönelik Bakış Açısı ve Farkındalığı. *Tarih Okulu Dergisi (TOD), Yıl 11 (33)*, 969-996.
- Karatay, H., Kartallıoğlu, N. ve Coşkun, S. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Dil Bilgisi Konularını Öğrenme Düzeyleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,(32)*, 199-219.
- Karçiç, A. ve Çetin, M. (2015). Bosna-Hersekliilere Türkçe Öğretimi Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Türkçede ve Boşnakçada Çatı. *Turkish Studies, 10 (15)*, 535-562.
- Kardaş, D. (2016). The Use of Personalized Texts For Teaching Turkish as a Second Language. *Educational Research and Reviews, 11 (6)*, 252-259.
- Kartallıoğlu, Y. (2009). Ortaöğretimde Ekler ve Eklerin Gösterimi Üzerine. *Türk Yurdu Dergisi, 29 (261)*, 76-78.
- Kayaokay, İ. (2018). Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Divan Şiirinden Faydalanmak: Arthur Lumley Davids'in A Grammar of the Turkish Language Örneği. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal,(21)*, 19-40.
- Kerimoğlu, C. (2006). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi ile İlgili Kabuller Üzerine I (Kelime Grupları). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (20)*, 106-118.
- Kerimoğlu, C. (2006). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi ile İlgili Kabuller Üzerine II (Cümle Öğeleri). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (20)*, 119-129.
- Kerimoğlu, C. (2007). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (21)*, 98-107.
- Kerimoğlu, C. (2010). Türkiye Türkçesi Gramerinin Yazımı ve Öğretiminde 3.Kişiyile İlgili Sorunlar Üzerine (Bildirme ve İyelik). *Turkish Studies, 5 (3)*, 1618-1631.
- Kılıçarslan, R. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Temel Seviye Öğrencilerinin Haber ve Dilek Kiplerini Kullanımı. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES, 2303-2315*.

- Kılıçarslan, R. ve Yavuz, A. (2014). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Sosyal Medya Kullanımında Yaptıkları Yazma Hataları. *Turkish Studies*, 9 (3), 863-877.
- Kılıç, M. ve Akçay, A. (2011). Türkçe Öğretmen Adaylarının Görüşleri Çerçevesinde Dilbilgisi Eğitimi. *Sakarya University Journal of Education*, 1 (1), 26-31.
- Kınay, D. E. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi Öğretimi İçin Materyal Geliştirme. *E-Dil Dergisi*, (5), 243-260.
- Kızıltan, N. ve Atlı, I. (2018). An Analysis of the Accusative Case Use of Learners of Turkish as a Foreign Language. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6 (3), 730-746.
- Koç, S. ve Cem Değer, A. (2008). Türkçe’de Özne Ad Öbeği ve Boş Artgönderim Kullanımının Türkçe’yi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrencilerdeki Gelişimsel Görünümleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 19, 51-61.
- Korkmaz, Ö. ve Mahiroğlu, A. (2007). Ayrıntılama Kuramına Dayalı Bir Öğretimde Bellek Destekleyicilerin Öğrencilerin Başarılarına ve Öğrenmenin Kalıcılığına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8 (2), 1-17.
- Köse, D. ve Özsoy, E. (2017). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde “Muhtasar Sarf ve Lügat-ı Türki”. *Turkophone*, 4 (2), 33-47.
- Madan, D. ve İpek Eğilmez, N. (2014). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Bir Soluk: Fiilimsi Hazine Avcıları Etkinliği. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi*, 4 (1), 45-57.
- Maden, S. ve Maden, A. (2016). Bilgisayar Destekli Dil Bilgisi Öğretimi: Hipermetin Kullanımı. *Giresun Üniversitesi Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 359-377.
- Melanlıoğlu, D. (2012). Yabancılar Türkçe Öğretenlerin Hâl Eklerinin Öğretime İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma. *Turkish Studies*, 7 (4), 2401-2411.
- Memiş, M. R. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sürecinde Kullanılmak Üzere Geliştirilen Dil Bilgisi Materyallerinin Akademik Başarı ve Yazma Becerisi Üzerindeki Etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(3), 859-877.
- Memiş, M. R. (2018). Yapım Eki Öğretiminin Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Kelime Hazinesi Üzerindeki Etkisi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47 (2), 439-491.
- Memiş, M. R. ve Kara, M. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sözcük Yapım Bilgisi Eğitiminin Okuduğunu Anlama Becerisi Üzerindeki Etkisi. *International Journal of Language Academy*, 6 (1), 266-288.
- Meran, T. ve Şahbaz, N. K. (2015). Tedrisat, Terbiye ve Yeni Mekteb Dergilerindeki Dil Bilgisi Öğretimiyle İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching UDES*, 2616-2638.
- Mert, O. (2003). Türkçe’de Hâl Kategorisi ve Öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (21), 25-31.
- Mete, F., Ceylan, İ. ve Keskin, H. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yapısına Göre Cümle Türlerinin Matematikteki Kümeler ile İlişkilendirilmesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 9 (2), 17-38.
- Mete, G. (2017). Ortaokul Türkçe Dil Bilgisi Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *International Journal of Language Academy*, 5 (3), 306-328.

- Namdar, M. K. (1998). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Ettirgen Çatı Sorunu ve Ettirgen Eylemin Dilbilgisel Açından Önemi. *Dil ve İnsan, Yıl 3 (14)*, 27-32.
- Ocak, G. (2005). Buluş Yoluyla Öğretimin Öğrenmede Kalıcılığa Etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2)*, 289-297.
- Oganova, E. (2016). Rus Öğrencilere Türkçenin Zaman Paradigmasının Anlatılması ile İlgili Yöntemler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 64 (2)*, 189-201.
- Onan, B. (2009). Eklemeli Dil Yapısının Türkçe Öğretiminde Oluşturduğu Bilişsel (Kognitif) Zeminler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (11)*, 237-264.
- Onan, B. (2009). Türkçe Dil Yapılarının Ana Dili Eğitimindeki İşlevleriyle İlgili Bazı Tespitler. *Gazi Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1 (4)*, 83-92.
- Onan, B. (2017). Dil Bilgisi Öğretiminde Sentezci Yaklaşım. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6 (4)*, 2627-2638.
- Ozil, Ş. (1994). Temel Tümcelerde ve Ortaçlı Yapılarda Kip Anlatımı. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 5*, 112-127.
- Ögeyik, M. C. (2008). Türkçe'de Sesbilim Betimlemesi ve Dil Öğretiminde Kullanımı İçin Bir Örnek Çalışma: Jaklin Kornfilt, Turkish. *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (10)*, 39-57.
- Ökten, C. E. ve Özdemir, H. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğreniminde Plato Etkisinin Sebebi ve Çözümü: Belirtme Hali. *Turkish Studies, 10 (15)*, 379-400.
- Ömeroğlu, A. F. (2018). Dil Bilgisi Öğretiminin 2004-2017 Yılları Arası Türkçe Dersi Öğretim Programları Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 6 (1)*, 260-280.
- Özbay, M. ve Balcı, A. (2008). İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi ve 2005 Türkçe Öğretim Programı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41 (Özel Sayı)*, 175-199.
- Özdemir, B. ve Balkan, H. (2017). 5E Yapılandırmacı Öğretim Modelinin Dil Bilgisi Öğretiminde Kullanımı. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları, 5 (1)*, 56-64.
- Özgen, M. (2010). Türkçe Soru Tümcesi Türleri ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Materyallerindeki Yeri. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi, (150)*, 50-69.
- Özgen, M. ve Metin, G. (2017). Anadil Olarak Türkçe Öğretiminde Belirteç Yantümceleri: Bir Öğretim Önerisi Denemesi. *International Journal of Language Academy, 5 (1)*, 82-108.
- Özkan, A. (1994). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ad Durum Ekleri Öğretilmesiyle İlgili Kimi Görüşler. *Dil Dergisi, (17)*, 40-52.
- Özkan, A. (1995). Türkiye Türkçesi Öğrenen Özbeklerin Ad Durumları Açısından Karşılaştıkları Öğrenme Güçlükleri Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi, (29)*, 34-42.
- Özkan, B. (2018/1). Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Sözlükbirimsel Bileşenler Açısından Önadlar. *Uluslararası Eğitim ve Dil Dergisi, 1(1)*, 1-6.

- Özkan, B. (2010). Türkçenin Öğretiminde Sıfatların Eşdizim Sözlüğü -Yöntem ve Uygulama-. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 51-65.
- Özkaya, P. G. ve Coşkun, M. V. (2018). Dil Bilgisine Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6 (3), 636-651.
- Öztürk, B. (2013). Türkçede Ettirgen Yapılar: Bir Bilinçlilik Uyandırma Etkinliği. *International Journal of Language Academy*, 1 (1), 121-127.
- Öztürk, E. (2004). Cümle, Kelime Grupları ve Kelime Öğretimi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 88 (635), 687-691.
- Öztürk, J. (2015). A Case Study on Resolving the Conceptual Contradiction in Grammar Teaching Through Questions and Images. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (31), 230-241.
- Öztürk, J. (2015). Türkçe Eğitimi Bölümlerinde Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Düşünceler. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 1503-1509.
- Öztürk, J. ve Ömeroğlu, A. F. (2015). Dil Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritalarının Kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (31), 69-86.
- Parlak, H. (2018). Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarında Görevsel Sesbilimin Kullanım Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6 (4), 230-243.
- Pıllancı, H. ve Saltık, O. (2018). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Dilbilgisi İçeriğini Etkileyen Faktörler: A1, A2 Düzeyleri. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4 (9), 122-149.
- Polat, H. (2014). Ana Dili Rusça Olanlara Türkçe Öğretiminde Ortaçlar I. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (28), 369-392.
- Polat, H. (2015). Ana Dili Rusça Olanlara Türkçe Öğretiminde Ortaçlar II. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (31), 311-326.
- Polat, H. (2017). Türkçe Öğrenen Rusça Konuşurların Yazılı Anlatımlarında Yaptıkları Dil Yanlışları Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (53), 397-422.
- Polat, H. (2018). Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusçadaki Temel Söz Varlığına Giren Fiillerin Gerektirdiği Ad Durum Ekleri ve Öğretimi. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 3 (2), 17-48.
- Polat, H. (2018). Türkçedeki Bazı Ulaçların Anadili Rusça, Arapça ve İngilizce Olanlara Öğretimi (1) “-(Y)lp, -Mayıp/, -Madan” Ulaçları. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 90-114.
- Polat, Y. (2002). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Bir Sorun Olarak Ünsüz Yumuşaması Kuralı. *Anadili Dil Kültürü ve Eğitim Dergisi*, (25), 7-15.
- Polatcan, F. (2014). Kavram Haritalarının Türkçe Dersinin Öğretiminde Öğrenci Başarısına Etkisiyle İlgili Öğrenci Görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2 (4), 1-15.
- Rentzsch, J. (2016). Dil Öğrenimi Açısından Adeylemler ve Ortaçlar. *Türkbilgi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, (31), 57-77.

- Saat, H., Er, M. ve Uslu Üstten, A. (2018). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Karikatürün A2 Seviyesinde Dil Bilgisi Öğrenme Becerilerine Katkısı Üzerine Bir Uygulama: Hâl Ekleri Örneği. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 10 (3), 200-217.
- Sağır, M. (2002). İlköğretim Okullarında Dil Bilgisi Öğretimi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2002/1(601), 56-59.
- Sakallı, E. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk Soylu Öğrencilerle Türk Soylu Olmayan Öğrencilere Durum Eklerinin Öğretilmesi Meselesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 101-108.
- Salman, B. ve Aydın, İ. (2018). Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Dil Bilgisi Öğretimine Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Turkish Studies*, 13 (27), 1265-1284.
- Saraç Süzer, H. S. (2010). Türkçe Dilbilgisi Öğretimine İlişkin Öğretmen Bilgisi: Fulbright Bursiyerlerinin Bakış Açısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(34), 70-79.
- Sarıca, N. ve Od, Ç. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Tamlama Algısı Sorunları. *International Journal of Language Academy*, 3 (1), 389-398.
- Sayar, S. (2015). İlköğretim 6-8 Türkçe Programının Dil Bilgisi ve Yabancı Dil Öğretimi Açısından Taşıdığı Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 2369-2378.
- Sebzecioglu, T. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi Üzerine Dilbilim Temelli Uygulamalar. *Kesit Akademi Dergisi*, (3), 97-112.
- Sever, E. ve Çetinkaya Özdemir, E. (2018). İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Çalışmalarında Kullandıkları Sözcüklerin Türleri Üzerine Bir Değerlendirme. *İlköğretim Online*, 17 (1), 440-449.
- Sezer, A. ([1981] 1978-1979). Üretimsel-Dönüşümlü Dilbilgisinin Türkçe'ye Uygulanması Üzerine Bir Gözlem. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 165-172.
- Solmaz, M. (2011). Ortaöğretim Ders Kitaplarındaki Biçim Bilimi Alanıyla İlgili Konular Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 6 (3), 1183-1203.
- Solmaz, M. (2011). Ortaöğretim Ders Kitaplarındaki Söz Dizimiyle İlgili Konular Üzerine Bir Değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011-2 (23), 79-110.
- Solmaz, M. (2011). Ortaöğretim Dil Bilgisi Kitaplarındaki Ses Bilgisi ve Ses Bilimiyle İlgili Konular Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 6 (2), 851-880.
- Solmaz, M. (2012). Ortaöğretim Dil Bilgisi Kitaplarında Dil Olgusu. *Turkish Studies*, 7 (1), 1875-1890.
- Söylemez, Y. (2018). Oklama Yönteminin 6.Sınıf Öğrencilerinin "İsim Tamlamaları" Konusunda Akademik Başarı ve Kalıcılık Düzeylerine Etkisi. *Turkish Studies*, 13 (19), 1615-1632.
- Şahin, Ç. ve Öрге Yaşar, F. (2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının "Türk Dili I: Ses ve Yapı Bilgisi" Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 11 (2), 187-208.

- Şahin, E. Y. (2013). Materyal Destekli Eğitsel Oyunların Sokakta Çalıştırılan Çocukların Türkçe Dil Bilgisi Başarı ve Tutumlarına Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (28), 459-468.
- Şahin, E. Y. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarındaki Ek Yanlıları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (15), 433-449.
- Şen, E. ve Özgen, M. (2016). Türkçede Edilgen Çatı: Bilişsel Yaklaşım Çerçevesinde İşe-Dayalı Öğretim Materyali Önerisi. *International Journal of Language Academy*, 4 (2), 247-270.
- Şen, E., Oflaz Köleci, E. ve Tülü, T. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Sınıflarında Ulaçların Öğretimine İlişkin Öneriler: -(Y)Arak, -(Y)Ip, -Dıktan Sonra. *Turkophone*, 2 (1), 1-9.
- Şeylan, A. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Şimdiki Zamanı Öğretme Tekniği. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 29-48.
- Şeylan, A. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Fiil Çekimi ve Fiil Çekimlerindeki Düzensizlikler. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES*, 1436-1452.
- Şimşek, Ş. (2017). Klasiklerle Dil Bilgisi Öğretimi Küçük Prens Örneği. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5 (4), 951-957.
- Şimşek, T., Topal, Y., Maden, S. ve Şahin, A. (2010). İlköğretim II.Kademe Türkçe Dersinde Zarf (Belirteç) Konusunun Drama Yöntemi Kullanılarak Öğretimi. *Millî Eğitim Dergisi*, (186), 106-120.
- Teke, S. ve Gedizli, M. (2016). Drama Technique in Teaching Pronouns in Turkish (Türkçe Zamirlerin Öğretiminde Drama Tekniği). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 12 (5), 1056-1066.
- Tekşan, K. (2012). Atasözlerinin Dil Bilgisi Öğretiminde Kullanılabilirliği. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (31), 301-322.
- Temizyürek, F. ve Türktan, R. (2015). Yapılandırılmış Grid Test Tekniğinin Türkçe Eğitiminde Kavram Öğretimine Katkısı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 271-287.
- Temizyürek, F. ve Ünlü, H. (2018). Türkiye Türkçesini Yabancı Dil Olarak Öğrenen Gürcü Öğrencilerin Yazma Becerisinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *International Journal of Language Academy*, 6 (1), 316-327.
- Temizyürek, F., Başar, U. ve Boylu, E. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen İranlılara Birden Fazla (Çok) Çatılı Fiilerin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (7), 203-219.
- Tiryakiol, S. ve Benzer, A. (2018). İkinci/Yabancı Dil Öğretiminde Pedagojik Dil Bilgisinin Yeri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(2), 353-361.
- Tiryakiol, S., Sarıtaş, H. ve Benzer, A. (2018). Kuralavırım Yaklaşımıyla Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 6 (3), 372-393.
- Topuzkanamış, E. (2011). Müyessiretü'l-'Ulûm'da Dil Bilgisi Öğretimi. *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 3-13.

- Tseng, L.-Y. (2017). Ana Dili Çince Olan Tayvanlı Öğrencilerin Türkçedeki "Siz" Adılına Öğrenirken Karşılaştıkları Bazı Özel Durumlar. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (168.2), 19-29.
- Tuna, O. N. (1986). Türkçede Transitive- Causative 'Geçişli-Ettirgen' Fiiller ve Bunlarla İlgili Morfoloji ve Öğretim Meselelerinin Çözümü. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 24-25, 381-428.
- Tunçel, H. (2014). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Yöntem Seçimine İlişkin Bir Durum Çalışması: Farklı Yöntemler Üzerinden Geçmiş Zaman Öğretimi. *Turkish Studies*, 9 (6), 1023-1042.
- Tunçel, H. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bulunma Eklerinin Görsel Materyal Kullanarak Öğretiminin Başarıya Etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (7), 1109-1125.
- Tüm, G. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarına Yöntemsel Bakış: Tümevarım ve Tümdengelim Yöntemleri. *Turkish Studies*, 12 (33), 491-500.
- Ulaş, A. H., Epçaçan, C., Mutlu Aydın, S. ve Kurtlu, Y. (2015). İlkokul 4.Sınıf Öğrencilerine Cümlenin Ögelerinin Öğretiminde İşbirlikli Öğrenme Tekniklerinden Takım Oyun Turnuvasının Akademik Başarıya Etkisi. *Turkish Studies*, 10 (7), 935-950.
- Ulutaş, M. ve Batur, Z. (2015). Görsel-Soru Temelli Dil Bilgisi Öğretimi: Resimli Türk Lisansı Örneği. *Turkish Studies*, 10 (7), 951-966.
- Uslu Üstten, A. ve Er, M. (2018). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde B1-B2 Düzeyindeki Öğrencilerin Yazma Çalışmalarında Özne-Yüklem Uyumunun Değerlendirilmesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 10 (3), 169-182.
- Uzun, N. E. (2005). Modern Bulgular Açısından Türkçenin Öğretiminde Sorun Çıkarma Potansiyeli Olan Dilbilisel Görünümler. *Anadili Dil Kültürü ve Eğitim Dergisi*, (35), 61-65.
- Uzun, N. E. (2006). Türkçenin Öğretimi İçin Soru Tümcesi Türleri Üzerine Bir Sınıflama Denemesi. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (131), 15-31.
- Ünal, E. ve Şahinci, C. (2011). Türkçe Öğretmenlerinin İlköğretim 6, 7 ve 8.Sınıf Türkçe Dil Bilgisi Konularının Öğretimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 6 (1), 1915-1929.
- Ünlü, N. A. (2015). Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarından Hitit 1 Ve Yeni Hitit 1'deki Dilbilgisi Sunumu ve Alıştırılmaların Karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, (2), 137-150.
- Ünsal, G. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yansıma Biçim ve Sözcüklerin Yeri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 223-242.
- Üstünova, K. (2004). Eklerin Öğretimi Üzerine Bir İki Söz. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (6), 173-182.
- Varişoğlu, B. ve Sevim, O. (2014). Proje Tabanlı İş Birlikli Öğrenmenin Öğrencilerin Türkçe Dersindeki Ekler Konusunu Öğrenmelerine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (32), 540-550.

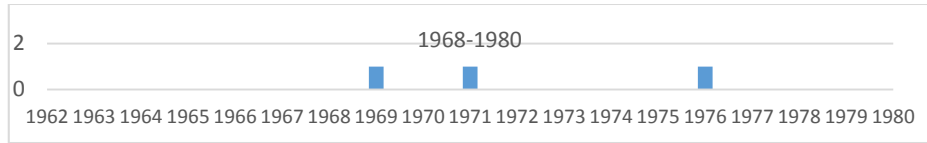
- Yakışan, O. ve Ateş, M. (2017). Ortaokullarda Dil Bilgisi Öğretiminde Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisinin Öğrenci Başarısına ve Kalıcılığa Etkisinin İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5 (4), 801-816.
- Yalap, H. (2016). Türkçeden Sırpçaya Geçen Kelime ve Eklerle Bu Unsurların Sırlara Türkçe Öğretimindeki Katkısı. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (39), 239-259.
- Yaman, H. (2010). Bir Öğretim Aracı Olarak Karikatür: Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10 (2), 1215-1242.
- Yaman, H. ve Karaarslan, F. (2010). İlköğretim Türkçe Dersi Programının Dil Bilgisi Öğretimindeki Etkililiği: Nitel Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (1), 251-269.
- Yaman, H. ve Süğümlü, Ü. (2009). Dilbilgisi Öğretiminde Senaryo Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Etkililiği: Kelime Türleri Örneği. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, (144), 56-73.
- Yapıcı, M. (2004). İlköğretim Dilbilgisi Konularının Çocuğun Bilişsel Düzeyine Uygunluğu. *İlköğretim-Online*, 3 (2), 35-41.
- Yavuz, S. ve Şahin, Ç. (2015). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Zaman Algısı. *Kesit Akademi Dergisi*, (1), 37-57.
- Yenen Avcı, Y. (2014). Türkçe Ders Kitaplarında Ses Olayları. *Ege Eğitim Dergisi*, 15 (2), 497-520.
- Yeşilyurt, Ş. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde "-Dık" ve "-An" Sıfat Fiil Ekiyle Yapılan Cümle Birleştirmelerini Cümle Ögesi ve Zaman Ekine Göre İnceleme. *Turkish Studies*, 13 (27), 1693-1710.
- Yıldız, Ü. ve Tepeli, Y. (2015). Yabancılara Türkçe Öğretimi Bağlamında Yabancı Dil Öğretim Yöntemlerinin Dil Bilgisi Öğretimine Yansımaları: İletişimsel Yöntem, Dil Bilgisi Çeviri Yöntemi ve Dil Bilgisi Öğretimi. *International Journal of Language Academy*, 3 (1), 265-286.
- Yılmaz, E. ([2003] 2001). Türkiye Türkçesinde İkili Çatı Sorunu ve Bunun Öğretimi ile İlgili Meseleler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1-2 (44), 251-289.
- Yılmaz, E. ve Yaman, H. (2002). Niteleme İşlevli Sıfatların Sınıflandırılması ve Bunların Öğretimiyle İlgili Yeni Yaklaşımlar. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (16), 183-196.
- Yılmaz, F. (2014). Görülen Geçmiş Zamanın Etkinliklerle Yabancılara Öğretimi. *International Journal of Language Academy*, 2 (4), 286-307.
- Yılmaz, F. ve Çolak, H. (2017). 2006 ve 2015 Türkçe Öğretim Programlarında Yer Alan Dil Bilgisi Kazanımlarının Değerlendirilmesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 4 (5), 1-17.
- Yılmaz, F. ve Eren, Z. (2015). Çoklu Zekâ Kuramı ile Niteleme Sıfatlarının Öğretimi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (48), 157-170.
- Yılmaz, F. ve Temiz, Ç. (2015). İsim Hal Eklerinin Yabancı Öğrencilere Etkinliklerle Öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (36), 139-155.

- Yılmaz, M., Tezcan, A. ve Doymuş, İ. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Eğitimcilerinin Türkçe Öğretim Yöntemleri Hakkındaki Görüşleri. *International Journal of Language Academy*, 6 (2), 263-280.
- Yılmaz, O. (2012). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Becerilerinin Sosyokültürel Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi: Erzincan Örneği. *Turkish Studies*, 7 (2), 1251-1266.
- Yılmaz Atagül, Y. ve Yahşi Cevher, Ö. (2015). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Hâl Eki Sorunsalı (Sakarya Üniversitesi Örneği). *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (5), 294-332.
- Yücel, C., Batur, Z. ve Akar, C. (2004). Sekizinci Sınıf Türkçe Programındaki Dilbilgisi Hedeflerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 39-50.

1968-2018 YILLARI ARASINDA YAYINLANAN MAKALELERİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GÖRE DAĞILIMI

Bu bölümde Ortaokul Türkçe Öğretim Programlarının uygulanmaya başlandığı 1968'den 2018 yılına kadar yayınlanmış olan makaleler; yayımlandıkları yıllara incelenmiştir.

Tablo 1

1968 programının yürürlükte olduğu 13 yılda yayımlanmış makale sayısı 3'tür. Yine Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine makale çalışması bulunan yazar sayısı da 3'tür. Yazarlarca birer makale yayımlanmıştır.

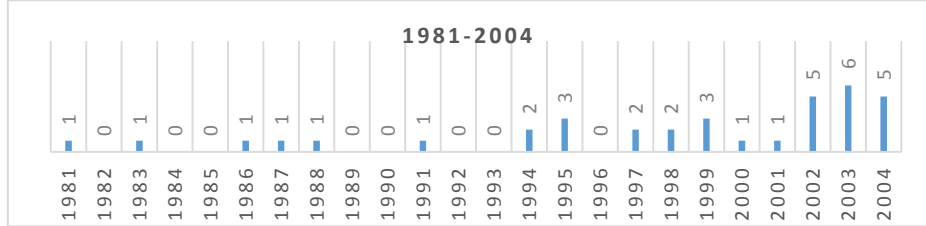
Muzaffer Kamadan tarafından kaleme alınan ve Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisinde 1969 yılında yayınlanan 6 sayfalık "Ortaöğretimde Dilbilgisi Sorunu" adlı makale, incelediğimiz yıl aralığındaki ilk makale olması açısından önemlidir. Bu makalede Kamadan, ortaöğretimde karşılaşılan dil bilgisi sorunlarını sıralamış ve Türk dil bilgisi çalışmalarında meydana gelen karışıklıkları önlemek için Türk Dil Kurumunun "Dil bilgisi Kılavuzu" yayınlaması önerisinde bulunmuştur. Okullar için dil bilgisi yazacak yazarların bu kılavuza göre yazdıkları kitaplar sayesinde daha pratik ve sağlam temellere dayanan bir Türk dil bilgisi meydana getirileceğini ve böylece dil bilgisi öğretiminde başarı sağlanacağını belirtmiştir.

Agop Dilâçar tarafından, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten dergisinde 1971 yılında yayınlanan "Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihi" adlı makale gerek Türk dil bilgisi gerekse Türk dil bilgisi öğretimi alanlarında çalışma yapanların sıklıkla faydalandıkları temel çalışmalardan biridir.

1968-1980 yılları arasında yayınlanan son çalışma Göknel'in "Üretici Dönüşümlü Dilbilgisi ve Türkçe Sözdizimi" adlı makalesidir.

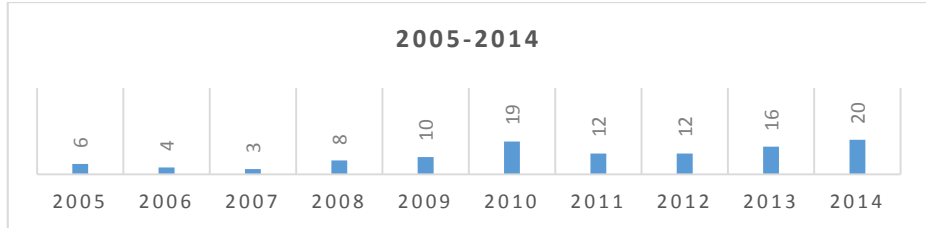
Bazı yıllarda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır: 1968, 1970, 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980.

Tablo 2

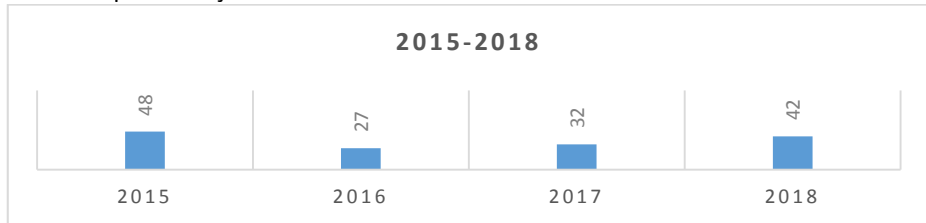

1981 programının yürürlükte olduğu 23 yılda yayımlanmış makale sayısı 36'dır. Yazar sayısı da aynı şekilde 36'dır. Önceki programın hâkim olduğu yıllarla karşılaştırıldığında 33 sayılılık bir artış gözlenmektedir. Ancak sayıların yıllara göre dağılımında büyük farklar yoktur. En fazla makale 2002 ve 2004 yıllarında beşer makaledir. En az makale ise birer taneyle 7 yıla dağılmıştır. Bazı yıllarda ise makaleye rastlanmamıştır: 1982, 1984, 1985, 1989, 1990, 1992, 1993, 1996.

Tablo 3

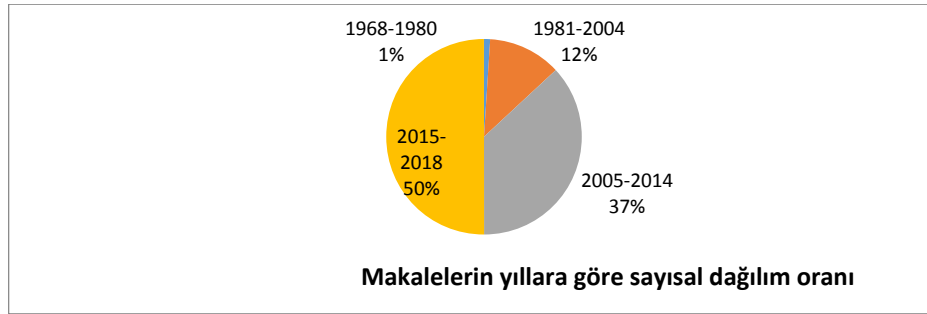
2005 programının yürürlükte olduğu 10 yılda yayımlanmış makale sayısı 110 iken yazar sayısı 116 olarak belirlenmiştir. 1981 programının hâkim olduğu yıllarla karşılaştırıldığında 87 sayılılık bir artış görülmektedir. Her sene az veya çok makale çalışması yapılmıştır. 2007'ye kadar bir düşüş, 2008'den 2010'a kadar bir artış olmuş; sonraki iki yıl düşüşe geçerek aynı sayıda makale yayımlanmış, 2013'ten 2014'e tekrar artma eğilimi görülmüş ve bu programdaki en fazla makale 2014 yılındaki 20 makale olarak tespit edilmiştir.

2015 programının yürürlükte olduğu 4 yıl boyunca makale sayısı 149 iken yazar sayısı 201'dir. 2005 programının hâkim olduğu yıllara göre 39 sayılıklı bir artış olmuştur. Yazar sayısı da 85 artmıştır. En fazla makale 48 sayıyla 2015 yılına aittir. Sonraki yıl düşmüş olmasına rağmen 2017 ve 2018 yıllarında yine artma eğilimine girmiştir.

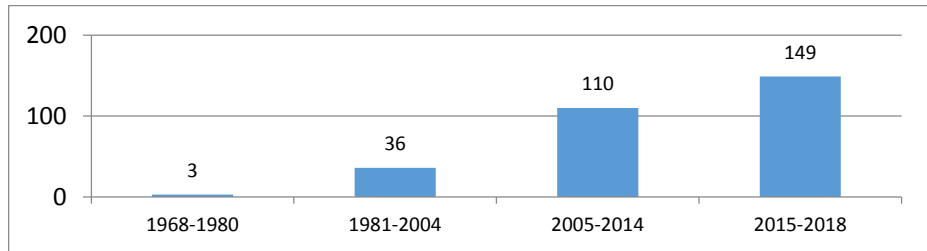
SONUÇ

Öğretim programlarının uygulandığı zaman dilimlerine göre yazılan akademik makaleler incelendiğinde 1980'e kadarki dönemde 3 makalenin yer aldığı görülmektedir. Bu makalelerin yazılan toplam makalelere oranı %1'dir. 1981-2004 yılları arasında yayınlanan makale sayısı 36'dır ve yazılan toplam makaleye oranı %12'dir. 2005-2014 yılları arasında yazılan makale sayısı 110'dur ve yazılan toplam makaleye oranı %37 olmuştur. 2015-2018 yılları arasındaki 3 yıllık zaman diliminde yazılan makale 149 olup 50 yıllık süreçte yazılan toplam makalelere oranı %50'dir. 2005 programının uygulanmaya başladığı günden 2018'e kadarki dönem içinde yazılan makalelerin genel toplama oranı %87'dir.

1968-2018 yılları arasında Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yazılmış akademik makalelerin toplamı 298'dir.

Tablo 6

Araştırma kapsamında ulaşılan ilk makale 1969, son makale 2018 yıllarına aittir. En fazla makalenin yayımlandığı yıl 2015 olup makale sayısı 48'dir. Onu 42 makaleyle 2018 yılı, 32 makaleyle de 2017 yılı takip etmektedir. En az makalenin yayımlandığı yıllar birer makaleyle 1969, 1971, 1976, 1981, 1983, 1986, 1987, 1988,

1991, 2000 ve 2001 yıllarıdır. Bazı yıllarda makale yayımlanmamıştır: 1968, 1970, 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980, 1982, 1984, 1985, 1989, 1990, 1992, 1993, 1996. 1997'den itibaren her yıl az ya da çok makale yayınlanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yapılan akademik makale çalışmaları 50 yıllık süreç içinde artarak devam ettiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (17. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social Science Research: Principles, Methods, and Practices* (2nd Edition). USF Tampa Library Open Access Collections Textbooks Collections Book 3. University of South Florida.
- Dilâçar, A. (1971). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 83-145.
- Güneş, F. (2013). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(7), s. 71-92.
- İlhan Beyaztaş, D., Kaptı, S. B., Senemoğlu, N. (2013). Cumhuriyetten Günümüze İlkokul/ilköğretim Programlarının İncelenmesi. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, vol: 46, issue: 2, 319-344
- Onan, Bilginer (2005), *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Dil Yapılarının Anlama Becerilerini (Okuma/Dinleme) Geliştirmedeki Rolü*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/ader>

ISSN 2651 - 5067

TEKE KIZI TATYANA ROMANINDA “YA” BAĞLACININ KULLANIMI

USİNG OF “YA” TEKE KIZI TATYANA NOVEL

Önder SEZER*

*Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, onder.sezer@usak.edu.tr

Eyüp Alper DURMUŞ**

**Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Referans: Sezer, Ö., Durmuş, E. A., (2019). Teke Kızı Tatyana Romanında Ya Bağlacının Kullanımı. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 59-67.

Gönderilme Tarihi: 03.10.2019

Kabul Tarihi : 26.12.2019

Özet: Çalışmamızda Teke Kızı Tatyana romanında bulunan “ya” bağlacının bağlamsal anlamları ve dilbilgisel tasnifi yapılmıştır. Bu tasnif sırasında fişleme yöntemi kullanılmış, “ya” bağlacının nereleri bağladığı tespit edilmiştir. Eserde 99 tane “ya” bağlacı tespit edilmiştir. Bunların büyük kısmı “veya” anlamındaki “ya” bağlacını oluştururken Türkiye Türkçesinde bulunmayan yapılar da belirtilmiştir.

“Ya” bağlacı Türkçede sıklıkla kullanılan bir bağlaçtır. Tek başına kullanılmasının yanı sıra “ya... ya...”, “ya da”, “ya... ya da..”, “veya”, “veyahut” gibi şekillerde ve ayrıca “olur ya”, “öyle ya”, “var ya” gibi yapılarda da kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmamızda “ya” bağlacı biçimsel, söz dizimsel ve bağlamsal özellikleri incelenmeye çalışılmıştır.

“Ya” bağlacının söz dizimsel işlevleri (kelime, kelime grubu, cümleleri bağlama vb.), ayrıca, bağlamsal olarak bildirdiği anlamlar (seçenek, anımsatma, olasılık, soru sorma vb.) tespit edilmiştir. Bunlardan yola çıkılarak, yazarın üslubuna ilişkin veriler de, inceleyiciler için dikkatlere sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, Ata Atacanov, bağlaç, Teke Kızı Tatyana, ya

Abstract: In our study, the semantic and structural classification of “ya” conjunction in Teke Kızı Tatyana novel have been done. During this classification, plug-in method was used and it was determined where the “ya” conjunction is used. 99 “ya” conjunctions were identified in the research. The majority of these “veya” meaning as “ya” also indicated which has not been Turkish Language.

The “ya” conjunction is frequently used in Turkish language. In addition to being used alone, it may be in the form of either “ya... ya...”, “yada”, ya... ya da”, “veya”, and such as “veyahut” also used in such structural forms. In our study, “ya” conjunction was tried to be examined both formally and functionally.

The syntactic functions of conjunction “ya” (words, phrases, linking sentences, etc.), also contextually meaning (option, remainder, probability, asking questions, etc.) were determined. Based on these, the data regarding to the author’s style has been presented to the attention of the reviewers.

Keywords: Turkmen Turkish, Ata Atacanov, conjunction, Teke Kızı Tatyana, ya

1. Giriş

Ata Atacanov’un hayatı

Ata Atacanov 20. asır Türkmen edebiyatının önemli temsilcilerindedir. 1922 yılında Türkmenistan’ın Merv şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Atacanov Rusya’da tahsil gören ilk Türkmenler arasındadır. Babasının da eğitimci olması hasebiyle Atacanov, köy okulunu bitirdikten sonra Özbekistan’ın Taşkent kentinde pedagoji lisesini bitirmiştir. Liseden sonra Şair Yüksek Okulunu tamamlamıştır. Aşkabat’a döndükten sonra eğitim enstitüsüne devam etmiştir. Ayrıca Moskova’da da iki yıllık Yukarı Edebiyat Kursunu bitirmiştir.

1941 yılında gazeteciliğe başlamadan önce kısa bir süre öğretmenlik yapmıştır. Sovyet Türkmenistan’ı gazetesinde başlayan edebiyat serüveni, Türkmenistan Yazarlar Birliği ve Türkmenistan Kitapseverler Cemiyetindeki önemli görevleri ile devam etmiştir. Atacanov’un yazdıkları, Sovyet Edebiyatı, Pioner, Oktyabr, Smena, Ogonyok gibi dergilerde ve Edebiyat ve Sunğat, Sovyet Türkmenistanı, Yaş Kommunist gibi gazetelerde yayımlanmıştır.

Atacanov’un şiirlerinin gücü oldukça yüksektir. İlki “Alma Yene Gülleyaar” olmak üzere 17 tane şiir kitabı vardır. Atacanov’un şiirleri Rusça, İngilizce, İspanyolca, Bulgarca ve

Lehçe'ye tercüme edilmiştir. Deneme, hikâye, dram türlerinde de eserler veren Atacanov, Çakmak, Öz Tanışlarım ve Teke Kızı Tatyana adlı üç tane romanı bulunmaktadır. Ayrıca Atacanov Sovyet, Kazak, Türk, Azerbaycan edebiyatlarından aktarmalar da yapmıştır. Düz yazı türünde eserler vermiş olsa da kendisi bir şairdir (Yeşilçiçek, ve Sakallı, 2013: 82).

Teke Kızı Tatyana romanı

Teke Kızı Tatyana romanı 1987 yılında yayımlanmıştır. Eser 528 sayfadır ve bir ciltten oluşmaktadır. M. Kara, Atacanov'un Şiirleri adlı eserinde yazarın eserlerinden bahsederken bu romanından bahsetmemiştir (Kara, 1997)

Roman Göktepe Kalesi Savaşı sırasında ailesinden kopan ve bir subay tarafından yetimhaneye bırakılan Tatyana'nın hayatını anlatmaktadır. Tatyana subayın onu bulup yetimhaneye götürdüğü günü hayal meyal hatırlamaktadır. Yazar tarafından Tatyana'nın gözünde canlandırılan savaş sahneleri ile Göktepe Kalesi Savaşı başarılı bir şekilde işlenmiştir. Tatyana, İlimler Akademisinde iyi bir eğitim almış ve iyi bir eğitimci olmuştur. Yıllar sonra öz vatanına dönmüş, oradaki soydaşlarının eğitimi, refahı için çalışmalar yapmaya başlamıştır. Fransızca eğitim almasından dolayı okuduğu bir Fransızca türkü yüzünden iftarlara uğramış ve çeşitli sıkıntılar yaşamıştır.

Türkmen Türkçesinde bağlaçlar

Türkmen Türkçesi Batı grubu Türk lehçelerinin doğu kolunu teşkil eder. Batı grubu Türk lehçeleri içinde yer almasına karşın Kuzey ve Doğu grubu Türk lehçelerine coğrafi olarak yakın olduğu için bu lehçelerin de karakteristik bazı özelliklerini taşır. Örneğin; Oğuz grubu lehçelerinin bir özelliği olan b->v- değişikliği Türkmen Türkçesinde görülmez. Kelime başı b ünsüzünün diğer Kuzey ve Doğu grubu lehçeleri gibi korunduğu görülmektedir. Ayrıca Batı Türkçesinde kullanılan ol- fiili Türkmen Türkçesinde Kuzey ve Doğu Türkçesinde görüldüğü gibi bol- şeklinde kullanılmaktadır. Türkmen Türkçesi kelime kökündeki asli uzun ünlüleri korumuştur. Bunlar yazıda gösterilmemektedir.

1990 yılında Türkmenistan'ın devlet dili olarak kabul edilen Türkmen Türkçesi dokuz ünlü ve yirmi bir ünsüz olmak üzere otuz harften oluşmaktadır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak "ä" ünlüsü ve "ň" ünsüzü bulunmaktadır (Kara, 1997: 2).

Annanurov, kelimelerin iki şekilde bağlanabileceğinden söz eder. Bunlar deñdeş bağlantışık¹ ve eyerceñli bağlantışıktır (Annanurov, 1962: 32). Eyerceñli bağlantışık, bağlaçlar konusunun dışında tutulmalıdır. Deñdeş bağlantışıkta ise birbirine bir bağı olmayan ve eşitlik ilişkisi bulunan öğeler birbirine bağlanır: köynek hem şinel gibi...

Türkmen Türkçesinde "ve" bağlacı çok görülen bir bağlaç değildir. Teke Kızı Tatyana üzerine yaptığımız çalışmada hiç rastlamadık. Asım Çağrı Şenol çalışmasında "ve"

¹ Türkmen Türkçesinde bağlaç, "bağlantışık" demektir.

bağlacının “u” şeklinde kullanımından bahsetmiştir (Şenol, 2018: 234). Biz çalışmamızda bu şekilde bir kullanıma da rastlamadık.

“Ve” bağlacı yerine “hem” bağlacının kullanıldığı görülmektedir.

Daglılar batır **hem** mert adamlar.(Atacanov, 1987: 23)

“Hem” bağlacı “ve” bağlacı görevinde kullanıldığı gibi “hem... hem...” görevinde de kullanılır.

Hem akıllı, **hem** mähirli.(Atacanov 1987: 15)

“Hem” bağlacı kısalarak kelime –em şeklinde eklenmiştir.

Ol kızları oğullarına, ogularını kızlara hemmesinem Natal’ya Vladimirovna gücenleyän yalıdı.

“Bilen” bağlacı hem bağlaç hem edat olarak kullanılır.

Soru ekinin de bağlaç olarak kullanıldığı görülmektedir.

Moskvadan öz yanı bilen gelen denşçigini Çekişlerde gce biri denze gark edenson, kapitan Rodionıñ berdaşlı durkuna hırıdar **boldumu**, hat-sovat bilyänligini **haladımı** ya da oña biri salğı **berdimi**, garaz, sada soldatı özüne denşçik edindi (Atacanov, 1987: 32)

“-dır/-dir” eki Türkmen Türkçesinde bağlaç olarak da kullanılmaktadır. Bu yapı Türkiye Türkçesinde yoktur.

Ahaldır Mara erk eden Nurberdi hanıñ aradaya çıkanına on dört gün diyende... (Atacanov, 1987: 54)

Türkiye Türkçesindeki bağlaç teriminin tanımlamaları, terim tercihleri ve diğer Çağdaş Türk lehçelerindeki adlandırmaları üzerinde durmak yerinde olacaktır.

“Tek başına bir anlamı olmayan, eş görevleri, kelime öbeklerini ya da cümleleri birbirine bağlamaya yarayan kelime türüdür” (Topaloğlu, 2019: 29).

Zeynep Korkmaz, “Kelimleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragraflar şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yükledikleri işlevler ile, bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir” şeklinde açıklamıştır. Ayrıca gramer birliklerini birbirine bağlayan, anlam ilişkileri kuran unsurlar olarak niteler (Korkmaz, 2009: 191).

Bağlaçların açıklanmasından ziyade gramerdeki yeri sorunu da vardır. Bu hususta Korkmaz, anlamlı kelimeler ve görevli kelimeler olarak iki grupta incelemiştir. İsim grubu olan; sıfat, zarf, zamiri ve fiilleri anlamlı kelimeler grubuna; edat, bağlaç ve ünlemi ise görevli kelimeler grubunda incelemiştir (Korkmaz, 2000). Banguoğlu kelimeleri anlam bakımından sekiz bölümde incelerken bağlaçları rabıt başlığı altında

göstermiştir (Banguoğlu, 1940: 26). Ergin sözcükleri asıl ve yardımcı kelimeler olarak iki grupta incelemiştir (Ergin, 2004: 660). Nurettin Demir ve Emine Yılmaz kelimelerin tasnifini üç grupta yapmış olup isim soylu, fiil soylu ve diğerleri şeklinde ayırmıştır ve bağlaçları diğerleri kısmına koymuştur (Yılmaz ve Demir, 2006: 200). Kelimelerin tasnifinden ziyade bağlaçların tasnif içerisindeki yeri konusunda bir birliklilik yoktur.

Bağlaçların adlandırılmasında genel kullanım “bağlaç” şeklindedir. Çağdaş Türk Lehçelerinde bağlacın karşılığı; Azerbaycan Türkçesinde bağlayıcı, Türkmen Türkçesinde soyuz-bağlayıcı, Gagavuz Türkçesinde baalayıcı, Özbek Türkçesinde bağlavcı, Tatar Türkçesinde terkagec, Başkurt Türkçesinde terkawes, Ku muk Türkçesinde baylawuç, Karaçay-Malkar Türkçesinde baylaw-baylam, Nogay Türkçesinde tirkewiş, Kazak Türkçesinde şılaw-jalgavlık, Kırgız Türkçesinde baylamta, Altay Türkçesinde kolbaacı, Hakas Türkçesinde palgandı, Tuva Türkçesinde evilel, Şor Türkçesinde soyuzpaglaş şeklindedir (Naskali, 1997: 20).

“Ya” bağlacı

“Ya” bağlacı Türkçede sıklıkla kullanılan bir bağlaçtır. Tek başına kullanılmasının yanı sıra “ya... ya...”, “ya da”, “ya... ya da..”, “veya”, “veyahut” gibi şekillerde ve ayrıca “olur ya”, “öyle ya”, “var ya” gibi kalıpsal yapılarda da kullanıldığı görülmektedir. Bu Türkmen Türkçesi için de aynıdır.

Çalışmamızda Ata Atacanov’un Teke Kızı Tatyana romanında bulunan “ya” bağlaçlarının biçimsel ve anlamsal yapısı incelendi. “Ya” bağlacı incelediğimiz eserde 99 defa kullanılmıştır. “Ya” bağlacının isimleri, fiilleri, cümleleri, yer adlarını, zıt veya eş anlamlı kelimeleri, fiilimsileri birbirine bağladıkları incelenmiştir. Anlamsal açıdan ise Hasene Karaşin’in (2008) Türkiye Türkçesi için yapmış olduğu çalışmadaki tasnifi kullanılmıştır.

“Ya” bağlacının “veya” anlamındaki kullanımı en sık rastlanan yapıdır. Eserde 60 defa görülmüştür. Bu yapının 50 tanesinde isimlerin bağlandığı görülmüştür. Bunun dışında; fiilimsi grupları içinde çokluk sırasına göre sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiilin bağlandığı durumlara rastlanmıştır. Bunun dışında yer adlarının da bu şekilde bağlandığı tespit edilmiştir.

Bayramcılık ya dınc günleri Adelinanın oğlanları öye üşüryändigini Tat’yana onat bilyär (Atacanov 1987: 11). Örneğinde iki ismi bağlamaktadır.

Tatyana ya ımıklı başlar, ya bütünley taşlar (Atacanov 1987: 347). Örneğinde iki cümleyi birbirine bağlamaktadır.

Yöne çaganın gorpa geçmagına ya guma sinip gitmegine-de yol beresi gelmedi (Atacanov 1987: 36). Bu örnekte iki fiilimsi grubunu birbirine bağlamıştır.

Ärlerinin mertliğini ya namartlığını öz gözleri bilen görsünler... (Atacanov 1987: 63) zıt anlamlı iki kelimeyi birbirine bağlama görevini üstlenmiştir.

İki ismi veya iki fiili bağlama görevinde soru ekini her iki isme veya her iki fiile koyar.

Men nâ Solomonmı **ya** Tsitseronmı? (Atacanov 1987: 85)

Kinaya bilen aydyarmı **ya** garaçınmı (Atacanov 1987: 95). Bu kullanım Türkiye Türkçesinde yoktur. Cümlelerin Türkiye Türkçesi karşılığı “Kinaye ile mi söylüyor yoksa gerçek mi ?” şeklindedir.

Yukarıda açıklaması yapılan kullanımda soru eki her iki isme veya fiile getirilmiştir. Aşağıdaki örnekte soru eki sadece ilk unsurdadır.

Pullumı **ya** mugt? (Atacanov 1987: 333)

“Ya... ya...” Türkmen Türkçesinde pek rastlanan bir yapı değildir. Çalışmada 3 tane tespit edilebilen ve isimleri, cümleleri bağladığı görülen bu yapı seçenek sunma anlamındadır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak virgül ile ayrılır.

Günden diyen yalam **ya irden, ya ağşamaralar** iç gısgırgıç yağış yagyar (Atacanov 1987: 99).

Ya men, ya olar, Tanya! İkiden birini sayla! (Atacanov 1987: 144)

Tatyana ya imıklı başlar, ya bütünley taşlar (Atacanov 1987: 347)

İsim tamlamalarında iki tamlanan unsurunun arasında görülmektedir:

Dişe tabağın gırasına degen **çemçäniñ ya çarşagın şakırdısı** eşidildi (Atacanov 1987: 188).

İncelediğimiz eserde “ya” bağlacının cümle başında görüldüğü durumlar vardır. Bunlardan yalnızca üç tanesi seçenek bildirme anlamında kullanılmıştır:

Belki, şähere seyle çıkarış? **Ya** teatra gideris? (Atacanov 1987: 140).

Çınmıka şol? **Ya** oyun edip aydyamıka? (Atacanov 1987: 153).

Dişe dok yaşayanlığımız üçinmi? İş başaryanlığımız üçinmi? **Ya** hodayın bize beren rısgalı üçinmi? (Atacanov 1987: 163).

Artıkda mekdep açmaga onuñ oblast naçalnıgından ıgtıyar alanlığını ya almanlığını bilyän yok (Atacanov 1987: 340).

Onuñ ikimizden (bu sözi Tatyana ayratın basım bilen nıgtadı) akıllıdığını ya akıllı daldığını bilcek däl (Atacanov 1987: 140).

İkbalımdan razı bolmaga ya bolmazlığa meniñ nâ hakım bar, mähirli barın? (Atacanov 1987: 48).

Yukardaki örnek, eserde üç defa rastlanılan fakat Türkiye Türkçesinde kullanılmayan bir yapıdır. Türkiye Türkçesinde –Ip/ -Ipmadığı yapısı yerine Türkmen Türkçesinde “isim ya ismin olumsuz formu” şeklinde kullanımı oldukça yaygındır. Yukarıdaki son örnek “Hayatımdan memnum olup olmamaya benim ne hakkım var, tatlı Barın?” şeklinde aktarmak yapının anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Çalışmamızın bu kısmına kadar isim, fiil, fiilimsi vb. birbirine bağlayan “ya” bağlaçlarının cümle içinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıda incelediğimiz bağlaçlar ise cümle başında kullanılan “ya” bağlaçlarıdır. Bu bağlaçların hangi unsurları bağladığından çok, hangi anlamda kullanıldıkları önem kazanmıştır. Burada ise Karaşin’in yapmış olduğu tasniften yararlanılmıştır.

Tanya can, garrıca dayını ogşasın gelenokmı? **Ya** men indi modadan düşdümdi? (Atacanov 1987: 20). Cümlesinde soru sorma işlevi vardır.

Cadıgöylik bilmenmi? **Ya** saz bilenmi, Gönübek? (Atacanov 1987: 62). Cümlesinde seçenek işlevi vardır.

Nämäni gaygı edyän? **Ya** bu günem ekzamenden gorkyamın? (Atacanov 1987: 73). Cümlesinde “yoksa” anlamı vardır. Bu da olasılık işlevinde değerlendirilir.

Hanı, siz yañı-tanşaycaktım-diydiñiz-le? **Ya** eyyäm hıyalıñızdan dänäydiñizmi? (Atacanov 1987: 92). Cümlesinde anımsatma işlevi vardır.

İncelediğimiz eserde bir tane “ya bile... ya bile...” yapısı mevcuttur. Bu yapıyı Türkçeye “ya beraber... ya beraber...” şeklinde aktarmak mümkündür.

Ya bile saz çalyar, **ya bile** aydım aydalı diyyär.(Atacanov 1987: 17).

Sonuç ve Değerlendirme

İncelediğimiz eserde “ya” bağlacı 99 defa kullanılmıştır. Bunlardan 60 tanesi “veya” anlamındaki bağlaçlardır. Bu yapının dağılımına bakıldığında isimlerin bağladığı bağlaç yapısı 25, cümlelerin bağlandığı 15, sıfat-fiillerin 7, isim-fiillerin 6, zarf-fiillerin 3, yer adlarının ise 4 şeklindedir. Öte yandan sadece 3 defa kullanılan “ya.. ya..” yapısı ise isim ve cümleleri birbirine bağlamıştır. Türkiye Türkçesinde rastlanmayan “ya bile.. ya bile..” yapısı bir defa kullanılmıştır. “Ya bile... ya bile...”, isim ya ismin olumsuzu şeklindeki yapı, soru eki almış isim veya fiillerin bulunduğu yapılar Türkiye Türkçesinde rastlanan yapılar değildir.

“Ya” bağlacı bir çok farklı yapıyı –isim, fiil, fiilimsi vb. bağlama görevinde kullanılmaktadır. Bunlar cümle içerisinde yapılan bağlamalardır. “Ya” bağlacı cümle başına getirildiğinde ise anlama odaklanmak gerekmektedir. İncelediğimiz eserde cümle başı “ya” bağlacından 15 tane bulunmaktadır. Bulunan bu yapılar; seçenek, anımsatma, olasılık, soru sorma işlevleri olarak belirtilmiştir. Fakat bu sonuçlarımızın Türkmen Türkçesi için değil roman ve dolayısıyla Ata Atacanov’un üslubu olabileceği

unutulmamalı. Benzer başka çalışmalardan sonra Türkmen Türkçesi için bir genelleme yapılabilir.

Kaynakça

- Annanurov, A. (1962). Grammatika. Aşkabat: Türkmen Dövlət Okuv-Pedagogik Neşriyatı.
- Atacanov, A. (1987). Teke Gızı Tatyana. Aşkabat: Türkmenistan Neşriyatı.
- Banguoğlu, T. (1940). Anahtarlarıile Türk Grameri. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2011). Türkçenin Grameri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Berdi Sariyev, N. G. (1998). Türkmencenin Grameri. Ankara: Türk dünyası Gençlerinin Mahtumkulu Yayın Birliği.
- Ediskun, H. (2017). Yeni Türk Dilbilgisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, M. (2004). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım Yayın Tanıtım.
- Gencan, T. N. (1979). Dilbilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T. (2000). Türkçe El Kitabı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hengirmen, M. (1998). Türkçe Dilbilgisi. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kara, M. (1997). Ata Atacanov'un Şiirleri (Cilt 1). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (2009). Türkçenin Söz Dizimi. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2016). Türkçede Söz Dizimi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaşin, H. (2008). "Bağlaç Görevinde Kullanılan "Ya"nın Anlamsal İşlevleri". Bursa: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 14, 216.
- Korkmaz, Z. (2000). "Türkçede Edat Konusu ve Gramerlerimizde Bu Konu İle İlgili Sınıflandırma Sorunu" Hasan Eren Armağanı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Naskali, E. G. (1997). Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şenol, A. Ç. (2018). Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topaloğlu, A. (2019). Karşılaştırmalı Gramer Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Yeşilçiçek, V.ve Sakallı, E. (2013). "Türkmen Şair Ata Atacanov'un Şiirlerinde Tahkiye". Konya: Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S 34, 82.
- Yılmaz, N. D. (2006). Türk Dili El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/ader>

ISSN 2651 – 5067

MUSTAFA KUTLU’NUN SIR İSİMLİ ÖYKÜSÜNÜN GÖSTERGEBİLİM YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ

THE INVESTIGATION OF MUSTAFA KUTLU'S SIR STORY BY THE SEMI-METHOD

Ali PULAT*

*Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, ali.pulat@usak.edu.tr

Muhammet Ali BULUT**

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Referans: Pulat, A., Bulut, M.A. (2019). Mustafa Kutlu'nun Sır İsimli Öyküsünün Göstergebilim Yöntemi ile İncelenmesi. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 68-85.

Gönderilme Tarihi: 14.11.2019

Kabul Tarihi :27.12.2019

Özet: Yazınsal metinlerin çözümlenmesinde geçmişten günümüze farklı yöntemler kullanılmıştır. Her bir çözümlene yönteminin kendine has özellikleri vardır. Bazı çözümlene yöntemleri yazarı merkez alır, bazıları ise eser merkezlidir. Yazınsal metinlerin çözümlenmesinde uygulanan eser merkezli yöntemlerden biri de göstergebilimdir. Göstergebilim edebiyat çevrelerinde 1960'lardan sonra yaygınlaşmaya başlar. A.J. Greimas, Charles S. Peirce, F. De Saussure ve V. Propp göstergebilimin öncülerinden sayılır. Çalışmamızda A.J. Greimas'ın modeli kullanılmıştır. Göstergebilim, sadece edebiyatta değil, toplumbilim, ruhbilim gibi pek çok alanlarda da karşımıza çıkar. Göstergebilim, çözümlene yöntemi olarak metni esas alır, metin dışındaki unsurları çözümlenmeye dâhil etmez.

Bu çalışmada Mustafa Kutlu'nun Sır adlı öyküsünü göstergebilimsel yöntemi uygulayarak çözümlenmeye çalıştık. Öykü, göstergebilimsel yöntemle, yüzeysel yüzeyden başlayarak derin yüzeye doğru iki bölümde irdelenmiştir. Öykü, yüzeysel düzeyin ilk bölümü olan anlatı düzeyinde üç kesite ayrılmıştır. Her kesitin eyleyenleri/oyuncuları saptanarak, oyuncuların birbiriyle ilişkileri çözümlenip tablo şeklinde sunulmuştur. Yüzeysel düzeyin ikinci bölümü olan söylem düzeyinde oyuncuların betisel özellikleri ve izleksel rolleri incelenmiştir. Çözümlemenin ikinci ve son düzeyi olan derin yüzeyde, öykünün temelini oluşturan karşıtlıklar üzerinde durulmuştur. Derin yüzeyden elde edilen çıkarımlara göre, kendi yaşam ilkelerine bağlı olan insanların huzurlu bir yaşam sürdüğü, yaşam ilkelerinden her ne amaçla olursa olsun taviz verenlerin çatışma yaşayıp huzursuz oldukları görülmüştür. Ayrıca öyküde insanlara verilmek istenen görevin, kişinin yaşam tarzı, bilgisi ve kültürüyle denk olmasının vurgulandığı anlaşılmıştır. Aksi durumda ise çatışmaların yaşandığı gösterilmiştir. Öyküdeki çatışmalar göstergebilimsel dörtgenle de tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, öykü, Sır, Mustafa Kutlu

Abstract: Different criticism methods have been used in literary text analysis since past to present. Each analysis method has its own characteristic features. Some methods are based on the author and some are based on the work. One of the work-based methods in literary analysis methods is semiotics. The prevalence of semiotics in literacy communities had began after 60's. A.J. Greimas, Charles S. Peirce, F. De Saussure, and V. Propp are seen as the pioneering figures of semiotics. Semiotics is used not only in literacy but also in fields like sociology, and psychology. Semiotics studies text in the basis of work and it doesn't include factors other than work in the process. In this study we have tried to analyze Mustafa Kutlu's story 'Sır' in terms of semiotics. The story is evaluated semiotically in two parts beginning from surface construction to deep construction. The story is categorized into in three sections in narration level which is the first level of the surface construction. The actants of every section are defined, and relations between them are charted. In discourse level which is the second section of surface construction, descriptive futures and thematic roles of actants are evaluated. In deep construction which is these cond level of the semiotic analysis, contrasts in the foundation of the story are emphasized. In the light of inferences drawn from deep construction analysis, it is possible to see that people living through the way of their life principles have a tranquil life but people who are making compromises about their life principles, face conflicts and become un-tranquil. Also, it is emphasized in the story that the duties which are assigned to people have to be equivalent with their life style and knowledge, and their cultural assets. Otherwise, conflicts will occur. The conflicts in the story are established with semiotic square.

Keywords: Semiotic, story, Sır, Mustafa Kutlu

1. Giriş

Yazınsal metinler, yazarla okur arasında kurulan bir iletişimdir. Yazar tarafından oluşturulan metnin (iletinin) okur tarafından doğru anlaşılabilmesi için metin

çözümleme yöntemleri kullanılır. Berna Moran'a göre yazınsal metinlere yönelik eleştiriler dış dünyaya, sanatçıya, okura ve esere olmak üzere dört bölümde (Moran, 2014:10) incelenir. Göstergebilim esere dönük bir eleştiri kuramıdır. Mehmet Rifat, dilimizde özellikle dilbilim (Fransızca linguistique) sözcüğü örnek alınarak üretilmiş olan göstergebilimi (Fransızca semiotique ya da semiologie) terimi ile ilk bakışta göstergeleri inceleyen bilim dalı ya da göstergelerin bilimsel incelenmesi (Rifat, 2014:11) olarak tanımlamıştır. Göstergebilim, sosyoloji, dilbilim, çeviribilim gibi pek çok alanda da kullanılmaktadır.

Metin çözümlenmelerinin belli kriterlere göre yapılması hususunda çeşitli görüşler vardır. Metin çözümlemesi kuramsal bir temele dayandırılarak bilişsel ve kılışsal bir etkinlik (Öztokat, 2005:11) kabul edilmiş çözümlemenin belli kriterlere göre yapılması vurgulanmıştır. Göstergebilim yöntemiyle, metin çözümlenmesi yapılırken "metin" esas alınır. Metnin esas alınması konusunda Ali İhsan Kolcu, edebiyat alanında göstergebilim ile bir metnin anlaşılmasına ve onun objeleştirerek ifade edilenin kavranılmasına çalışıldığını (Kolcu, 2015:273) söyler. Çözümlemede metnin yazarı, yazarın hayatı, dünya görüşü, metnin oluşturulduğu dönem, dönem özellikleri gibi hususlar değerlendirme dışı bırakılır. Çözümlemenin sadece metnin esas alınmasıyla ilgili olarak "cloture" metaforu kullanılır. "Cloture"ün sözlük anlamı, dindar insanların, içinde kapalı olarak yaşadıkları bir manastırın surları anlamındadır. Bu kavram, metni kapalı bir alan olarak kabul etmek ve dışarıdan bir bilginin çözümlenmeye karışmasını istememek (Uçan, 2016:108) terim anlamını içerir.

A.J. Greimas, göstergebilimi kuramsal olarak düzenleyen önemli bir isimdir. Greimas "anlamlama" kavramı üzerinde durur. Anlamlama, farklılıkları algılamakla olur. Greimas bunu şu şekilde tanımlar: "Dünyanın, evrenin, insanın ve nesnelerin bizim için bir biçimi olabilmesi için "farklılıklar"ı algılamak gerekir. Farklılıkları algılamak ise aynı anda mevcut iki nesne-terimi kavramaktır; bu terimler arasındaki ilişkiyi kavramak ve bunları birbirine bağlamaktır (Uçan, 2016:106-107). Göstergebilim, metinleri "anlamlama" yani çözümlenmek için kendine has bir yöntem kullanır. Bu yöntem A.J. Greimas'a göre, bir söylem temelden yüzeye doğru gelen üç ana katmanda gerçekleşir ve anlam söylemin değişik öğelerinin eklenmesiyle, derin yapıardan başlayıp yüzey yapılarla birleşerek oluşur (Kıran, 2011:183). Göstergebilimsel çözümlemede metin yüzeysel düzey ve derin yüzey olarak iki bölümde incelenir. Yüzeysel yüzey de kendi arasında "anlatı" ve "söylem" düzeyi olmak üzere ikiye ayrılır. Anlatı düzeyinde seçilen metin öncelikle kesitlere ayrılır. Ardından kesitlerdeki eyleyen işlevini yürüten oyuncular belirlenir. A.J. Greimas eyleyenleri altıya ayırmıştır. Gönderen, gönderilen, özne, nesne, yardım eden ve engelleyendir. Biz de incelememizde Greimas modelini kullandık. Yüzeysel düzeyin ikinci bölümü olan söylem düzeyinde anlatı düzeyinde belirlenen eyleyenlerin betisel ve izleksel rolleri incelenir. Göstergebilimsel çözümlemede ikinci ve son düzey ise derin yüzeydir. Son aşamada ise söylem ve anlatı aşamasının incelenmesi sonucunda metindeki anlam evrelerinin temellendiği soyut ve mantıksal açıdan en derin düzeydeki yapıların ortaya konulması (Sığircı, 2017:67) amaçlanır.

Bu çalışmada göstergebilimsel çözümleme yöntemi ile Mustafa Kutlu'nun Sır adlı öyküsü incelenmiştir. Öykü iki düzeyde ele alınmıştır. Yüzeysel düzeyin anlatı düzeyinde, öykü üç kesite bölünmüş, her bölümde eyleyen görevini yürüten oyuncular belirlenmiş; kesitteki rolü tanıtılmış ve sonra tablolar şeklinde sunulmuştur. Yüzeysel düzeyin söylem bölümünde, eyleyen rolünü yürüten oyuncuların betisel ve izleksel rolleri üzerinde durulmuştur. Göstergebilimsel çözümlemenin ikinci düzeyi olan derin yüzeyde, öykünün derin anlam yapısı belirlenmeye çalışılmıştır. Öykü kahramanını huzursuzluğa sevk eden durumlar açıklanmış ve öykü kahramanının çatışması göstergebilimsel dörtgenle gösterilmiştir.

Çalışmada Kullanılan Semboller Listesi

∇: Ayrışım durumu (Öznenin nesneyle birlikte olmasını ifade eder.)

∧: Bağlaşım durumu (Öznenin nesneden ayrı olduğunu ifade eder.)

E: Edim (Öznenin kazanımını ifade eder.)

ε: Geçişli dönüşüm (Öznenin eylemsel rolü başkası tarafından icra edildiğini ifade eder.)

d: Dönüşlü dönüşüm (Öznenin eylemsel rolü kendisi tarafından icra edildiğini ifade eder.)

=>: İlişki Durumu

Ö: Özne (Anlatıdaki Kahraman)

N: Nesne (Anlatıdaki öznenin ulaşmak istediği hedefi ifade eder.)

Sır Adlı Öykünün Göstergebilimsel Açısından Çözümleme Çalışması

Yazınsal metinler göstergebilim metoduyla incelendiğinde çözümlenecek metinler yüzeysel yüzey ve derin yüzey olmak üzere iki bölümde incelenir. Genel olarak, göstergebilimsel çözümlemede ilk düzey olan anlatı düzeyinden; ikinci olarak söylem düzeyinden ve son olarak da anlamsal-mantıksal düzeyden söz edilir. Anlatı ve söylem düzeyi yüzeysel düzeyde yer alırken, anlamsal-mantıksal düzey derin yüzeyde yer alır (Uçan, 2016:111). Yüzeysel yüzeyin ilk bölümü olan anlatı düzeyinde, anlatı kesitlere ayrılır ve anlatının eyleyenleri ortaya çıkarılır. Yüzeysel düzeyin ikinci bölümü olan söylem düzeyinde, oyuncuların betisel ve izleksel rolleri incelenir. Derin yüzeyde, anlatı ve söylem düzeyinde kurulan ilişkilerin nedenleri sorgulanır. Derin yüzeyde soyut ilişkiler görülür. Derin yüze karşıtlıklar/zıtlıklar üzerine kuruludur. Buradaki zıtlıklar göstergebilimsel dörtgenle görselleştirilir.

1. Öykünün Yüzeysel Düzeyi

1.1. Anlatı Düzeyi

1.1.1 Anlatının Genel Düzenlenişi

Mustafa Kutlu'nun Sır öyküsünde başkasından yardım almadan kendi emeğiyle geçinmek isteyen bir kişinin hikâyesi anlatılır. Öyküde kişinin adı belirtilmez. Öykü kahramanı köyde yaşamakta ve rençberlikle geçimini sağlamaktadır. Kahraman,

kimseye muhtaç olmadan kendi imkânlarıyla geçinmeye çalışmakta ve hayatından memnun huzur içindedir. Öykü kişisi, öyküde adı belirtilmeyen bir tekkeye mensuptur. Bağlı bulunduğu tekkenin şeyhi, post makamını öykü kişisine teslim etmek ister. Kişi ise kendisini yeterli görmediği için bu makama geçmek istemez fakat Efendi'nin ısrarını kıramayarak görevi kabul etmek zorunda kalır. Öykü kişinin bu makama gelmesi ile birlikte yaşam standartları da değişmeye başlar. Çünkü tekkeye çok fazla zaman ayırdığı için rençberlikle uğraşamamaktadır. Bunun sonucu, geçimini ihvanlardan gelen yardımlarla sağlamak zorunda kalmıştır. Bu durum kahramanın kendisini sorgulamasına sebep olur ayrıca öykü kişinin post makamındayken tekkede şahit olduğu israf, yalan, riya gibi durumlar onu çok rahatsız eder. Öykü kişisi, böyle bir yaşamı değerleriyle bağdaştırmaz bu sebeple tekke ve post makamından ayrılmaya karar verir. Bir gece kimseye haber vermeden tekkeyi ve postu terk ederek "sır" olur.

Özne, öykünün başlangıcında nesnesiyle birlikte, bir bağlaşımlı durumdur. (Ö^N) Özne, öykünün sonunda ise nesnesinden ayrılır ve bir ayrışım durumuyla öykü sona erer. (Ö^N)

1.1.2 Öykünün Kesitleri

Anlatılardaki anlam yapılarını göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle ortaya koymak için yapılacak ilk işlem anlatının kesitlere ayrılmasıdır. "Kesitleme, anlatıyı ya da metni, anlam kavşaklarına, bir başka deyişle okuma birliklerine ayırmak demektir"(Rifat, 2014:119). Mustafa Kutlu'nun Sır adlı öyküsü 3 kesite ayrılarak incelenecektir.

Birinci Kesit

"Gecenin bir vaktinde kapı çalındı, gidip açtım. Karşımda efendim duruyordu. Yüzünün nurundan etrafa aydınlık saçılıyordu. İşin ince tarafına bak ki, o gece de bizim yamuk taralinin suyu vardı. Saat biri çeyrek geçe. Su ateş pahası. Tarlaya pancar ekmişiz. Lüksü yaktırdım; bizim küçük oğlan yanımda, omuzda bel, elde kürek, vaktinden önce yola düştük. Suyu Hanaltı'ndan kaldırıp tarlaya vuracağız. Pancarın dibi taş olmuş sanki. O yıl da bir sıcak var ağa, bir sıcak. Neyse... suyu indirdik Allah'ıma şükür. Bir o yana seğırt, bir bu yana. Oğlan daha ufak; eli kürek tutacak gibi değil, sade ışığı dolaştırıyor, boyu barabar çamura belendim, ter tırnağımdan çıkıyor. Ağa saat iki oldu olmadı biz işi kolayladık, daha bir çeyrek hakkımız var.... Var ya... Baktım su azaldı... Şeytandır insanın kanında gezer derler ya, öfke kabarmaya başladı bende. Bizden sonra sırası Efe Kadir'in; Hanaltı'nda fasulye tarlası var... ne yapar eder, bir çeyrek, on Dakka çalar suyu... Yahu bu insanoğlu niye böyledir... Şimdi gitsem dalaşacak olsun, altı üstü bir çeyrek su... Bir çeyrek su ama mevsim o mevsim ki bir çeyrek suya millet birbirini kurşunlayacak vaziyete gelmiş... Oğlanı tarlanın alt başına yolladım, velâ havle velâ kuvvete deyip ben de çöktüm karaağacın dibine. Zaten dizimde fer tükenmiş. Tabakayı çıkarıp bir tütün sardım. Oğlan aşağıdan bağırdı... Su kavuştu, tamamdır dedi... Ferahlayıp, cıgarayı fosurdattım... Efe Kadir efeliği ile kalsın... Biz pancarı kurtardık. Cenab-ı Hak böyle bir saat su daha nasip etse bu yılki mahsulü topladık say. Sırtüstü uzandım, yıldızları seyrettim biraz. Vücudumun her bir yerinden başka ses geliyor. Ne de olsa yaş kemale erdi, bir tarla su yordu bizi... Yorsun... Oğlan lüks lambasını

sallaya sallaya geldi, fıkaranın gözünden uyku akıyor ki, düştü, düşecek... Döndük eve..." İşte böyle. Efendimi kapı önünde görünce. İlk eğilip ayaklarıma bakıvermişim... insanız ya... Daha çamuru üstünde... Kulaklarıma kadar kızarmışım... Mübarek gülümseyip sırtımı sıvazladı... "Aldırma" dedi. "Rençberlik olacak o kadar..." Geçti içeri, oturdu. Yanında ihvanın ileri gelenlerinden iki kişi daha var. Patırtıya vermeden ev uşaklarını uyandırdım. Bir o yana çalındım, bir bu yana çırpındım... Hele ki üstümü başımı temizleyip giyindim... Medet hey büyük Allah'ım... Yüreğim yerinden çıkacak sanki. Evde sıçan düşse başı yarılacak. Bir testi ekşi ayran, bir kucak kuru ekmekten gayri bir şey yok. Of ki, of... Ben böyle bir içeri, bir dışarı girip çıkarken Efendim o mülayim sesi ile durdurdu beni... "Telaş etme" dedi, "kalıcı değiliz..." Efendimin gelişinde mutlak bir hikmet vardır. İçim içime sığmıyor, odanın ayak ucunda el bağlayıp bekledim. Ayranlar içildi... Efendim yanındaki ihvan ile şöyle belli belirsiz bakışveriş. Bunlar o dem dışarı çıkmak dilediler, kapıyı açıp feneri tuttum. Ayvandaki tahta sedire oturttum... Yıldızlar içinde bir gece. Biri eğilip kulağıma "Efendi hazretleri seninle mahrem görüşecek." diye müjdeli bir lisan ile fısıladı. Bende zaten takat yok. Fer kalmamış, iyice dizlerimin bağı çözüldü. Yeniden içeri girip el bağlayıp bekledim. Dedikleri oldu gerçek. Efendim benimle mahrem görüştü. Aramızda neler geçti? Söz nerde başladı, nerde bitti? Sözden sonra hangi makama, hangi mekâna geçildi? Hal ehline malumdur. Efendim yeniden ayvanda bekleyen ihvanları içeri aldı. O gece sabah ezanının önü sıra, "Benden sonra posta işte şu gördüğümüz zat oturmuştur. Ferman..." deyip kesti. Ben her ne kadar yüzümü yerlere sürüp, gözlerimden kanlı yaşlar akıtıp "Kurbanın olayım Efendim, bu fakire kıymayın, bu bir ağır hizmettir beni bağışlayın. N'olur... ben bir fıkaraya köylüyüm. Ne ilmim var, ne hikmetim... İki sözü bir araya getirmeye gücüm yetmez... Beni bundan azad edin... Bana gelinceye kadar ihvan içinde nice yiğitler, nice âlim zatlar, ağırlığınca altın eden üstadlar vardır... Yapmayın, elinize eteğinize düştüm." Diyerek feryat ettimse de Efendim "Şahit olun ve usulünce biat edin" diye o iki hatırısayılır ihvanı sıkı tembihledi. Gözlerimden akan yaşlar odanın toprak zeminini ıslatmış çamur etmişti. O günkü sabah namazını Efendim lütuf buyurup beni imamete geçirerek oracıkta, alnım gözyaşımından ıslanmış toprağın çamuruna bulanarak eda ettik. Ziyade kalmadılar... Evimi, ocağımı gül kokusuna bulayıp çıktılar. Mübarek, çıkarken iki omzumu tutup kuvvetle sıktı. Yüzünde bir tebessüm belirdi... "Bize âlem-i mânada böyle göründü... Emaneti sana tevdi ettik... Bir emr-i hak vuku bulursa, fitne zuhur ederse zinhar tasa etmeyesin, her daim birlikte bulunduğumuzu gönülden çıkarmayasın, himmet dileyene usulünce himmet edesin." deyip, peşinde ışıklı bir iz bırakarak süzülüp gitti... buyurduğu gibi de oldu. Haftasına varmadan gül yüzüne solgunluk erişip yatağa düştü. Veda diyeceklerine deyip bu fâniden bekâ âlemine göçtü"(Kutlu, 2019:7-11).

Birinci Kesitin Çözümlemesi: Kendi Emeğiyle Geçinen Huzurlu Bir İnsan

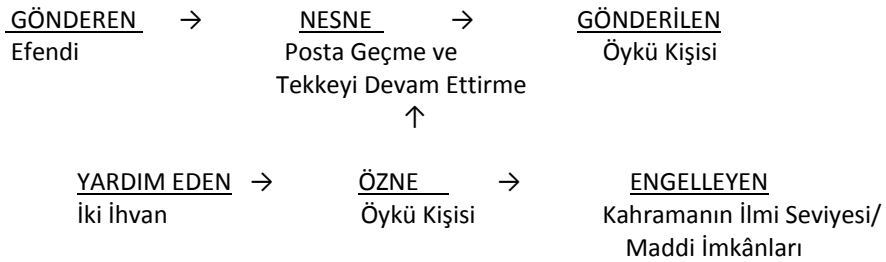
Öykünün birinci kesiti durum cümlesiyle başlıyor. "Gecenin bir vaktinde kapı çalındı, gidip açtım"(Kutlu, 2019:7). Öykü kişisi kapıyı açtığı anda karşısında çok değer verdiği "Efendisini" (bağlı olduğu tekkenin en üst makamında bulunan kişi) görür ama onunla ilgilenemez, tarlaya gidip pancarını sulaması gerekmektedir, aksi takdirde maddi kayba uğrayacaktır. Derhal yola koyulur, işini halledip eve döner. Eve döndüğünde Efendisi hâlâ kapıda onu beklemektedir. Çünkü, Efendisi ona bir görev vermek için gelmiştir.

Öykünün kişisi verilecek görevi öğrenince almak istememekte, ilmî seviyesini yetersiz görmektedir. Efendi bu durumu bilmesine rağmen posta oturma görevini öykü kişisine verir.

Birinci kesitin başlarında, öykü kişisi, hayatından memnundur, hayatında bir değişiklik istemez. Özne bu kesitte “olmak” kipliği içindedir. Öykü kişisi için hayat şartları zor olsa da o bundan memnundur ve bir değişiklik istemez. “Göstergebilimsel bir analizde kiplikten, sözcelerin gerçekleştirildiği söylemsel yapıların düzeylerini anlıyoruz. Bir anlatının başında, anlatıdaki özne, durumunda bir değişikliği istemeyebilir: bu durumda özne “**olmak**” kipliği içinde yer alır”(Uçan, 2016:115). Birinci kesitin sonlarına doğru değişim başlar. “*Edim aşamasında da özne bir eylemde bulunur, “yapar”:* Bu durumda özne “*yapmak*” kipliği içinde yer alır; mecbur olur, yapabilir. Greimas, sözlüğünde altı ana “kiplik”ten söz eder: *Mecbur olmak, istemek, gücü yetmek, bilmek, yapmak ve olmak*”(Uçan, 2016:115). Öyküde Efendi şeklinde adlandırılan kişi, gönderen rolünü üstlenerek öykü kişisine posta oturma görevi verir. Özne de verilen bu görevi yerine getirmek zorunda kalır. Özne böylece kesitin sonlarına doğru “**mecbur olmak**” kipliğine geçiş yapar.

Göstergebilimde eyleyenlerin sayısı altıdır. Greimas ve Courtes’e göre eyleyen, bir eylem yapan veya bir eyleme mâruz kalan kişidir. A.J. Greimas, bize bir eyleyenler şeması, başka bir deyişle, anlatıya aktif olarak katılanlardan oluşan bir şema sunar. Bu şema, **Gönderici, Alıcı, Nesne, Özne, Yardım Edici, Engelleyci**’lerden oluşmaktadır (Uçan, 2016:118). Göstergebilimdeki eyleyenleri Sır adlı öyküye uyguladığımızda şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Öykünün birinci kesitinde gönderen işlevini Efendi; gönderilen ve özne işlevini, öykünün kişisi; yardım edici işlevini iki ihvan; engelleyici işlevini; öykü kahramanının ilmi seviyesi temsil etmektedir. Nesne ise posta geçme ve tekkeyi devam ettirme görevidir.

Birinci kesitin eyleyenler şeması şu şekildedir:

Birinci kesitte anlatı izlencesinin, birinci evresi olan “eyletim evresi” başlar. “Eyletici bir özne, metindeki muhtemel özneyi eyletir (manipüle eder); ondan bir eylemi yapmasını ister veya emreder”(Uçan, 2016:115). Sır adlı öykünün birinci kesitinde de gönderen ile özne sözleşme ekseninde yer alır. Gönderen, öznenen vereceği görevi yapmasını ister, onu mecbur kılar.

Özne bu kesitte birinci edimini kazanır.

Özne bu kesitte nesnesi ile beraber olup bir bağlaşım durumu vardır. Bu bağlaşım durumu göstergebilimsel olarak şu formülle gösterilir: (Ö^N)

Öykünün birinci kesitindeki dönüşüm, geçişli bir dönüşümdür. “Eğer durum öznesi ile icra edici öznenin eylemsel rolleri aynı oyuncu(aktör) tarafından oynanıyorsa, bu dönüşüm, dönüşlü bir dönüşümdür; farklı oyuncular tarafından oynanıyorsa bu, geçişli bir dönüşümdür”(Uçan, 2016:139).

Bu dönüşümü aşağıdaki gibi sembolize edebiliriz:

E^g: (Ö^N) => (Ö^N)

İkinci Kesit

“Ağa o yıllarda rençberlik adam gücüne bağlı idi ve köylünün oğlu uşağı bu babda fazla olmak âdet idi. Gerçi bizim bağımız, bahçemiz, tarlamız, tumbumuz fazla sayılmazdı ama Kadir Mevlâm çoluk çocuğumuzu fazla vermişti. Efendim gibi mücerret bekâr olmadığımızdan biz hanemizi bekler olup, rençberliğe devam ile bir de tekke hizmetini üzerimize aldık ya; gelenin gidenin hesabı tutulmaz oldu. Memleketin dört bucağından ihvan, “Medet yâ pir” deyip yollara düşüyor bin bir meşakkat ile bizim bu ücra, ücra olduğu kadar fukara köyümüze ulaşır, eh bir iki gün yorgunluk çıkarır, himmet ricasında bulunuyor. Elbet bulunacak... Usul, erkân böyle... Lakin yer darlığından bizar olmuşuz. Baktık olacak gibi değil, yani bu işlere ayırdığımız, sohbeti zikri tamam ettiğimiz ön odayı genişletelim, yanına bir de misafirhane ekleyelim diye ihvan ile müşavere kılıp gayrete geldik.

Nagehan ol şara vardım

Ol şarı yapılır gördüm

Ben dahi bile yapıldım

Taş u toprak arasında

Buyurmuş Hacı bayram velî... Bu kavil üzerine uzak dağ köylerinden yüzleri güneş çalığı dağ gibi ihvan duyup gelerek ve ova köylerinden dahi nice insanlar gelerek, bizimle birlik sırtı ile taş taşıyıp ayağı ile çamur çiğneyerek işe koyuldu. Hanemizin kıyıcığına bir mütevazı tekke ile misafirhane inşa ettik. Rabbim utandırmadı. Bu vesile ile gelenin gidenin hizmetini görür olduk; elin yüzün yuyup, karnın doyurur olduk, kul eksiksiz olmaz deyip ne gücümüz var ise ortaya döküp, yerleri hasır ile döşedik, Efendimizin himmeti ile bu işler tamam olup biz dahî zikrullahı devama devam ettik... Gitti bir zaman... Gider iken. Yani köylük yer işte... Yediğimiz bulgur aşu, içtiğimiz ekşi ayran. Ama dünya metadır, helalinden olsun ve temiz olsun, sünnete uygun olsun da nasıl olursa olsun diye biz hizmeti ve ikramı bu ölçüde ve aklımızın erdiği, fikrimizin yettiği gibi israftan ve gösteriştan uzak tutup ilerletirken... Elde adam çoktur ve kimisi dost iken kimi düşmandır. Dost görünen düşmanlar dahi vardır. Ve baştan denilmiş ki insanoğlunda türlü türlü haller olur, meğer biz bu yanda uğraşa duralım diğer yanlarda fitne bin başından birkaçını çıkarmış sağa sola sataşır imiş. Güya ki, bizim tekkemize

uzaklardan giyinip kuşanıp ve keselerine hayli akça koyup ve Mercedes denilen arabaları ile gece gündüz demeyip sürüp gelen ve geldiğinde ne ise de ayrılıp gittiğinde yüzünü asıp: “Perişanlık diz boyudur... Hizmetler yerli yerince değildir... Tekkede yatanlar tahtakurusundan bizar olmakta, yenilen aş aş olmaktan çıkmaktadır ve sohbeta lezzet, zikrullahta bereket kalmamıştır ve daha neler nelerdir...” diye dünya ahvaline ve masivaya dair ne kadar kıyl u kal var ise eder olmuşlar... İhvanın ileri gelenlerini yer yer cem edip fitneyi büyütüp, tekkeyi şehir yerlerinden birine nakl ile bizi dahi oraya kaldırmaya kavlı karar etmişler. Budur... Güya ki Efendim bize emaneti devretmemiş imiş de, o gece bizi şöyle bir yoklamaya gelmiş imiş. Yoksa makama layık ihvanlar sıraya konulsa bize gelinceye kadar ne münasip kimseler var imiş, ne ilmi-hüneri deryalar gibi sözü sohbeti dinlenir namzetler var imiş... Hatta bunlardan bir takımı daha Efendimizin sağlığında gözü içine bakar durur, etrafında pervane olur ve geceleri rüyalarında kendilerini posta oturur görürlermiş. Bizim hilafeti aldığımız duyulduğunda bunları da bir şaşkınlı almış ki... Bir türlü inanmamışlar. Ve o gece Efendimle birlikte yanımızdan olan o iki hatırlı ihvana yemin üstüne yemin ettirmekten de geri durmamışlar. Bu iş bir takım nasipsizlerin gönlüne o kadar giran gelmiş ki, bizi ziyarete gelmekte epeyce ayak sürter olmuşlar... Sözü uzatmayalım hiçbir vakit yararı yoktur ve olup biteni bir bir ortaya dökmenin de zararı çoktur. Şehirli ihvanın dediği baskın çıktı ve araya nice hatırlı adamlar girdi. Bizim posta oturmuş olduktan kelli hâlâ çift ve çubuk, mal ile davar peşinde koşmamız; bel belleyip ağaç budamamız, iki buçuk tarlayı ekip biçmemiz göze tahta kıymığı gibi batar oldu. Hele ki kimseden bir kaşık yağ, bir tutam ot, bir kuruş akçe hediyedir diye kabul etmememiz dillere destan oldu. Tekkemin adı fukaraya çıktı. Dahası onca yolu tepip gelen, kuru ekmeğimiz ile ekşi ayranımıza razı olup, hasır üstünde yatan ihvanımız, oturup bir iki gece dahi sohbetimizden istifade edemez olmuşlar, küskünlük elvermiş... Düşündüm... Hakları da var... Gün boyu yazıda, yabandayız. Dönüp geldiğimizde tekkede bizi bekleyen misafirler sabırsızlık etmedeler. Sorup anlayacakları, danışıp görülecekleri meseleleri var. Hiçbiri olmasa dahi sırf yüzümüze bakıp feyz almak isteyenler var. Eh... Encamı insan değil miyiz?... Yorgunluk işte... Sabahınan er kalkıp işe güce koşmak var. Gecenin yarısına doğru gözlerim kapanmaya, sesim soluğum kesilmeye, dillerim dolaşmaya başlıyor. Bir uyku bastırıyor ki sormayın... Bizim gibi kendini geçindirmekten aciz olanların koca bir dergâhı çekip çevirmeye güçleri yeter mi? Üstelik ben de söz kıt. Cenab-ı Hak’tan ne miktar nasip olmuş ise, büyüklerimizden, Efendimizin sohbetinden ne kadar kapmış isek onları ihvana nakleder olmuşum. Esasen edeb ve erkân için yüzünü hakka döndürmek için, masivayı kalpten atmak için fazla söze ne hacet olmadığı ehl-i hâl olanlar bilir ve bizden ihvana geçecek olan himmetin kıymetini kalp gözü açık olan anlar ama... Dedik ya, elde adam yok. Tanıdık var, tanımadık var... Eskisi vari yenisi var... Kalkıp bizi görmeye gelenler var... Esnafı var, tüccarı var. Memuru, siyasetçisi, hatta zabitan takımından olan bile var. Beni aldı bir tasa... Uykuyu-durağı, işi-gücü unuttur oldum. Gece-gündüz Efendimden bir himmet beklemedeyim. Bu şehir yerlerine nakil işi kalbime yakın gelmiyor bir türlü. Biz bu hal ile kendi kendimizle cebelleşip duralım; ihvanın ileri gelenleri kavlı karar etmişler, şehir yerlerinde bir arsa temin ile tekkenin inşaatını başlatmışlar bile... Neden sonra haber bize de ulaştı. Tasa bir idi, oldu bin. Mazeret çok, kumpas tamam. Güya ki bu inşaat işi zaten fuzuli bir dünya işiymiş ve beni dahi bu fuzuli iş ile meşgul etmek istememişler. Böylece

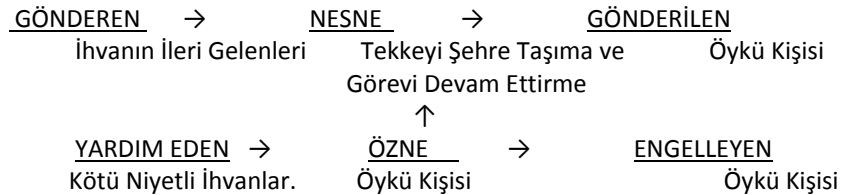
başımızın üzerinde dönüp dolaşan fitne bir gün omzumuzu gelip konar oldu. Bir gecelik izin istedim... Yaradana sığınıp, Hz. Peygamber'den şefaathane dileyip, şeyhimin himmetini bekledim. O gece, "İmtihandır, kabul etsin." diye fütühat oldu. Sabaha kalbim sükûn içinde uyandım. Cenab-ı Hakk'a şükürler ettim. Eve, ocağa, taşta, toprağa gözlerimde yaş –hani vatandan ayrılıyorz ya- bakar oldum bir zaman. Encamı emre ittiba edip "Peki" dedim. Bu karar üzerine ihvanın ileri gelenleri ve akçesi çok olanları – her ne kadar muhalefet ettim ise de- köyümüze görülmedik ve tekkemizde bilinmedik, hâsılı yakışmayacak israf ile bir ziyafet tertip ettiler. Keyfim kaçtı. Bir tek lokmacık alayım da ziyafettir diye toplananlar meraklanmasın ve dahi incinmesin diye ağzıma aldığım lokma boğamıza takıldı kaldı. Hal ehline malumdur, hayret edilmeye... İki buçuk tarla ile bağı, bahçeyi, köyün taşını toprağını, kurdunu, kuşunu son bir kez ziyaret edip hepsinden helallik diledim. Şurası malum oldu ki anadan atadan bize yadigâr kalan tarik, bundan geri değişmektedir ve bir daha aynı ahval geri dönüp bize nasip olmayacaktır; köyün ihvanından birine, aynı minval üzerine tekkeyi muhafaza etmesi için hilafet verip baba ocağından çıktık"(Kutlu, 2019:11-17).

İkinci Kesitin Çözümlemesi: Öznenin Fedakârlığı

İkinci kesit, gönderenle özne arasındaki çatışmaya sahne olur. Özne, birinci kesitte yaptığı sözleşmeye sadık kalmak için çaba harcar. Bu süreçte bazı ihvan, öznenin Efendi'si ile yaptığı sözleşmeyi bozup posta kendilerinden birini geçirtmek için fırsat kollar. Öznenin maddi imkânları tekke hizmetlerini sürdürmek için yeterli olmadığı gibi ilmî seviyesi de tekkeye gelen her meslekten ihvanın sorularını cevaplayacak düzeyde değildir. Bunu fırsat olarak gören ihvan, özneyi postluk görevinden uzaklaştırmak için, tekkeyi şehir merkezine taşımak ister. Özne de sözleşmeyi bozmamak için istememesine rağmen huzurlu olarak yaşadığı köyden ayrılıp şehir merkezine taşınır.

Eyleyenler şeması şöyledir: Gönderen işlevini ihvanın ileri gelenleri; özne, gönderilen ve engelleyen işlevini, öykü kahramanı; yardım eden işlevini, kötü niyetli ihvanlar üstlenir. Nesne ise tekkenin şehre taşınması ve şehirde şeyhlik görevini devam ettirmektir.

İkinci kesitin eyleyenler şeması şu şekildedir:

İkinci kesitte özne nesnesi ile beraberdir. Bağlaşım durumu vardır. Bu bağlaşım durumu gösterebilimsel olarak (Ö^N) formülüyle gösterilir. Özne, nesnesi ile bağlaşımı devam ettirmek için fedakârlık edip, yıllarca yaşadığı köyünden ayrılmıştır. Özne, bu kesitte edimini kazanır.

İkinci kesitte anlatı izlencesinin ikinci ve üçüncü evresi olan edinç ve edim evresi başlar. Edinç, edimin gerçekleşmesi için gerekli olan şartlar olarak (Uçan, 2016:115) tanımlanır. İkinci kesitte öykü kahramanına edinç olarak şehirde bir ev ve tekke binası verilir. Özne, bu kesitte “yapabilmek” kipliği içinde yer alır. Özne, edinçler sayesinde edimini kazanır.

Anlatının bu kesitinde dönüşüm, geçişli bir dönüşümdür. Bu dönüşümü aşağıdaki şekilde sembolize edebiliriz:

$$E^g : (\ddot{O}^{\wedge}N) \Rightarrow (\ddot{O}^{\wedge}N)$$

Üçüncü Kesit

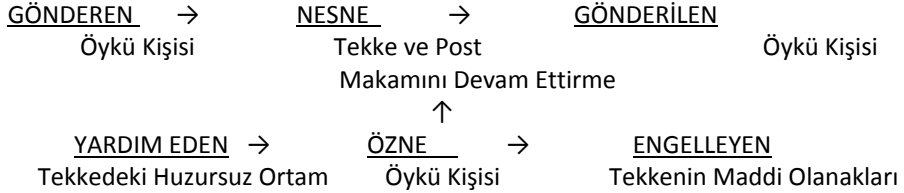
“Sanki ayağı çarıklı, yüzü yanık köylülerden biri değil de, samur kürklü bir şehzade imişiz gibi koltuklayıp Mercedes arabalara bindirerek şehir yerinde inşa ettikleri tekkeye indirdiler. Ağa, şaşırمامak elde değil. Yahu siz bu kadar parayı helalinden nasıl ve ne yoldan kazandınız da tekke binasının duvarına döşemesine sıvadınız? Yerler silme halı... Ayağın basacak olsan içine gömülecek. Duvarlar kaplama tahta. Abdest mahalleri mermerin en iyisinden. Zikire ayrılan odanın bir ucundan öteki ucu nerdeyse görünmüyor. Görmemişlik zor zanaat. Bir köşede büzülüp kaldım... Tekkenin bitişğinde bizim hane halkı için de böyle müzeyyen bir daire – öyle diyorlar- inşa edilmiş ve hiçbir eksikliği kalmamacasına, içinin eşyası da tamam edilmiş... Şimdi de tekkeye gelecek misafirler için bir üst kat daha çıkıyorlar. Ustalar, ameleler, insanlar arı gibi çalışıyorlar... Her yanda bir çalım, bir neşe, bir hava ki kimsenin ayağı yer basacak gibi değil. O gece bize ayrılan daireye –artık kusur ise affola böyle diyeceğiz-konduk... Köyden getirdiğimiz eşyayı odalardan birinin bir köşesine yığdık. Ah o eşya... Ne kadar zavallı... Ne kadar mahzun... Ne kadar yabancı... Ne kadar garib... Ve ne kadar yerini yadırgadı. Ve tahmin olunacağı gibi bir daha tarafımızdan hiç kullanılmadı. Gerisin geri köye gönderilip ihvanın fukarasına dağıtıldı. İşte o gece... Yani dairemize konuştuğumuz gece, bir rüya gördüm. Rüyamda güya ben Hz. Muaviye olmuşum da Şam’da İslam devletinin ilk sarayını yaptırmakta imişim. Hz. Ebûzer-i Gıfarî benimle birlikte inşa edilmekte olan sarayı geziyor. Derken gezintiyi yarıda kesip, o dik, o sert, o muhkem sesi ile bana dönerek: “Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan bil ki bu bir zulümdür... yok kendi paran ile yaptırıyorsan bil ki bu da bir israftır...” dedi. Uyandım. Ter içinde kalmışım. Her bir yanımı bir titreme almış. Vücudumun bütün azaları zangır zangır sallanıyor. Hatuna seslenip çamaşır değiştirdim. Zavallının hali beni görünce benden beter oldu. Bir uzun zaman okuyup üfürdüm. Yaradana sığınıp, Hz. Peygamber’den şefaata, Efendimden himmet dileyerek başımı yeniden yastığa koydum... Bu defa Efendim himmet edip yetiştirdi. Âlem-i mânada bana şöyle buyurdu: “Hz. Ebûzer-i Gıfarî haklıdır, amma ben de haklıyım. Köyde eskinin insanlarına eski usul üzere hizmet kolay zor olan fitnenin fink attığı bu şehir yerlerinin yeni insanlarına mürşid olabilmektir. Bakalım el mi yaman, bey mi yaman.” Böylece nasıl zorlu bir imtihana çekildiğimiz ayan beyan ortaya çıktı. Kim ki bir kısmını nakledeyim ki okuyup-dinleyen ibret alsın. Başta ben olmak üzere hane halkımız da elini sıcak sudan soğuk suya vurmaz oldu. Her gece bir başka eve, her mevsim bir başka diyara konuk olduk ki, ihvanın halkası genişlesin diye imiş. Pek tabii davete icabet etmek gerektir ve de önümüze getirileni yemek gerektir diye, kuş sütü kuru üzüm ile beslendiğimizden iyice

şişmanlayıp nefes darlığı çekmeye başladım. Bu şehir yerlerinin insanlarında ne kadar çok müşkil, ne kadar çok sual var imiş. Kim bir kısmını sayayım da neler olduğu anlaşılın. Bir şu kadar param vardır, bu parayı hangi işe yatırırsam benim için daha hayırlı olur? –En fazla sorulan sual bu-. Müslümanın sağcısı solcusu olur mu? Gelinimiz, damadımız fazla çocuk sahibi olmak istemezler; bunun dahi türlü türlü yolları icad olunmuştur, bütün bunlar tatbik edilse caiz midir? İmal ettiğimiz mallardan satılmayıp elde kalmış ve de eskimiş bir kısım vardır ki bunları zekât olarak versek doğru mudur? “Öyle bir zaman gelecek ki, insanlar kazançlarının helal mi, haram mı olduğuna bakmayacaklar artık” şeklinde bir hadis-i şerif vardır. Bu zaman gelmiş midir? Piyasada satılan birtakım yağlar vardır ki margarin derler, bunlar domuz yağı karışmıştır diye şaibe altındadır, bunları alıp yemek uygun mudur? Kadınlarımız, kızlarımız şöyle mi örtünsünler, böyle mi örtünsünler? Artık tababet ilerlemiş, bir insanın kalbi diğerine nakledilir olmuştur. Bu sırada iman nakli de vuku bulur mu? Şehrimizde Allah’a şükür ulu şeyhler vardır ki, bir mesele hakkında kimi şöyle buyurur, kimi böyle buyurur; siz dahi bu hususta ne buyurursunuz? Evvelce söylenmiş idi. Benim ilmim azdır diye. Hatta o ilk gece Efendime bu sebeple ne kadar yalvardım, ne kadar gözyaşı döktüm. Ancak zaman geçer ve olacak olur denilmiş. Olanda da hayır vardır denilmiş. Bunaldım. Demek bunalmamda hayır var idi. Çünkü iş sonunda döndü dolaştı siyaset kapısına dayandı. İhvanın ileri gelenleri yapılacak seçimlerde filan partiye destek vermek isterlermiş. Ve çokları da partinin liste başlarına çoktan yazılmışlar imiş. Denildi ki bu partinin başkanı da gelsin, hiç olmazsa Efendimizin bir kaşık çorbasını içip elini öpüversin; her neresinden bakılırsa bakılsın bu işte sayısız faydeler vardır, hem tekkemizin itibarı artar hem ihvanın işleri daha bir yoluna girer. O gece partinin başkanı birkaç adamı ile birlikte gelip beni edecekti. Şöyle çıkıp bir tekkeyi dolaşıverdim. Tıpkı Hz. Muaviye ile Hz. Ebûzer-i Gıfârî’nin sarayı dolaştıkları gibi. Bir hazırlık bir hazırlık, dersin cennetten haber gelecek. Bir boy aynasında kendimi gördüm. Sarıklı, cübbeli, sakallı, heybetli bir adam. Lakin artık gün görmemekten olacak çehresi iyice beyazlamış, yanakları pembeleşmiş. Ellerime baktım, tombul tombul olmuş. Aynada bakarken kendime, nasıl bir fütihat olmuş ki, kalbimin içini görüverdim. Orada ne gördüm, onu burada söyleyemem. Hal ehli bilir. Cübbemi çıkardım, yavaşça sarığımı yere koydum. Tekkeden çıkıverdim. Ardımdan “Efendi sırroldu” demişler. Kerametlerimi anlata anlata bitiremez olmuşlar. Öyle ki bunlardan bir kısmını kitaplara yazıp, ciltleyip satar olmuşlar. Lakin bütün bunlar fitneyi durduramamış. Herkes birbirine soruyormuş: “El kimde?..” Allah’tan korkmayıp “El bende “ diyenler olduğu gibi, bunu kabul etmeyenler de olmuş. Bizim bir tekkeden, birkaç tekke daha doğmuş” (Kutlu, 2019:17-22).

Üçüncü Kesitin Çözümlemesi: Öznenin Post Makamından Ayrılması

Özne, üçüncü kesitte bulunduğu tekke ortamından ve insan ilişkilerinden rahatsızdır. Efendî’siyle yaptığı sözleşmeye sadık kalmak için biraz daha sabreder ancak durumda bir değişiklik olmaz hatta işler daha da kötüye gider. Özne, tekkeyi ve post makamını bırakmaya karar verir. Bir gece tekkeyi terk ederek ansızın ortadan kaybolur, “sır” olur. Bir başka ifade ile özne, şehirde zenginlik ve gösteriş içinde derdi tamamen dünya olan insanları irşat etmemenin güçlüğüne hatta kendi harcı olmadığını anlayarak “sır” olmaktan başka çare bulamaz.

Üçüncü kesitin eyleyenler şeması şu şekildedir: Gönderen, gönderilen ve özne işlevini, öykü kişisi, anlatı izlencesi olarak bakıldığında ise eyleyenler genelde önceki kesitlere benzer. Anlatı izlencesinde gönderen, gönderilen ve özne işlevini, öykünün kahramanı; yardım eden işlevini, tekkedeki olumsuz ortam; engelleyen işlevini, tekkenin maddi olanakları üstlenir. Nesne, tekke ve post makamını sürdürmedir. İkinci kesitin eyleyenler şeması şu şekildedir:

Üçüncü kesitle birlikte anlatının dördüncü ve son evresi olan “tanınma ve yaptırım” evresine gelinir. “Eğer özne, arzu edilen nesneyi elde etmişse ödüllendirilecek, tersi durumunda cezâlandırılacaktır”(Uçan, 2016:116). Özne, son kesitte kendisini huzurlu hissetmediği için tekkeyi ve post makamını bırakır. Efendi’siyle yaptığı sözleşmeye sadık kalmadığı için cezalandırılır.

Özne üçüncü kesitte nesnesinden ayrılır, özne ile nesne arasında ayrışım durumu vardır. Bu ayrışım durumu göstergibilimsel olarak şu formülle gösterilir:(Ö^N)
Üçüncü kesitte, öznenin yaşadığı dönüşüm, dönüşlü bir dönüşümdür.

$$E^d: (\text{Ö}^N) \Rightarrow (\text{Ö}^N)$$

1.1.3 Anlatı ve Mekân (Uzam) İlişkisi

Sır adlı öykünün mekânsal kurgusu, öznenin yaşam ilkeleriyle ilintilidir. Öyküde mekân temel olarak köy ve şehir olmak üzere ikiye ayrılır. Özne kendi yaşam ilkelerine uygun olan mekânlarda mutlu; yaşam ilkelerine uygun olmayan mekânlarda ise mutsuzdur.

Öznenin yaşam ilkelerine uygun olan mekânsal ögeler

Özne, yaşam şartları zor olan bir köyde yaşar: Mutludur.

Özne, eski bir evde yaşar: Mutludur.

Özne, çiftçidir ve tarlada çalışır: Mutludur.

Öznenin yaşam ilkelerine uygun olmayan mekânsal ögeler

Özne, yaşam şartları kolay olan bir şehirde yaşar: Mutsuzdur.

Özne, lüks bir evde yaşar: Mutsuzdur.

Özne, gününü çok rahat bir tekkede geçirir: Mutsuzdur.

1.1.4 Anlatı ve Zaman ilişkisi

Sır adlı öyküde zaman tarihsel olarak belli değildir. Öykü, öznenin yaptığı eylemlerden çıkarımlara göre bir yaz gecesi adı belirtilmeyen köyde başlar, öznenin tekkeyi ve postluk makamını devralmasıyla gelişir, öznenin bir gece ansızın tekkeyi ve postluk makamını terk etmesiyle sona erer. Öyküdeki olaylar artsüremli olarak anlatılır.

1.1.5 Temel Anlatı İzlenesi

Anlatı İzlenesinin Evreleri		Anlatı İzlenesinin Kipliği
Eyletim Evresi	Gönderen özne ile sözleşme yaparak tekkeyi ve post makamını, özneye bırakır.	Mecbur Olmak
Edinç Evresi	Öznenin tekkeyi ve post makamını sürdürmesi için özneye “ev”, “tekke binası” ve maddi olanaklar sunulur.	Yapabilmek
Edim Evresi	Özne tekkeyi ve post makamını istemeyerek sürdürür.	Yapmak
Tanınma ve Yaptırım Evresi	Özne gönderenle yaptığı sözleşmeye sadık kalamayarak tekkeyi ve post makamını bırakır, cezalandırılır.	

Temel Anlatı İzlenesi Ai: ÖVN →Ayrışım durumu, başarısızlık.

Temel Anlatı İzlenesi : Efendi’yle yapılan sözleşme
 Özne : Öykü Kahramanı
 Nesne : Tekkeyi ve post makamını sürdürme

1.2. Söylem Düzeyi

“Söylem düzeyinde, anlatı düzeyindeki eyleyenlerin nasıl oyuncu hâline geldiği gözlemlenir. Anlatı düzeyinde sadece eyleyenler dikkate alınırken, söylem düzeyinde etiyile, kemiğiyle, karakteriyle bir figür, görünen, elle tutulan bir varlık olarak oyuncular ve bu oyuncuların izleksel rolleri açığa çıkarılır”(Uçan, 2016:217-218). Söylem düzeyinde anlatıda yer alan oyuncuların kurgusal özellikleri irdelenir.

Sır adlı öyküde kişi sayısı azdır. Öykünün tamamına hâkim olan özne, öykünün başkişisidir ve öyküde adı belirtilmemiştir. Öznenin kişisel özellikleri, öykünün ana izleksel rolüyle uyum sağlamaktadır. Özne, köyde yaşamakta, kendi emeğiyle geçinmeyi düstur edinmiş, başkalarının hakkına saygılı, kalp kırmayan, iyi niyetli ve olumlu bir kişiliktir. Öznenin öykünün söylem düzeyindeki zayıf yönleri, maddi imkânlarının yetersizliği ve eğitim seviyesinin olmayışıdır. Efendi (mürşit) öznenin zayıf yönlerini bilmesine rağmen tekkeyi idare etme ve post makamına geçme gibi bir görevi

verir. Bu durum anlatıda zıtlığı öne çıkarır ve öykünün söylem düzeyinin bu zıtlıklar üzerine kurulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. “(Greimas’a) O’na göre, dünyanın, evrenin, insanın ve nesnelerin bizim için bir biçim olabilmesi için “farklılıklar”ı algılamak gerekir. Farklılıkları algılamak ise aynı anda mevcut iki nesneterimi kavramaktır; terimler arasındaki ilişkiyi kavramak ve bunları birbirine bağlamaktır” (Uçan, 2016:105-106). Özne, anlatı boyunca bu zıtlıklarla sınanır. Öyküde öznenin adının belirtilmemesi de öykünün ana izleksel rolüyle uyuşur. Çünkü özneye verilen görev tekkenin postuna oturmaktır. Bu görevde olan kişiler genellikle adlarıyla değil ünvan ve lakaplarıyla tanınır. Öznenin bütün bu özellikleri göstergebilimsel olarak yerdeşlik oluşturarak öykünün söylem düzeyine katkı yapar. Öykünün eyleyenler işlevinde, gönderen rolünü üstlenen Efendi hakkında bilgi kısıtlıdır. Efendi, tekkeyi ve post makamını özneye devredip öyküden çekilir. Aynı şekilde tıpkı öznedeki olduğu gibi Efendi’nin de adı belirtilmez. Efendi, öyküde herkes tarafından sevilen, saygı gören ve sözlerine uyulan olumlu bir kişiliktir. Efendi, öznenin görünürde olumsuz zannedilen özelliklerini bilerek bu görevi ona verir. İhvanlardan bazıları bu sırlı durumu dünyevîleşmeleri sebebi ile anlayamamış ve bu durumu yadırgamıştır. Bu görevin öykü kişisine verilmesinde bir hikmet gören ihvan da vardır. Çatışmaya dayalı bu durumlar öykünün ana izleksel rolüyle Efendi’nin özelliklerinin keşiştiğini bize gösterir.

Öyküde, Efe Kadir ve genel bir grubu ifade eden şehirli ihvanlardan söz edilir, ancak onların betisel özellikleri üzerinde fazla durulmaz.

Oyuncular	İzleksel Roller
Öykü Kişisi	“maddi imkânları kısıtlı olmasına rağmen emeğiyle geçinmek isteyen”, “başkasından maddi yardımı hoş görmeyen,” “insanlara karşı saygılı”, “iyi niyetli” “ilmî seviyesi kısıtlı olan” “bütün sıkıntılara karşın tekkeyi ve post makamını sürdürmeye çalışan”
Efendi	“öznenin eksikliklerine rağmen, tekkeyi ve post makamını özneye devreden”, “sözü dinlenir”, “saygı duyulan”
Efe Kadir	“kavgayı seven, başkasının hakkına saygı duymayan”
Şehirli İhvan Grubu	“tekkeyi şehre taşımak isteyenler”

2. Mantıksal-Anlamsal Düzey/Derin Düzey

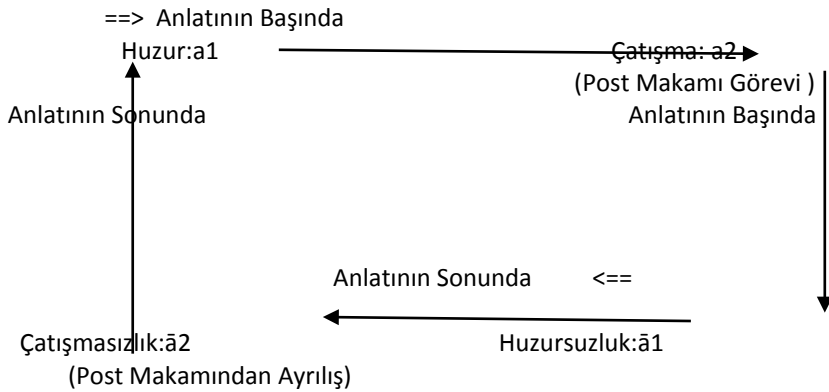
“Mantıksal-anlamsal düzey bir metni anlamlandırmanın en derin en soyut düzeyidir” (Kolcu, 2015:280). Anlatı ve söylem düzeylerinde anlatılan ilişkileri düzenleyen mantık nedir? (Uçan, 2016:121) sorusunun cevabı aranır. Özne, yaşamını sürdürmek için, fiziki mücadelenin ağır bastığı bir yaşam tarzında yer almasına rağmen hayatından memnundur ve yaşam şeklinde değişiklik istemez. Özne, hem kendisiyle, hem de topluma barışık bir insan olup sorunlara kavgasız çözüm yolları arayan bir tutum sergiler. “Baktım su azaldı... Şeytandır insanın kanında gezer derler ya, öfke kabarmaya başladı bende. Bizden sonra su sırası Efe Kadir’in; Hanaltı’nda fasulye tarlası var... ne yapar eder, bir çeyrek, on dakika çalar suyu... Yahu bu insanoğlu niye böyledir... Şimdi

gitsem dalaşacak olsan, altı üstü bir çeyrek su... Bir çeyrek su ama mevsim o mevsim ki bir çeyrek suya millet birbirini kurşunlayacak vaziyete gelmiş...”(Kutlu, 2019:7).

Öznenin yaşamında değişikliğe neden olan durum kendisine verilen “posta geçme” görevidir. Bu görevle birlikte öznedeki çatışma dönemi başlar. Sır adlı öykünün zıtlıklar ve çatışmalar üzerinde kurulduğunu önceki bölümde belirtmiştik. Özne, iki türlü çatışma yaşar. Birincisi, yaşam kendi ilkelerini sorguladığı çatışma ikincisi ise toplumla yaşadığı çatışmadır. “Greimas’a göre, derin yapıyı oluşturan da, aslında insanın bireysel ve toplumsal varoluş sorunlarıdır”(Erkman-Akerson, 2005:148). Özne toplumla yaşadığı çatışmalara çözüm bulabilirken, kendi ilkeleriyle olan çatışmalarda sıkıntılar yaşamaktadır. Özne, post makamına geçtiğinde kendisine “edinçler” sunularak maddi refaha ulaşır ve hayatının en müreffeh dönemini yaşar ancak bu kez de ilkeleri açısından kendini sorgulamaya başlar. Çünkü özne kendi emeğiyle değil de ihvanların yardımıyla yaşamını idame ettirdiği için ister istemez onların “koşullarına” uymak zorunda kalır. Bu durum ise onu rahatsız etmektedir. Özne kendi ilkelerine yaklaştığında huzurlu olur, ilkelerinden uzaklaştığındaysa çatışma yaşar. Özne bu çatışmadan kurtulmak için kendine verilen “posta geçme” görevini bırakarak gelişkiden kurtulur.

A.J. Greimas derin düzeyde, bir anlatının temel mantığını şema şeklinde gösteren bir kare, göstergebilimsel bir dörtgen sunar. Bu dörtgeni şöyle tanımlar: Göstergebilimsel Dörtgenden herhangi bir anlamsal kategorinin mantıksal eklemlenişinin görsel sunumunu anlıyoruz(Uçan, 2016:124). Göstergebilimsel dörtgen en az iki kelime arasındaki karşılıklı ilkesine göre incelenir.

Özne, anlatının başında huzur:a1’dedir. Özneye gönderen tarafından post makamına geçme görevi:a2 verilir. Öznedeki çatışma başlar ve özne, huzursuzluk: ā1’e geçiş yapar. Özne anlatının sonunda, çatışmadan kurtulmak için çatışmasızlık: ā2’ye geçiş post makamından ayrılarak huzur:a1’e geri döner. Göstergebilimsel dörtgende şu şekilde gösterilebilir.

Sonuç

Greimas'a göre anlamlama, farklılıkların ortaya konması ile mümkün olur. Çözümlemede metin; yüzeysel ve derin yüzey olmak üzere incelenmiş, öykü kesitlere ayrıldığında ilk kesitte öykü kişinin olmak kipliğinden mecbur olmak kipliğine geçtiği görülmüştür. Öyküde kendi durumundan memnun olan kişi görev üstlendiğinde değişim yaşamaya başlamıştır. İkinci kesitte özne, yapabilmek kipliği içinde edinçler vasıtasıyla edimlere kavuşmuştur. Üçüncü kesitte özne nesnesinden ayrılır. Son evrede ise özne nesne ile bütünleşemediği için bir anlamda cezalandırılmıştır. Öykü kişisi kendini huzursuz eden bütün kazanımlarını terk ederek sır olur. Öykünün söylem düzeyinde ise Efendi hâkim olamayacağını anladığı kitlenin selameti için son bir hamle ile zahirde yeterli olmayan ancak kendini muhafaza etme noktasında direnç sahibi özneyi (öykü kişisi) sorumlu yapmıştır. Öyküde şehirli ihvanın değişim beklentisi o kadar güçlü ve otorite tanımaz hâle gelmiştir ki kendini korumayı hedeflemiş özne de bu beklentilerin önünde duramamış ve mekânı çaresiz terk etmek zorunda kalmıştır.

Mustafa Kutlu'nun Sır adlı öyküsü, hayatı tanımlama ve yorumlama bakımından insanın ne kadar farklı anlayışlara sahip olduğunu ve bunların da ne tür çatışmalara müsait olabileceğini göstermesi bakımından da dikkate değerdir. Her ne sebeple gerçekleşirse gerçekleşsin çatışma yaşayan insanın farkındalığı artacak böylece insan, huzursuzluğunun sebeplerini görebilecektir.

KAYNAKÇA

- ERKMAN-AKERSON, Fatma (2005) Göstergebilime Giriş, Multilingual Yayınları, İstanbul
- KIRAN, Ayşe(EZİLER)-Zeynel, Yazınsal Okuma Süreçleri, Seçkin Yayıncılık, 4.baskı İstanbul.
- KOLCU, Ali İhsan (2015) Edebiyat Kuramları, Salkımsöğüt Yayınları, 4.baskı, Erzurum
- KUTLU, Mustafa (2019) Sır, Dergah Yayınları, 23.baskı, İstanbul.
- MORAN, Berna (2014) Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, 25.baskı, İstanbul.
- ÖZTOKAT, Nedret Tanyolaç (2005) Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- RİFAT, Mehmet (2014) Göstergebilimin ABC'si, Say Yayınları, 4.baskı, İstanbul.
- SIĞIRCI. İlhami, (2017) Göstergebilim Uygulamaları, Seçkin Yayıncılık, 2.baskı, Ankara
- UÇAN, Hilmi (2016) Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim, İz Yayıncılık, 2.baskı İstanbul
- UÇAN, Hilmi (2016) Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi, İz Yayıncılık, 2.baskı İstanbul.